

TÜRK ESİKİÇÄĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HABERLER

Ocak 2005, Sayı: 19

İÇİNDEKİLER

Editörden	1
Başyazı	
Nur Balkan Atlı, Paleolitikten Günümüze Obsidiyen	1
Kitap Tanıtımları	
Becker, T., <i>Griechische Stufenanlagen. Untersuchungen zur Architektur, Entwicklungsgeschichte, Funktion und Repräsentation</i> , Paderborn, 2003 (Zeyrek, T. H.)	3
Burkert, W., <i>Die Griechen und der Orient. Von Homer bis zu den Magiern</i> , München, 2003 (Arslan, R.)	4
Belli, O. (ed.), <i>Güneşin Doğduğu Yer: Doğubayazıt Sempozyumu</i> , İstanbul, 2004 (Avcı, C.)	5
Alkım, U. B.-H. Alkım-Ö. Bilgi, <i>İkiztepe II. Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci Dönem Kazıları (1976-1980)</i> , Ankara, 2003 (Yurtsever, A.)	6
Arkeoloji Dünyasından	
ARCANE Projesi (Sakal, F.)	7
Mountains and Valleys: A Symposium on Highland/Lowland interaction in the Bronze Age settlement systems in Eastern Anatolia, Transcaucasia and Northwestern Iran (Özfirat, A.-B. Helwing)	7
I. Van Gölü Havzası Sempozyumu (Konuralp, İ. Z.)	9
6. Anadolu Demir Çağları Sempozyumu-Sixth Anatolian Iron Ages Symposium (Konyar, E.)	10
Kırklareli Kültür Sektörü Projesi ve Halkla Buluşma (Karul, N.)	12
Strukturierung & Datierung in der hethitischen Archäologie, Workshop Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul, (Schoop, U.D.)	12
"Aslantepeler İktidarın Kökenleri" Sergisi (Karul, N.)	13
Gre Virike Kazısı (Ökse, A.T.)	13
Emar Kazıları (Sakal, F.)	15
Kazı – Araştırma	
Dönmez, Ş., Akalan ve Yakın Çevresi Yüzeysel Araştırması-2004	16
Yaraş, A., Alliano Kurtarma Kazısı-2004	17
Karaosmanoğlu, M.-B. Can, Altıntepe Urartu Kalesi Kazısı ve Onarım Çalışmaları-2004	18
Belli, O., Aşağı ve Yukarı Anzaf Urartu Kaleleri Kazısı-2004	20
Umurtak, G., Bademağacı Kazıları- 2004	20
Kocabaş, U., Çamaltı Burnu I Batığı Demir Çapaları	21
Başaran, S., Enez (Ainos) Kazısı ve Onarım Çalışmaları-2004	22
Tekin, H., Hakemi Use Kazıları-2002	23
Özsait, M., Harmanören (Göndürle Höyük) Mezarlık Kazısı-2004	24
Bilgi, Ö., Samsun-İkiztepe Kazısı-2004	25
Belli, O., Kağızman Çallı'da Tarihöncesi Döneme Ait Kayaüstü Resimleri Bulundu!	26
Özdoğan, E., Trakya'da Bir Tunç Çağı Yerleşimi: Kanlıgeçit	27
Özsait, M., Karadeniz Bölgesi Yüzeysel Araştırmaları-2004	28
Erten, E.-M. Özyıldırım, Mersin-Olba Yüzeysel Araştırması-2004	29
Marchett, N. (Çeviri:D. Sarı-M. Türkteki), Tilmen Höyük Kazıları-2004	30
Belli, O., Doğu Anadolu Bölgesi'nde Urartu Baraj, Gölet ve Sulama Kanallarının Araştırılması-2004	31
Çavuşoğlu, R.-H. Biber, Van-Kalecik Nekropolü Kazısı-2004	31
Enstitüden	
Enstitü Kütüphanesinden Haberler (Alparslan, M.)	33
Yeni Bir Atölye Çalışması (Delemen, İ.)	35
Yeni Yayınlarımız	36

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler
Sayı:19 (Ocak 2005)

Editör
Meltem Doğan-Alparslan

Sayfa Düzenlemesi ve Baskı
Zero Prodüksiyon Ltd.

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla kullanılabilir.

Ocak ve Mayıs aylarında yayımlanır.

Ücretsizdir.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü

Ekrem Tür Sokak, No.4
34435 Beyoğlu-İSTANBUL

Tel: 0090-212-292 09 63

Faks: 0090-212-514 03 97

E-mail:

meltemalpdogan@hotmail.com

mdoganalparslan@gmail.com

doganmel@istanbul.edu.tr

www.tebe.org

Editörden

Yaşlanan dünyamız, 2004 yılının son günlerinde yaşadığı deprem ve tsunami felaketi sonunda bir çok yaşamı yitirmekle beraber, mucizeler sonucunda pek çok hayat da kazandı. 2005 yılını ise umutlar ve kazanımlarla kucakladı.

Siz seçkin okuyucularımızla 2005 yılının ilk sayısında bu denli geç buluşmayı, zengin içeriğimiz ile telafi etmeye çalıştık. Bu sayımızın ilklerine göz atarken, öncelikle *Arkeoloji Dünyasından* bölümünde yer verilen Emar ve Gre Virike Kazıları hakkında genel bilgiler içeren yazılara dikkatinizi çekmek isterim. Yine aynı bölümde yer alan; yurt içinde yapılan workshop, sempozyum ve toplantılar hakkında bilgi veren yazıların çokluğu, ülkemizde bu gibi organizasyonların geçmişe göre ne çok arttığına da bir göstergesi. Bu sevindirici durum bana, 1996 Haziran'ında İstanbul'da düzenlenen Habitat II zirvesinde, enstitümüzün önderlik ettiği bir sempozyumu ve öncesindeki hazırlık dönemini anımsattı. Anlaşılan, geçen sekiz yıllık dönemde içerisinde, tatmin edici bir ölçüde yol kaydedilmiş; özel kuruluşların desteğinin büyümesi, basın ve yayın organlarının, bunu takiben halkın eskiçağ bilimlerine ilgisinin artması ve genç bilim insanlarının dışarı açılma çabası, bu tür organizasyonların sayısında artışa neden oldu.

Enstitümüz, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü İstanbul Şubesi ve Fransız Societas Anatolica Derneği üyelerinden oluşan bir ekiple, 2004 yaz sezonunda, Amasya Bölgesi'nde yaptığı bir ön araştırma ile, uluslararası bir çalışmaya daha ortaklık etti. Gelecek yıllarda devam etmesi planlanan bu çalışmanın ilk raporuna, Mayıs 2005'te çıkacak olan 20. sayımızda yer verilecektir.

Enstitümüzün yeni üyelerinden Prof. Dr. Nur Balkan-Atlı'nın "obsidiyen" in öyküsünü anlattığı *Başyazının* ilginizi oldukça çekeceği kanısındayım. *Kazı-Araştırma* bölümünde Altın-tepe Urartu Kalesi Çalışmaları, Diyarbakır'daki Hakemi Use Kazıları, Marmara Adası'ndaki Çamaltı Burnu Batığı, Trakya'daki Kanlıgeçit Kazıları, Van'da bulunan Kalecik Nekropolü Çalışmaları, Kağızman Çallı'da tespit edilen kaya üstü resimleri ile ilgili haberlere, dergimiz aracılığıyla ilk kez ulaşmaktasınız.

Umutla başladığım yazımı, yine umut ile ve bilmin yolunuza daima ışık tutması dileği ile bitirmek istiyorum.

Meltem Doğan-Alparslan

Paleolitikten Günümüze Obsidiyen

Prof. Dr. Nur Balkan-Atlı

Obsidiyen en basit tanımıyla doğal camdır. Volkanik patlamada magmanın kristalize olmaya zamanı olmadan, çok çabuk soğumasıyla oluşur. Ancak, sadece yapısında asit bulunan volkanların ürünü olduğu için, dünya üzerindeki dağılımı çok yaygın değildir. İzlanda (Mt Hekka Kelad), Kuzey Amerika (Wyoning), Orta Amerika (Tequila), Avrupa (Lipari, Melos), Afrika (Etiyopya) gibi bölgelerin yanı sıra Anadolu ve Kafkasya önemli obsidiyen yataklarına sahiptir. Anadolu'da obsidiyen, özellikle iki bölgede yoğunlaşır: İç Anadolu'da Batı Kapadokya'da ve Doğu Anadolu'da (Bingöl, Van, Kars).

Obsidiyen, özellikle tarihöncesi insanının çeşitli amaçlarda kullandığı, ticaretini yaptığı kıymetli bir hammadde iken, zamanla önemini yitirmiştir. Bu yazıda genel olarak çağlar boyu obsidiyenin kullanım alanlarına, bazı örnekler vererek değineceğiz.

Etimolojik olarak obsidiyen kelimesinin kökeni hakkında tam bir görüş birliğinin olduğu söylenemez. Antik Çağ yazarları obsidiyeni tanırırlar, ancak onun için özgün bir kelime kullanmazlar. Herodot ve Sicilyalı Diodoros, obsidiyeni, Etiyopya Taşı olarak adlandıırırlar ve onun kesici özelliği üzerinde dururlar. Theophrastos ise obsidiyeni, Lipari Taşı olarak adlandırır ve daha çok yandığında geçirdiği kimyasal ve fiziksel değişim üzerinde durur. Genel kanı, bu doğal camı Etiyopya'da bulan Obsidius'a ithafen, kelimenin ilk olarak Plinius tarafından *obsidianus* (Obsidius'un Etiyopya'da bulunduğu taş) olarak kullanıldığı şeklindedir. Plinius, *Doğa Tarihi (Naturalis Historia)* adlı eserinin 36. cildinde, obsidiyenden şöyle bahseder: "Cam kategorisine, Obsidius'un Etiyopya'da bulunduğu taş benzeyen obsidiyenleri de sokmamız gerekir. Siyah renkli, bazen şeffaf, duvara astığımız aynalardan daha kaba, ancak görüntüyü gölge gibi yansıtırlar". Yine aynı eserde Ksenokrates'in, bu taşın Hindistan, İtalya ve İspanya'nın okyanus kıyılarından da geldiğinden bahsettiğini yazar. Diğer Antik Çağ yazarları, Plinius'un yazdıklarına yeni bir şey eklemezler. Anadolu'daki varlığından ise, Bizans Dönemi'ne ait anonim bir eserde (*Lapidaire nautique*) bahsedilmesi sayesinde haberdar olabilmekteyiz (Decourt, 1998).

Obsidiyenin Antik Çağ yazarları tarafından fazla önemsenmemesinin nedeni, büyük olasılıkla, kullanım alanının kısıtlı olmasındandır. Tarihöncesi çağlarda belli bir önem ve konuma sahip bu hammaddenin, zaman içindeki yolculuğuna baktığımızda, daha Antik Çağ'a varmadan önemini büyük ölçüde yitirdiğini görüyoruz.

Obsidiyen, yerel bulunduğu takdirde, tarihöncesi insanı tarafından alet yapımında kullanılan sıradan bir hammadde. Paleolitik Dönem’de obsidiyenin dağılımı hakkında çok az verimiz vardır. Avrupa’da Üst Paleolitik Dönem’de, deniz ve tatlı su kabuklularının veya mamut dişlerinin değiş/tokuşu yapılırken, obsidiyenin henüz çok önemsenmediğini (veya fazla tanınmadığını) görüyoruz. Yakın Doğu’da ise, Üst Paleolitik Dönem’de, Kuzey Irak-Shanidar’da Van Gölü kökenli iki parça, Suriye-Yabrud’da bir kazıyıcı ve Antalya Bölgesi-Öküzini ve Karain’de bulunan birkaç yonga, bu dağılımın, büyük olasılıkla tesadüfi olduğunu göstermektedir (Cauvin-Chataigner, 1998). Bu durum günümüzden 12.000 yıl önceye kadar sürer. Bu tarihten başlayarak, başta az olarak Neolitik Dönem’de takası veya ticareti önem kazanan bir hammadde durumuna gelir. Öncelikle dilgicikler halinde bir ürün olarak kavkılar, malakit, kornalin veya dağ kristalleri gibi değiş/tokuş veya armağan paketi içinde yer almaya başlar. Ayrıca doğal bölgesinin dışında da bir grup insan tarafından tercih edilen hammadde haline gelir. Örneğin Hallan Çemi, Çayönü veya Cafer Höyük gibi yerleşmelerin, yataklardan ekonomik sınırın ötesinde bulunmasına karşın, alet yapımında büyük bir oranda obsidiyeni seçerler.

Çanak Çömleksiz Neolitik ile beraber, bu hammaddeye karşı ilginin yükseldiğini görüyoruz. Güney Doğu Anadolu köyleri obsidiyeni, çakmak taşına tercih etmeye başlarlar. Kaynaklara uzak olan yerleşimlerde obsidiyen miktarının göreceli olarak arttığını gözlemliyoruz. Özellikle İç Anadolu obsidiyen kaynaklarından, standart bir üretim ürünü olan dilgi ve dilgicikler, Levant Bölgesi’nde önemli bir dağılım gösterir. Bu dağılımın belli bir sistem dahilinde olduğuna gerek üretim atölyeleri, gerekse dağılım şeması işaret etmektedir.

Yaklaşık M.Ö. 7000’lerde obsidiyen ticaret ağına bir değişiklik gözlenir. Yakın Doğu’ya, özellikle de Levant Bölgesi’ne obsidiyen ihraç eden İç Anadolu, bu ihraçatı büyük ölçüde keser. Artık Doğu Anadolu obsidiyeninin daha fazla dağılım gösterdiği görülür. Kullanım alanları çoğunlukla silah, alet ve daha ender olarak da takılardır.

Neolitik sonrası, yerel olarak bulunduğu bölgeler dışında obsidiyen kullanımının hem azaldığı, hem de kullanım alanlarının değiştiği gözlenir. Çeşitli Sümer/Akad metinlerinde *şurru* taşının (çakmak taşı için de aynı kelime kullanılmakta, ancak tanımla ikisi ayrılabilir) rengi, parıltısı, büyü ve tıpta kullanımı, hazine ve ticaret listelerindeki yerinden bahsedilmekte (Coqueugniot, 1998), özellikle sembolik yönü öne çıkmaktadır. Örneğin Lugal.e mitinde kendisine sağdık kalmadığı için *şurru*, Tanrı Ninurta tarafından

lanetlenir (*ibid.*). Ancak lanetlenmiş de olsa kıymetlidir. Takılarda (çoğunlukla muska olarak), tıpta (“yağda siyah obsidiyeni ezeceksiniz”) ve sembolikte (“Aşkın gerçek obsidiyenden”) yer alır (*ibid.*). Obsidiyenin, Neolitik Dönem’de başlayan, göz ve bakışla olan ilişkisi (özellikle figürinlerdeki obsidiyen gözler) devam eder ve bu ilişki Roma Dönemi’ne kadar sürer. Mezopotamya’da çeşitli yerleşimlerdeki (Ninive, Ouelli, Ur) “obsidiyen çiviler”, kimi araştırmacılar tarafından giysi iğnesi olarak yorumlanırken, bazı araştırmacılar tarafından “sürme kalem” olarak kabul edilmektedir. Obsidiyenin prestijli kullanım alanlarından birisi de vazolardır. Halaf Dönemi’nden başlayarak birçok yerleşimde bu vazolar görülür (Arpaciya, Gavra, Brak, Ur, Acemhöyük). Neolitik Dönem sonrası obsidiyen araştırmalarının fazla önemsenmemesi nedeniyle, teknik olarak yapılması son derece güç olan bu vazolar hakkındaki bilgimiz, oldukça sınırlıdır. Tell Brak’ta analizi yapılan bir vazonun, İç Anadolu kökenli obsidiyenden yapıldığı ve tamamlanmış olarak yerleşime getirildiği kabul edilirken; Ur Kral Mezarları’ndaki vazonun yerel metal kaplara benzeri nedeniyle, brüt getirilmiş obsidiyen bloğunun, yerel işlenmesi olarak yorumlanır (Coqueugniot, 1998). Obsidien vazolar hakkında heyecan verici buluntular ise, Anadolu’dan gelmektedir. Hititler tarafından çok önemsenmeyen obsidiyen, Asur Koloni Çağı’nda sanat ve ticarete önemli bir yer tutar. Kültepe’de (Karum Ib), bir tapınakla ilişkili bir odada, iki tondan fazla obsidiyenin stoklanması (Özgüç, 1996) ve Amuk Ovası’nda aynı döneme tarihlenen Tell Açana’nın VII. tabakasında bulunan taş kap ve özellikle obsidiyen kap işleme atölyesi (Woolley, 1955) dikkat çekicidir.

Obsidiyen Mısır’ın yoğun olarak ithal ettiği hammaddelerden biridir. Ancak burada söz konusu olan obsidiyen, birkaç istisna dışında kuzeyden gelmez. Kaynak, Etiyopya ve Eritre’dir. Burada da obsidiyen çakmak taşının yanı sıra silah ve alet yapımında kullanılmıştır, ama ana kullanım alanı sembolikte ve düşüncededir. Takı ve gliptiğin yanı sıra obsidiyen, astroloji sembolizmasında (yıldızlarla ilişki), tıpta (çakmak taşının yanı sıra bıçak olarak) ve ritüellerde yoğun olarak kullanılır. Ritüellerde öne çıkan kullanım alanı; mumyalama işleminde obsidiyen bıçakların kullanılması ve ufak obsidiyen taşların da yer alması şeklindedir. Ayrıca mumyaya eşlik eden amuletlerin çoğu da obsidiyenden yapılmıştır. Bunların yanı sıra obsidiyen, diğer bölgelerde tespit edildiği gibi, vazo yapımında, ayrıca figürin ve heykellerde, göz olarak kullanılmıştır.

Obsidiyen, Melos Adası nedeniyle, Yunanistan’a yabancı değildir ve kullanımı Mezolitik Dönem’den

beri vardır. Özellikle Girit Adası'nda Minos Kültürü ile beraber, alet ve silahlara obsidiyen kap ve vazolar da eklenir (Knossos, Zakros, Tylissos, Agia Triadha).

Antik Çağ'da obsidiyenin kullanımı birbiriyle kesişen alanlarda görülür: dekorasyon, tıp ve büyü (Decourt, 1998). Örneğin; aynalar hem dekoratif bir anlam taşıyan, hem de bakış (gözler) ve geleceği okuma (yansıma) gibi sembolizmayı da içerirler. Obsidiyenin özellikle gözlerle olan ilgisini Antik Çağ yazarlarından anlıyoruz. Bu ilişki somut veya soyut olarak çağlar ve çeşitli kültürlerde karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde de mikrop kapmama özelliğinden dolayı Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı göz ameliyatlarının obsidiyen dilgiciklerle yapılıyor olması, yine farklı bir şekilde de olsa bu ilişkiyi bir kez daha önümüze çıkarıyor.

1991 yılından beri Avrupa Konseyi tarafından "Dünya Doğal Mirası" olarak kabul edilen obsidiyenin, günümüzde kullanım alanı hemen hemen yoktur. Koruma altında olmasına karşın, turistik amaçlı kullanılmaktadır. Ermenistan'da takı, biblo gibi turistik eşyalar obsidiyenden yapılırken; Meksika obsidiyenleri, hatıra eşya olarak Avrupa kentlerinde bile satılmaktadır.

Bugün halen, obsidiyen hayranlık uyandıran bir maddedir ve bazı edebiyatçılara esin kaynağıdır ve hatta ismi altında gruplaşmış şairler bile vardır: *Poetas of the Obsidian Tongue* (Coqueugniot, 1998).

Kaynakça

- Cauvin, M.C. – C. Chataigner
1998 "Distribution de l'obsidienne dans les sites archéologiques du Proche et Moyen Orient", Cauvin, Gourgaud, Gratuze, Arnaud, Poupeau, Poidevin, Chataigner (ed.), *L'obsidienne au Proche et Moyen Orient. Du volcan a l'outil*, BAR International Series 738: 325-350.
- Coqueugniot, E.
1998 "L'obsidienne en Méditerranée Orientale", Cauvin, Gourgaud, Gratuze, Arnaud, Poupeau, Poidevin, Chataigner (ed.), *L'obsidienne au Proche et Moyen Orient. Du volcan a l'outil*, BAR International Series 738: 351-362.
- Decourt, J.C.
1998 "L'obsidienne dans les sources anciennes. Note sur l'histoire du mot et l'utilisation de la roche dans l'antiquité", Cauvin, Gourgaud, Gratuze, Arnaud, Poupeau, Poidevin, Chataigner (ed.), *L'obsidienne au Proche et Moyen Orient. Du volcan a l'outil*, BAR International Series 738: 363-377.
- Özgüç, T.
1996 "An obsidian storehouse close to the temples built by Anitta, king of Nesa", Gasche, Hroudou (ed.), *Collectanea Orientalia-Histoire, arts de l'espace et industrie de la pierre. Etudes offertes en hommage a Agnes Spycket*, CPOA 3, Neuchatel, Paris: 279-283.
- Woolley, Sir L.
1955 *Alalakh, an account of the excavations at Tell Atchana in the Hatay, 1937-1939*, Oxford.

Kitap Tanıtımları

Becker, T., *Griechische Stufenanlagen. Untersuchungen zur Architektur, Entwicklungsgeschichte, Funktion und Repräsentation*, Bonifatius Druck Buch Verlag, Paderborn, 2003. 314 sayfa, 53 levha, 97 resim ve 119 çizim.

Kitap, yazarı tarafından Marburg'da Geschichte und Kulturwissenschaften der Phillips-Universität'de Prof. Dr. H. Lauter'in danışmanlığında hazırlanan ve 2000/2001 güz döneminde kabul edilen doktora tezinin kısaltılmış ve üzerinde çalışma yapılarak basılmış halidir.

Buradaki çalışmada Hellen mimarisinde merdivenler konu seçilmiş, mimari açıdan gelişimi, fonksiyonu ve tipolojisi ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir. Arkeoloji literatüründe Hellen mimarisi ile ilgili çok sayıda çalışma vardır; ancak şimdiye kadar merdivenler tek başına ayrı bir araştırma malzemesi olarak incelenmemiştir. Yazar, kitabında Hellen dünyasının farklı yerlerinden seçtiği merdiven örneklerini topluca irdeleyip, bunların genel bir değerlendirmesini yapmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda merdivenleri ve basamaklı yapıları beş ayrı grupta toplamış, her grubu kendi içerisinde irdelemiş ve sonuçlar elde etmiş, bunların yardımıyla genel sonuçlara ulaşmıştır.

Kitabın Kuruluşu: İç kapaklar ve içindekiler listesini kitap ile ilgili açıklamalar ve yazarın teşekkürlerinin yer aldığı

Önsöz, metin içerisinde kullanılan kısaltmaların listesi ve Giriş bölümleri izler. Giriş bölümünde, okuyucuya kitabın kapsamı kısaca açıklanmış, merdiven yapılarının mimarlık tarihindeki yeri ve önemine değinilmiş, bunların tipolojik ayrımı ve isimlendirilmesindeki kavram sorununa yer verilmiş, bazı kavramların ilk kez yazar tarafından kullanıldığından söz edilmiştir. Merdiven yapıları beş ayrı bölümde ele alınmıştır. Bunlar: 1-*teras merdivenleri*: Argos, Lindos, Halikarnassos, Perachora, Labraunda, Epidauros, Eleusis, Thasos, Selinus, Kos, Morgantina, Priene, Rhodos, Amphipolis, Kameiros, Aegina ve Pergamon; 2-*tapınak merdivenleri*: Agrigent, Selinus, Ephesos, Didyma, Teos, Pergamon ve Samos; 3-*basamaklı sunaklar*: M.Ö. 6. ve 5. yy sunak basamakları (Selinus), Geç Klasik ve Hellenistik Dönem merdivenli sunakları (Magnesia, Pergamon, Kos, Priene, Tenos); 4-*seyirci basamakları*: Perachora, Selinus, Atina, Lykosoura, Korinth, Lato, Pergamon, Didyma, Knidos; 5-*basamak destek duvarları*: Selinus, Aliphera, Argos, Atina, Olympia örnekleri yardımıyla detaylı biçimde ayrı değerlendirilmiş, elde edilen sonuçlara ise, her bölüm içerisinde ayrıca yer verilmiştir. Yedinci bölümde (VII. Zusammenfassende Ergebnisse) genel değerlendirme yapılmış, merdiven yapısının gelişim tarihi, fonksiyonu, yapı tekniği, planı, boyutları ve anıtsal anlamda öneminden ayrı alt

başlıklarda söz edilmiştir. Metin bölümünü çizim listesi, levhaların listesi, indeks ve levhalar izler.

Sonuç: Hellen mimarisinde merdiven ait olduğu yapıyı veya bulunduğu alanın görkemini arttırmaya katkıda bulunmuştur. Argos ve Lindos’da görülen, Arkaik Dönem’e ait teras merdivenlerinin, oldukça geniş yapılması, yapıyı görkemli göstermek için olmalıdır. Hellen dünyasının çeşitli bölgelerinde açığa çıkarılan Arkaik-Hellenistik tapınak ve sunak merdivenleri de bu amaca yönelik bir uygulamayı işaret etmektedir. Hellen mimarisinde kullanımının kökeni henüz tespit edilememiştir; ancak bazı araştırmacılar Mezopotamya veya Mısır etkili olduğundan söz etmektedir. Bunun yanı sıra batıda Minos Kültürü’nde görülen Hellen seyirci basamakları yardımıyla, doğudan ayrı bir basamaklı yapı gelişimi de kabul edilmek istenmektedir. Hellen dünyasında basamak yapılarının değişim/gelişimi hususu farklı yönleriyle ele alınmalıdır. Hellen dünyasında teras ve seyirci basamakları en erken M.Ö. 6. yy’ın ikinci yarısına tarihlenmektedir ve bu döneme ait örnekler Kara Yunanistan dışında belgelenememiştir. Agrigent’teki Herakles tapınağı ve merdiven motifi M.Ö. 500’de ilk kez bir tapınağın merdiven basamağı ile çevrelendiğini işaret etmektedir. Argos Heraionu’ndaki teras merdiveni bilinen en eski anıtsal teras merdiven örneğidir (M.Ö. 450). M.Ö. 6. yy’ın ikinci yarısı teras merdiveni motifinde M.Ö. 5. yy boyunca hiç değişme olmamıştır. Erken Hellenistik Dönem merdiven mimarisi için bir dönüm noktasıdır. Abdera, Thasos, Argos, Priene, Milet gibi antik kentlerde ve buralardaki kutsal alanlarda bu gelişimin somut örneklerini görmek mümkündür. Örneğin; M.Ö. 300 civarında Didyma-Apollon Tapınağı’nın cephesinin görkemi, bir merdiven ile arttırılmıştır. Çok sayıda Roma Dönemi basamaklı yapısı, Hellen merdiven yapılarının etkisini taşımaktadır ve bu yapılar örnek alınarak inşa edilmiştir.

Basamakların ve basamak yapılarının fonksiyonu çeşitlidir: İki terası veya düzlükte yükselen teras ile düzlüğü birbirine bağladığı gibi, yamaçta kurulmuş seyirlik yapılarda seyirci basamakları işlevli inşa edilmişlerdir. Klasik Dönem’den itibaren iki mekânı birbirinden ayıran sınır olarak merdivenlerden yararlanıldığı da görülür. Tapınak ve büyük sunaklarda ulaşım kolaylığı sağlamıştır. Kutsal alanlara ulaşan merdivenler, muhtemelen kapalı tutulmakta ve yılın belirli döneminde açılmaktaydı.

Tapınak merdivenlerinin temeli çoğunlukla, sunak basamaklarının temelleri ise genelde sağlam yapılmaktaydı. Arkaik ve Klasik Dönemlerde en azından teras merdivenleri sağlam temeller üzerine oturmaktaydı.

Arkaik Dönem’de basamak yükseklikleri genelde 0.20 m’dir; ancak bazı yapılarda 0.70 - 0.75 m yüksekliğe sahip basamaklar da bulunmaktadır. M.Ö. 4-3. yy geçiş döneminde serbest merdivenlerin çoğu 0.15 - 0.175 m arasında yüksekliklere sahiptir.

Yukarıda detaylı biçimde tanıtılan ve Hellen merdiven mimarisini konu alan kitapta farklı bölgelerden zengin örneklerle bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak, belirli bir dönem, belirli bir bölge için somut bir tespit elde edilememiştir. Merdiven yapılarını ait oldukları konteksten ayrı tek başına tarihleme kriterlerine ulaşılamamıştır. Bu eksiklere rağmen Türkiye’den merdiven yapısı örneklerinin

derlenmiş olması, bazı belirleyici sonuçlar elde edilmiş olması, Anadolu arkeolojisinin bu konuda eksik bilgilerine tamamlayıcı bir halka eklemeye yardımcı bir nitelik kazandırır.

Turgut H. Zeyrek

Burkert, W., *Die Griechen und der Orient. Von Homer bis zu den Magiern*, Verlag C.H. Beck, München, 2003. 176 sayfa.

Max Weber’e göre, başlangıçtaki halk karakterinin en önemli ögesi “Hiçbir şey bilmediğini kabul etmektir”. Bu durum, kendisini özellikle bir halkın çevre ve tarihsel ödevler karşısında bu ya da şu özelliğini nasıl koruduğunu, terk ettiğini ya da bunları nasıl geliştirebildiği konusunda ortaya koymaktadır. Yani Yunanlılar, bilebildiğimiz kadarıyla, herhangi bir köken nedeniyle değil, uzun tarihsel çatışmalar, gelişmeler sonrasında neyse o olabilmişlerdir.

Yunanlılar erken döneme ait önemli tarihsel evreleri, politik güç anlamında kendileri için yaşamış olsalar da, Doğu’nun gelişmiş kültürleri ile çok yönlü ilişkileri olmuş ve onlardan pek çok şey öğrenmişlerdir. Bu ilişkiler, Yunanlılar’ın bazı özelliklerini kazanmalarında ve bunları çok net bir şekilde özümsemelerinde oldukça etkili olabilmıştır. Ancak bu ilişkilerin etkisi ve derinliği uzun zaman gerektiği kadar gerçek anlamda algılanamamıştır. Bu konuda, Walter Burkert’in çığır açan çalışmalarına çok şeyler borçluyuz.

Burkert’in Venedik’te verdiği konferansların metinlerine dayanan İtalyanca baskısı 1999 yılında yayınlandığında, kısa zaman içerisinde Fransızca ve İspanyolca’ya çevrilen eser, yazarın kendisi tarafından Almanca’ya çevrilmiş ve büyük oranda aktüelleştirilmiştir.

Kitap konuyla ilgili genel bir girişle başlamakta (s. 9-22), Yunanlılar’ın, Doğu’dan nasıl etkilendiklerini ele alan 5 bölümle (s. 23-133) devam etmektedir. Daha sonra ise notlar (s. 136-159) ve Doğulu kaynak metinlerin çeviri listeleri (s. 161), konuyla ilgili kaynaklar listesi (s. 163-170) ve bir indeks (s. 171-176) ile kitap bitmektedir.

Burkert, daha ilk bölümdeki alfabe ve yazılı kültür ile ilgili genel bilgilerden hemen sonra, Homeros’un, Mezopotamya kökenli Gılgames, Enuma, Eliş ve Athrahis’den ne büyük oranda etkilenmiş olabileceğini (olması gerektiğini); özellikle de anlatım tekniği, tanrıları kavrama, ölümlüler ve ölümsüzler arasındaki ilişkiler konusunda, çok belirgin bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Yine aynı şekilde, Sokrates öncesi felsefesini Doğu ile birleştiren geleneksel eğilimlerde de aynı etki söz konusudur: Bilgelik edebiyatı, dünyanın oluşumu ile ilgili mitolojiler, evrenin yaratılması konusundaki görüşler. Hangi konuda olursa olsun, Yunanlılar’da, kökeni Mısırlılar’a, Mezopotamyalılar’a, Hurriler’e, Hititler’e kadar izler görülmektedir. Yunanlılar’da Thales’le başlayan güneşin tutulmasını önceden hesaplama işi, aslında ilk kez Babil astronomisinde görülmektedir. Dairenin 360 dereceye bölünmesi de ilk kez Babil matematiğinde gerçekleştirilmiştir. Böylece, bağımsız bir Yunan Felsefesi’nden söz etmek imkânsız gibi görünüyor.

“Orpheus und Ägypten” isimli bölümde ise, ölenlerin öteki dünyadaki mutluluğunu garanti altına almak için gerekli inanış ve öğretiler konusunda veriler sunulmaktadır. Yeni kaynaklar Dionysos mitolojisinin, daha beşinci yüzyılda bile yaygınlaşmış olduğunu ortaya koymaktadır. Hatta bazı belgeler çok eski bir tanrı olan Dionysos’un, Mısır etkisiyle yaygınlaştığını, yeraltı dünyası ve ruhların gezileri mitolojilerinin de yine aynı kökenli olduğunu göstermektedir.

Yunanlılar’ın, Doğu’ya olan bağlılıklarının biraz daha ortaya çıkmasıyla, Yunanlılar’a özgü tipik öğelerin ne olduğu sorusu da biraz daha ön plana çıkmaktadır. Burkert sonuçta bir tür çok boyutlu zenginlik’ten söz ederken, Yunan kültürünün *Yakındoğu-Akdeniz havzasında devamlı bir birlikte-lik içinde* yer aldığı da vurgulamaktadır.

Örneğin, Burkert, İlyada’daki bir savaş sahnesini, II. Ramses’in şiiriyle karşılaştırmaktadır. İkisinde de kahramanlar, bir tanrının yardımıyla düşmana saldırıp, zafere ulaşmaktadırlar. Bir yerde pek çoğu bunu yaparken, bir yerde ise, komutanı kaçtığı için kral tek başına düşmana saldırıp, onları öldürüp, yenmek ister. *Ordum ve savaş arabalarım beni terk edip, içlerinden bir teki bile geri dönmeyen öylece bekleyince, ben de tek başıma bütün yabancıları alt ettim.* Bu cümlelerle söylenmek isteyen çok bildik bir durumdur. Bir yandan kralın herkes üzerindeki inanılmaz hakimiyeti, öte yandan anlatılanlardaki gerçeklik payının çok zayıf olması. Kahramanların büyüklüğü, insanı aşan bir boyut kazanmaktadır. Yani Doğu ve Batı arasındaki benzerlikler kadar farklılıklar da oldukça ilgi çekicidir.

Walter Burkert’in eserinde, pek çok yeni yayınları göz önünde bulundurarak, akültürasyon, yabancı kültürlerin özümsemesi, yabancı ve benzeri kültürlerin aralarındaki çatışmalar konusunu da ortaya koymaktadır. Bazı yerlerde ise, eski yayınlarındaki verileri, özellikle de Doğulaşma Devrimi’ni (orientalisierende Revolution) tekrarlamakla kalmaktadır. Kaynaklara bakıldığında neredeyse tüm yeni yayınların bilindiği gözükmeyle birlikte, eserlerdeki en büyük eksiklik, kültürel transferler konusundaki teorik alt yapıdır. Çünkü son yıllardaki çalışmalarda, yabancı kültür öğelerinin dolaşımı ve özümsemesi konusunda teorik bir alt yapı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda, iki kültür arasındaki coğrafik ve kronolojik alandaki ortak noktalar çoğaldıkça, akültürasyon sürecinin hızlandığını göstermektedir. Yani çoğu zaman, günümüzde varolan kültürel karışım ve birleşimden başlangıçtaki öğeleri teker teker ayıklamak çok zordur. Kitap, bu konudaki teorik eksikliğe rağmen “Yunan Mucizesi”ne eleştirel yaklaşmak için çok önemli bir kaynaktır.

Rüstem Arslan

Belli, O. (ed.), *Güneşin Doğduğu Yer: Doğubayazıt Sempozyumu*, Apa Ofset, İstanbul, 2004. 468 sayfa, 357 resim, 93 çizim, 9 harita, 22 gravür, 8 tablo.

Kitap, 13-14 Eylül 2003 tarihlerinde Doğubayazıt’ta düzenlenen, “Güneşin Doğduğu Yer: Doğubayazıt Tarih, Kültür ve Sanat Sempozyumu” kapsamında sunulan bildirileri içermektedir. Doğubayazıt Kaymakamlığı, Çekül Vakfı, Erzurum Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi Avrasya Arkeoloji Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen sempozyumda, toplam 38 bildiri sunulmuştur. Doğubayazıt tarihinde

bir ilk gerçekleştirilmiş ve bölgeye, farklı disiplinlerden, birçok bilim insanı gelerek ortak bir konuda bilimsel bir adımın atılabileceği ifade edilmiştir. Arkeoloji, Tarih, Sanat Tarihi, Nüvizmatik, Etnografya, Edebiyat, Sosyoloji, Müzik ve Turizm alanlarında sunulan bildirilerden özellikle Arkeoloji konusunda sunulan bildiriler, bölgenin karanlık olan Kalkolitik, Tunç ve Demir Çağlarını aydınlatacak niteliktedir. İshak Paşa Sarayı ile ilgili sunulan bildiriler ile de, saray ilk kez çeşitli yönleriyle ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Kitapta yer alan makalelerin başında, birer sayfa İngilizce özet yer almaktadır. Kitap, okuyucunun eline ulaştığı ilk günden bu yana gerek zengin içeriği ve gerekse göz alıcı baskı kalitesiyle, ulusal basında da adından övgüyle söz ettirmektedir.

Doğubayazıt Kaymakamı Nurullah Çakır’ın, Çekül Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen’in ve Tarih Kentler Birliği Genel Danışmanı Yüksek Mimar Oktay Ekinci’nin yaptığı açılış konuşmalarının ardından Prof. Dr. Oktay Belli’nin sunuş yazısı (23-26) yer almaktadır.

“Doğubayazıt Bölgesi’nde Tunç Çağı Kalelerinin Araştırılması” (27-40) başlıklı makalede Tunç Çağı ve Erken Demir Çağı kaleleri ve nekropollerini anlatılmaktadır. “Doğu Bayazıt’ın Eskiçağ Tarihine Bir Bakış”(41-50) başlıklı makalede, Erzurum Müzesi’nde bulunan ve Doğubayazıt Bölgesi’nden ele geçen arkeolojik eserler ışığında, bölgenin Eskiçağ Tarihi’ne değinilmiştir. “Demir Çağı’nda Doğubayazıt ve Yakın Çevresi”(51-72) başlıklı makalede bölgedeki kale ve nekropollere yer verilmektedir. “Urartu Krallığı Dönemi’nde Doğubayazıt Bölgesi”(73-88) başlıklı makalede, 1987 yılından beri bölgede Prof. Dr. Oktay Belli ve ekibinin sürdürdüğü arkeolojik çalışmalar neticesinde tespit edilen, Urartu Kalelerinden bahsedilmektedir. “Ağrı Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması”(89-102) başlıklı makale ile bölgedeki, Kalkolitik, İlk Tunç, Orta Tunç ve Orta Demir Çağlarına tarihlendirilen yerleşme, kale ve nekropoller anlatılmaktadır. “Doğubayazıt Bölgesi’nde Keşfedilen Urartu Sulama Tesisleri’ne Toplu Bir Bakış”(103-126) makalesi bölgedeki Urartu baraj, gölet ve sulama kanallarına değinmektedir.

Diğer makaleler ise sırasıyla şöyledir: “Tarihi Coğrafyada Bayezid”(127-134), “Geçmişten Günümüze Doğu Bayezit Bölgesi’nde Siyasi Gelişmeler”(135-144), “Karakoyunlu-Temürlü Mücadelesi ve Eleşgird Meydan Muharebesi” (145-160), “Saltukoğulları Sikkeleri’nin Sanatsal Yönleri” (161-172), “Selçuklular’ın Fethinden Osmanlı Hakimiyeti’ne Kadar Bayezid ve Çevresinin Tarihine Bir Bakış” (173-182), “Çıldır Beylerbeyi: I. İshak Paşa ve II. İshak Paşa” (183-196), “1877-1878 Osmanlı Rus Harbi’nde Bayezid” (197-204), “Eski Bayezit Kalesi Tarihi ve Mimarisi” (205-214), “İshakpaşa Sarayı ve Çevresinin Arkeolojik Topografyası” (215-226), “İshakpaşa Sarayı Kazıları” (227-240), “Geleneksel Mimaride İshakpaşa Sarayı’nın Yeri” (241-252), “Türk Saray Mimarisi İçerisinde İshak Paşa Sarayı’nın Yeri” (253-266), “İshak Paşa Camii ve Türk Sanatındaki Yeri” (267-278), “Eski Bayezid Camii Hakkında Düşünceler” (279-290), “İshak Paşa Sarayı Taş Süslemeleri” (291-310), “İshak Paşa Sarayı Türbesi Üzerindeki Bölgesel Etkiler” (311-324), “Eski Doğubayazıt’ta (Bayezid) İshak Paşa Sarayı Mezarlığı ve Mezarlık Mescidi”

(325-352), “Doğu Bayazıt İshak Paşa Sarayı Kompleksindeki Kuş Evleri Üzerine” (353-360), “Doğubayazıt ve Çevresi El Dokuma Yaygıları” (361-384), “Doğubayazıt ve Yöresinde Geleneksel Kıyafetler” (385-392), “Yaşar Kemal’in ‘Ağrı Dağı Efsanesi’ Romanı Üzerine Düşünceler” (393-398), “Ahmet Muhip Dıranas’ın Ağrı Şiiri: Mekân-Metin İlişkisi (399-408)”, “İshak Paşa Hakkında Oluşan bir Halk Hikâyesi ve Varyantlarının Karşılaştırmalı Tahlili” (409-414), “İshak Paşa Sarayı ve Ahmed-i Hanı Hakkında Anlatılan Efsaneler” (415-424), “Doğubayazıt’ta Müzik ve İsmet Öztürk” (425-432), “Doğubayazıt İlçesi’nin Turizm Potansiyeli” (433-450), “Yolumuzun Üzeri: Doğubayazıt” (451-456), “Doğubayazıt’ın Turizm Yönünden Değerlendirilmesi” (457-468).

Farklı disiplinlerden birçok bilim insanının katıldığı bu sempozyum ile bir ilk gerçekleştirildi. Daha da önemlisi, sunulan bildiriler kitap olarak yayınlandı. Böylece geleceğe bir miras bırakıldı. Temennimiz devamının getirilmesi ve her bilimsel çalışmanın bir kitap halinde okuyucuya ulaşması.

Can Avcı

Alkım, U. B. – H. Alkım – Ö. Bilgi, İkiztepe II. Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci Dönem Kazıları (1976-1980). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003. 313 sayfa metin, 22 tablo, 154 levha, 58 plan ve kesit çizimleri.

Kitap, Samsun ili Bafra ilçesi İkiztepe Köyü sınırları içinde yer alan İkiztepe yerleşmesinde gerçekleştirilen 5 dönemlik (1976-1980) kazıların ilk sonuçlarını içermektedir. İkiztepe II kitabı 1974 yılında Prof. Dr. U. Bahadır Alkım tarafından araştırmalara başlanan ve 1980 yılında kendisinin vefatı nedeni ile, 1981 yılından itibaren Prof. Dr. Önder Bilgi tarafından yürütülmekte olan İkiztepe kazısının, 1974 ve 1975 kazı sezonlarının sonuçlarını içeren İkiztepe I kitabının devamı niteliğindedir.

Kitap, Üçüncü Dönem Kazıları-1976, Dördüncü Dönem Kazıları-1977, Beşinci Dönem Kazıları-1978, Altıncı Dönem Kazıları-1979 ve Yedinci Dönem Kazıları-1980 olmak üzere; 5 ana başlık altındaki bölümlerden oluşmaktadır. Her yıl yapılan arazi çalışmaları, o kazı sezonunda ele geçen çanak-çömlek ve küçük buluntuları ile birlikte ayrıntılı olarak incelenerek değerlendirilmiştir. İçindekiler, Kaynakça ve Kısaltmalar, U. B. Alkım tarafından kaleme alınmış Önsöz ve Ö. Bilgi tarafından yazılmış bir Açıklama kısmı ile başlayan kitapta ayrıca Genel Sonuçlar, Değerlendirme, Summary/Zusammenfassung, Ekler-Appendix, Buluntu Yerleri Listesi, Kat ve Evrelerin Buluntu Yeri Numaraları, Buluntular Listesi, Buluntuların Sayısal Döküm Listesi, Turkish-English Glossary, Türkisch-Deutsch Wörterbuch, Tablolar için Açıklamalar, Şekiller için Açıklamalar, Resimler için Açıklamalar, Plan ve Kesitler için Açıklamalar, Buluntuların Sayısal Döküm Tabloları, Çanak ve Çömleklerin Gelişim Tabloları, Kronoloji Tablosu, Levhalar ile Plan ve Kesit Çizimleri yer almaktadır.

“Üçüncü Dönem Kazıları-1976” başlıklı ilk kısmın birinci bölümünde Tepe I’de Geçiş Çağı’na ait kültür katlarında gerçekleştirilen kazı çalışmaları ile Helenistik Çağ’a

tarihlendirilen dromoslu mezar kazısı anlatılmıştır. İkinci bölümde Tepe II’de İlk Tunç Çağı II kültür katlarında yapılan araştırmalar yer almaktadır. Üçüncü bölümde Tepe I ve Tepe II çanak çömleği hamur özellikleri, form ve dönemlerine göre incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise Tepe I ile Tepe II’de ele geçmiş küçük buluntular sırasıyla; pişmiş toprak, taş, kemik-boynuz ve madeni eserler başlığı altında gruplandırılarak sunulmuştur.

“Dördüncü Dönem Kazıları-1977” başlıklı ikinci kısım 5 bölümden oluşmaktadır. Tepe I’deki kazı çalışmaları birinci bölümü, Tepe III ve Tepe IV’te yapılan araştırmalar ikinci bölümü, Tepe II’deki İlk Tunç Çağı I ve Geç Kalkolitik Çağ kazıları ise üçüncü bölümü oluşturur. Dördüncü bölümde Tepe I, II ve III çanak çömleği, beşinci bölümde ise Tepe I, II ve III’te gerçekleştirilen kazılarda ele geçen küçük buluntular anlatılmaktadır.

Üçüncü kısım “Beşinci Dönem Kazıları-1978” başlığını taşımaktadır. Bu kısımda 5 bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Tepe I’deki çalışmalardan bahsedilmektedir. Geçiş Çağı, Mezarlık Alanı ve İlk Tunç Çağı kültür katları, evreleri ve her evrenin buluntuları ile birlikte ayrıntılı olarak sunulan bu bölümden sonra gelen ikinci bölüm, aynı şekilde Tepe II’deki arazi çalışmalarını anlatır. İkiztepe’nin ahşap yapılarının anlatıldığı üçüncü bölümde her bir mimari öge, yapım teknikleri ile birlikte detaylı bir biçimde sunulduktan sonra Anadolu’da diğer ahşap mimarlık kalıntıları veren merkezlerin kısaca anlatıldığı bir değerlendirme kısmı yer almaktadır. Dördüncü bölümde Tepe I’de ele geçen Geçiş Çağı, İlk Tunç Çağı ve Helenistik Çağ çanak çömleği ile Tepe II’de ele geçen İlk Tunç Çağı ve Geç Kalkolitik Çağ çanak çömleği, beşinci bölümde ise Tepe I ve Tepe II’nin küçük buluntularından bahsedilmektedir.

Takip eden “Altıncı Dönem Kazıları-1979” ile “Yedinci Dönem Kazıları-1980” başlıklı kısımlar da aynı sistemde arazi çalışmaları ve bütün eserleri ile sunulduktan sonra 5 kazı sezonu sonucu elde edilen bilgiler “Genel Sonuçlar” adı altında kısaca özetlenerek anlatılmıştır. Bu kısımda, İkiztepe’de ortaya çıkarılan kültür kalıntılarının, yerleşmenin Geç Kalkolitik Çağ başlarından, Helenistik Çağ’a kadar iskân edildiği ve Tepe I’de Geçiş Çağı kültür katının hemen altında İlk Tunç Çağı’na ait büyük bir mezarlık alanının bulunduğu anlaşılmıştır. Kalkolitik Çağ’dan Geçiş Çağı’nın sonuna kadar ortaya çıkan çanak çömlek ve madeni eserler başta olmak üzere, diğer buluntular ile birlikte İkiztepe yerleşmesinin Anadolu arkeolojisine büyük katkılar sağlayacağına değinilmiştir. Ayrıca İkiztepe’nin Karadeniz Bölgesi mimarisinde ahşap geleneğin kökeninin, M.Ö. 4500 yıllarından itibaren başladığını göstermesi açısından da oldukça önemli bir yere sahip olduğunun, altı çizilmiştir.

İngilizce ve Almanca özetlerin de bulunduğu “Değerlendirme” kısmında ise, İkiztepe kazısında ele geçen çanak çömlek ve küçük buluntuların yardımı ile İkiztepe halkının sosyo-ekonomik yaşamı hakkında bazı gözlemler yer almaktadır. İkiztepe’de yaşamış insanların avcılık ve hayvancılıkla geçimini sağladığı, dokumacılıkta ve maden sanatında çok ileri düzeyde oldukları ve özellikle Orta Anadolu Bölgesi’nde yer alan diğer çağdaş merkezlerle bir kültür birliği içinde olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

“Değerlendirme” bölümünden sonra İkiztepe’nin çeşitli buluntuları ile ilgili, konusunun uzmanları tarafından kaleme alınmış, altı makaleden oluşan ekler kısmı yer almaktadır. Bu eklerin yazarları ve konuları ise şöyle sıralanabilir; Ek I: Sema Bayrı-Baykan, “İkiztepe Kazılarının 1975-1979 Kazı Yıllarına ait Yontmataş Malzemesi Tıpsel Ayrımı”, Ek II: Willem van Zeist, “Crop Plants from İkiztepe”, Ek III: Sebastian Payne, “İkiztepe Animal Bones”, Ek IV: Sebastian Payne, “Sample Water-Sieving for small Animal Bones”, Ek V: Michael Schultz, “İkiztepe Infant

Skeletons”, Ek VI: Ursula Wittwer-Backoffen, “Mezarlar Listesi”.

Anadolu’nun en az araştırma yapılmış bölgelerinden biri olan Karadeniz Bölgesi’nin kesintisiz en uzun süreli ve tek sistematik kazısı konumundaki İkiztepe yerleşmesinin, 5 kazı döneminin her açıdan bütün detayları ile değerlendirilip sunulduğu ana kaynak niteliğindeki bu kitap, aynı zamanda İkiztepe’nin Anadolu Arkeolojisi’ndeki yeri ve önemi hakkında da önemli ipuçları vermektedir.

Aslıhan Yurtsever

Arkeoloji Dünyasından

ARCANE Projesi

Uluslararası ARCANE Projesi Yönetim Komitesi Toplantısı 16 ve 19 Aralık 2004 tarihinde Almanya’nın Blaubeuren kentinde yapıldı. Kısaca ARCANE (Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean) olarak adlandırılan bu proje ile, Kara Yunanistan ile Batı İran arasında kalan bölgede, M.Ö. 3. binyıldaki bölgesel kronolojiler ve bu kronolojilerin birbirleriyle olan ilişkilerinin saptanması amaçlanmaktadır.

Şimdiye kadar bu bölgede M.Ö. 3. binyıl için kullanılan İlk Tunç Çağı I-IV A+B gibi klasik terminoloji, birbirlerine çok yakın olan bölgelerin karşılaştırılmasında bile, kavram kargaşasına ve tarihlendirmede tutarsızlıklara yol açmaktadır. Son yıllarda Türkiye ve Suriye’deki baraj sahalarında yapılan yoğun kurtarma kazıları, bu zorlukların daha bir ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunların çözümüne katkıda bulunmak amacıyla çeşitli bölgesel toplantılar yapılmış ve bunların sonucunda yeni yerel kronolojiler saptanmıştır. Bu yerel kronolojilerin bir araya gelerek tartışılması ve birbirleriyle karşılaştırılmaları gerekmektedir.

Son iki yıl suresince zaman zaman bir araya gelen konunun uzmanları, bu sorunu bir çözüme kavuşturmak amacıyla ARCANE projesini kurmuşlardır.

Bu proje çerçevesinde, Yunanistan’dan Batı İran’a, Gürcistan’dan Filistin’e kadar uzanan geniş coğrafi bölgede, yerel kronolojilerin daha iyi saptanması amacıyla 12 bölgesel grup (Regional Group) oluşturulmuştur. Bu 12 grubun dışında bütün bölge üzerine çalışan, epigrafi, glyptik, tarihlleme yöntemleri ve arkeoloji konularında 4 grup (Transversal Group) daha oluşturulmuştur. Önce bu bölgelerde kazı yapan ya da yapmış olan arkeologların verecekleri bilgiler doğrultusunda bölgesel kronolojiler saptanması; daha sonra da bu kronolojilerin birbirleriyle karşılaştırılmaları sonucunda, tüm bölge için geçerli olan bir kronoloji ve terminoloji saptanması suretiyle, genel bir

senteze gidilmesi planlanmıştır. Bu göreceli kronolojilerin ayrıca C¹⁴ gibi tarihlleme yöntemleriyle de mutlak tarihlendirilmelerine çalışılacaktır. Bu amaçla projeye, arkeologlar ve filologların yanı sıra Fen Bilimleri’nden de bilim adamları katılmaktadır.

Proje, European Science Foundation (ESF) “à la carte” listesine alınmış olup, 2005 yılından itibaren yapılacak toplantılar, bu vakıf tarafından finanse edilecektir. Almanya’da yapılan toplantıya Tübingen Üniversitesi Dostları Vakfı (Unibund) ve Henkel Vakfı’nın (Gerda-Henkel Stiftung) maddi katkılarıyla, on ülkeden 27 bilim adamı katılmış olup organizasyon, çalışma yöntemleri ve ileride ne gibi adımların atılması gerektiği konularında fikir alışverişinde bulunulmuştur.

Proje hakkında ayrıntılı bilgi için:
<http://www.uni-tuebingen.de/arcane>

Ferhan Sakal

Mountains and Valleys: A Symposium on Highland/Lowland interaction in the Bronze Age settlement systems in Eastern Anatolia, Transcaucasia and Northwestern Iran

Sempozyum 09-13 Ağustos 2004 tarihlerinde Van’da Merit-Şahmaran Otel’de gerçekleştirilmiştir. Yürütücülüğünü bu satırların yazarlarının yaptığı sempozyumun Bilimsel Komitesi, Prof. Dr. H. Parzinger (Deutsches Archäologisches Institut, Der Präsident, Berlin), Prof. Dr. H. Hauptmann (Heidelberg Academy for the Humanities and Sciences, Heidelberg), Prof. Dr. M. Salvini (Direttore dell’Istituto di Studi sulle Civiltà’ dell’Egeo e del Vicino Oriente, CNR, Roma) ve Prof. Dr. Veli Sevin (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Başkanı, Van)’den oluşmuştur.

Sempozyum bugün Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Nahçıvan, İran Azerbaycanı ve Doğu Anadolu

Bölgesi'nin yer aldığı ve aynı kültürleri paylaşmış olan bir coğrafyanın Urartu Krallığı'ndan önceki sosyo-ekonomik yapısını incelemeye yönelikti. Bu coğrafyada bir başka tanımlamayla Van, Urmiye ve Sevan Gölleri üçgenindeki arkeolojik çalışmalar, 20. yüzyıl boyunca politik sınırlar nedeniyle dışa açılmamıştır. Yerleşme düzeni, sosyal yapı ve uzun ya da kısa mesafeli ilişkileri anlayabilmek için gerekli kanıtlar, ancak kısa süre önce, daha geniş bir kitleye ulaşmaya başlamıştır. Önceleri doğu ve batıda ayrı ayrı derlenen bilgilerin ortak bir sentezinin artık yapılabileceğini düşünerek özellikle Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Nahçıvan ve İran'lı bilim insanlarıyla batı dünyasının bir araya gelmesini amaçlanmıştır. Çevre kültürlerle bağlantıları değerlendirebilmek için de, söz konusu coğrafyayla bağlantılı bölgelerden de konuşmacılar sempozyuma davet edilmiştir.

Uluslararası katılımlı ve dili İngilizce olan bu sempozyumda Gürcistan, Azerbaycan, Nahçıvan, İran, Amerika, Fransa, Almanya, İtalya, Avustralya ve İsrail gibi ülkelerin çeşitli üniversite ve kurumlarından 45 katılımcı yer almıştır.

Sempozyum boyunca aşağıdaki bildiriler sunulmuştur: Harald Hauptmann 'From village to central place. The Development of settlement systems in the Altinova and Upper Euphrates Region during the late 4th and 3rd millenium BC.', Barbara Helwing 'The Late Chalcolithic Period in the Northern Zagros', Stephan Kroll 'Early Bronze Age settlement patterns in the Urmia Basin', Gian Maria Di Nocera 'Mobility and Stability: Preliminary observations on the Early Bronze Age settlement organization in the Malatya Plain', Kirstin Kasper 'Obsidian sources in Transcaucasia and their exploitation in the Bronze Age', Tuba Ökse 'Early Bronze Age settlement pattern and cultural structure of the Sivas Region', Behrouz Omrani 'The Urmia Lake and its climatic conditions in E.B.A.', Abbas Seyidov ve Veli Bahshaliyev 'Middle Bronze Age nomadic settlement centers in Nakhichevan', Veli Bahshaliyev 'Early Bronz Age settlements of Nakhichevan', Safar Huseyn oglu Ashurov 'The monuments of Sharur', Karen Rubinson 'The Polychrome Pottery of Dinkha Tepe, Iran, Revisited', Lily Niakan 'Introduction of the Bronze Age pottery from Yanik Tepe in the National Museum', Catherine Marro 'Cultural duality in Eastern Anatolia in Late Prehistory. The examples of the Araxes Basin in the Chalcolithic and the Upper Euphrates in the Early Bronze Age', Mikheil Abramishvili 'Between Caucasus and the Aegean!', Gregory E. Areshian 'Early Bronze Age settlements in plain of Ararat and its mountainous vicinity', Parvin Akhanchi 'Database "Azerbaijan archaeological monuments of the Bronze Age", (quantitative analysis of archaeological sources)',

Veli Huseyn oglu Aliyev 'Development early town of civilization in Nakhichevan', Şevket Dönmez 'Central Black Sea region and Kelkit River Basin settlements in the Bronze Age', Bertille Lyonnet 'Relations between the Syrian Djezire and the North (Steppe north of the Caucasus and Highlands of Transcaucasia) in the 1st half of the 3rd Millennium BC.', Bahram Ajorloo and Hassan Fazeli Nashli 'Social transformation and interaction of the Qazvin Plain during the Fourth and Third Millennium BC', Peter Bartl 'The Middle Bronze Age on the Upper Tigris: new evidence from the Excavations at Giricano and Ziyaret Tepe', Aynur Özfırat 'Transhumance of the Eastern Anatolian High Plateau in the second millennium BC', Jan-Krzysztof Bertram 'Seasonal sites and structured systems: Aspects of the settlement organization in the Iori-Alazani-Region in the 2nd/early 1st millenium BCE (Tqisbolo-gora, Didi Gora, Udabno)', Mikail Mustafayev 'Nikropol-Narimankand', Akbar Hasanqulu oglu Badalov 'Monuments of Bronze and Iron periods in Nakhichevan (late II millennium BC. and I millenium BC.)', Giorgi Bedianashvili 'Barrows of Namgalamitsa and its cultural environment', Hassan Akbari ve Morteza Hessari 'Korgans in the Ardebil and their affairs', Mitchell Rothman 'Migration, trade, and integration during the Early Bronze Age in highland zones', Mojgan Seyedin Dijojin 'Bronze Age burial rites in Northwestern Iran', Şükran Sevimli 'The concept of hygiene and its practices as part of the primary necessities of Anatolian Bronze Age people', Abuzer Ibrahimoglu Alekperov 'The religious beliefs of Azerbaijan population in the Bronze Age'. Bildirilerin dışında ayrıca Haluk Perk tarafından 'Selected Bronze Age Artifacts from Eastern Anatolia in the Haluk Perk Private Collection' konulu bir konferans verilmiş ve Ufuk Alırız ve Fatih Sönmez tarafından Van yöresiyle ilgili iki dia gösterisi yapılmıştır.

Beş gün süren sempozyumda bildirilerin yanı sıra tartışmalara geniş yer ayrılmıştır, her bildiriden sonra yapılan soru-cevap kısmının dışında her günün sonunda 'Natural factors and general trends', 'Bronze Age settlement systems', 'Late Bronze and Iron Age highland-lowland interaction' başlıkları altında ikişer saatlik tartışma sekiyonları gerçekleştirilmiştir. H. Hauptmann ve S. Kroll tarafından yapılan kapanış konuşmalarında ise sempozyumun her iki amacına uygun olarak başarıyla sonuçlandığı ve bu anlamda bir ilki oluşturması nedeniyle devamının gerçekleştirilmesi dileği tüm katılımcılar tarafından benimsenmiş ve ikincisi için organizasyon komitesinden istekte bulunulmuştur. Sempozyum yayını *Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan*'ın 2005 yılı 37. sayısında yer alacaktır. Bildirilerin yanı sıra Van civarındaki arkeolojik yerleşimlere de geziler yapılmıştır.

Sempozyum TÜBİTAK-TÜSEP (Uluslararası Toplantıları Destekleme Programı), Deutsches Archäologisches Institut, Van Valiliği, Arkeolojik Eser Koleksiyoncuları Derneği ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi tarafından desteklenmiştir. Tüm bu kurumlara destekleri için çok teşekkürler, Merit-Şahmaran Otel'e ise sıcak ev sahiplikleri teşekkür etmek bizim için zevkli bir görevdir.

Aynur Özfirat – Barbara Helwing

I. Van Gölü Havzası Sempozyumu

T.C. Van Valiliği, İstanbul Üniversitesi Avrasya Arkeoloji Enstitüsü, ÇEKÜL Vakfı, Erzurum Atatürk Üniversitesi ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi tarafından ortaklaşa düzenlenen "I. Van Gölü Havzası Sempozyumu", 8-10 Eylül 2004 tarihleri arasında Van Kültür Sarayı'nda gerçekleştirilmiştir. Avrasya Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Oktay Belli tarafından yapılan konuşmayla törenle açılan sempozyumun üç oturumdan oluşan ilk gününde; Sinan Kılıç 'Van Gölü Havzası Prehistoryası ve Tilkitepe'nin Bugünkü Durumu', Oktay Belli 'Van ve Urartular', İ. Zeynep Konuralp 'Urartularda Kadın Takıları', İsmail Ayman 'Urartularda Ölü Ziyafet Sahneleri ve Din', Can Avcı 'Urartu Savunma Silahları', Adnan Baysal 'Transhumanism ve Yaylacılık: Arkeolojik Belgeleri, Veriler ve Materyal Kalıntılarının İzleri Üzerine', Vedat Onar 'Van Bölgesi'nin 3000 Yıllık Çoban Köpekleri', Selim Pullu 'Urartu-Tabal İlişkileri', Aydın Mızrak 'Van Gölü Havzası Tarihi, Doğal Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri', Yahya Çiftçi 'Van Tarihi-Kültür Parkı Projesi', Hasan Geyikoğlu 'Harezmşah Celaleddin'in Van Gölü Çevresindeki Faaliyetleri ve Ahlat'ın Zaptı', Gündegül Parlar 'Ahlat ve Çevresinde Darbedilen İlhanlı Sikkeleri', Haldun Özkan 'Doğu Anadolu Mezar yapıları İçerisinde Ahlat Kümbetlerinin Yeri', Celalettin Karadağ 'Ahlat Mezar Taşlarında Kullanılan Rumi Motifi ve Tezyinatımızdaki Yeri' başlıklı bildirimleri sunmuşlardır. İlk günün sonunda Cenk Demirkıran tarafından yönetilmiş ve İstanbul Üniversitesi katkılarıyla çekilmiş olan 'Yukarı Deniz' belgeseli yayınlanmıştır.

Sempozyumun yine üç oturumdan oluşan ikinci gününde ise Hamza Gündoğdu 'Erciş Anonim Kümbetin Süsleme Programı', Mehmet top 'Hakkari'nin Ortaçağ ve Sonrası Kültürel Dokusu Üzerine Bir Değerlendirme', Dünder Alikılıç 'İrisan Beylerinin (Hakkari Beylerinin) Van Gölü Havzası Hakimiyeti', Ahmet Ali Bayhan 'Bitlis'teki Medreseler', Şahabettin Öztürk 'Van Evlerinin Plan Oluşumu ve Gelişimi', Hüseyin Yurttaş 'Bitlis Camilerinin Plan, Mimari ve Süsleme Açısından İrdelenmesi', Hatice Özyurt Özcan 'Van İli ve Çevresindeki Hıristiyan Yapıların Plan Açısından Değerlendirilmesi', Gönül Cantay 'Doğu Anadolu'nun

Aldığı Göçler ve Van', Osman Aytekin 'Van İli Örneğinde Kültür Varlığı Koruma Bilinci Üzerine Bir Değerlendirme', Sedat Bekiroğlu 'Geçmişten Günümüze Van kenti Yeşil Alanları', Mehmet İnbaşı 'Van Valileri (1750-1830)', Sami Ağaoğlu 'Van Merkez Sancaktaki Vakıflar', Selman Can 'Ahlat'ın Sultan II. Abdülhamit Dönemi'ndeki Sosyal Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme' adlı bildirimleri sunmuşlardır.

Üç oturumlu son günde ise; Erkan Cevizliler 'Osmanlı Dönemi'nde Van Vilayeti'ndeki Amerikan Misyonerlerine Ait Kurumlar', Nilüfer Cevizliler 'Birinci TBMM'de Van Milletvekilleri', Selahattin Polat ve Necmettin Elmastaş 'Nazik Gölü Havzası'nın Hidrolojik Potansiyeli ve Gölde Yararlanma', Necmettin Elmastaş 'Hasanabdul Kaplıcası', Abdüsselam Uluçam 'Van Gölü Havzası'nın Kültür ve Turizm Potansiyeli', Orhan Deniz 'Van Gölü Kıyılarındaki Doğal Plajlar ve Onları Tehdit Eden Unsurlar', Funda Kara 'Van Gölü Çevresi Ağızlarının Özellikleri', Hurisel Hatipoğlu 'Ahlat Yöresi Düz Dokumalarından Örnekler', Fikri Salman 'Ahlat ve Yöresinde Geleneksel Kıyafetlerin Günümüzdeki Durumu', Adem Çelik 'Bitlis Yöresi Mekeklî El Dokumalarından GEJ'in Tanıtımı', Şevket Alp 'Van Gülleri', Gülhan Atnur [Van Yöresi'ne Ait Efsaneler', Ahmet Selim Doğan 'Van Gölü Havzası Oyunlarının Köken Yönünden İncelenmesi', Yusuf Ziya Sümbüllü 'Van Folklorunda Geçiş Merasimleri', Serhat Yener 'Van ve Yöresi Türk Halk Müziğinde Yaşayan Ortak Kalıpların Bilgisayar Destekli Analizleri', Nilgün Sevinç 'Van Mutfak Kültürü' adlı bildirimleri sunmuşlardır.

Bunların yanı sıra Van Bölgesi Fotoğraf Sergisi, Poster Sunumları ile Van Gölü Ezgileri Dinletisi, sempozyum kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler arasındadır.

İ.Ü.'nin 1944 yılında Van'da düzenlediği *V. Üniversite Haftası* kapsamındaki "Aydınlanma Konferansları"ndan tam 60 yıl sonra düzenlenen *I. Van Gölü Havzası Sempozyumu* arkeoloji, tarih, sanat tarihi, folklor, etnografya, doğal çevre ve turizm alanlarında verilen bildirimlerin, gerek çeşitli üniversite ve alanlarda çalışan bilim adamları, gerekse Van'ın yerel halkı üzerinde son derece bilgi verici ve keyifli bir etki yaratmasının yanı sıra, bilim adamları ile Van halkı arasında oluşan iletişim, duyarlılık ve bilgi alışverişi açısından da, oldukça verimli geçmiştir. Düzenlenen sempozyum, Van Gölü Havzası üzerine yapılan bilimsel çalışmaların Van halkı ve diğer bilim adamları ile paylaşılmasına, bölge halkının sahip oldukları turizm potansiyelini bir kez daha fark etmelerine ve bu yönde bir takım yeni atılımların başlamasına da yardımcı olmuştur. Her kesimden insanın yoğun ilgisi ile karşılaşılan sempozyumda sunulan bildirimler, basım aşamasındadır. Tanıtım eksikliği ve buna bağlı olarak da

insanların ilgisizliğinden dolayı, uzun yıllar boyunca ihmâl edilen Türkiye'nin doğusunun, Eskiçağ'dan günümüze kadar, içinde barındırdığı kültürel zenginliğini, birçok açıdan, özellikle bölge halkına bir kez daha göstermeyi amaçlayan ve amacına ulaşan sempozyumun, gelecek yıllarda ikincisinin düzenlenmesi planlanmaktadır. Etkinliğin gerçekleştirilmesinde emeği geçen herkese teşekkür eder; bu ve benzeri çalışmaların devamını dilerim.

İlknur Zeynep Konuralp

6. Anadolu Demir Çağları Sempozyumu- Sixth Anatolian Iron Ages Symposium

Ege Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi tarafından 16-19 Ağustos 2004 tarihleri arasında organize edilen 6. Anadolu Demir Çağı Toplantısı, Eskişehir-Anadolu Üniversitesi Konferans Salonu'nda, sempozyum sekreteri Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu, Rektör Prof. Dr. Engin Ataç ve Lynn Roller tarafından yapılan açılış konuşmalarıyla başladı.

Sempozyumun ilk konuşmacısı Prof. Dr. Muhibbe Darga, 'Dorylaion (Şarhöyük) in the Iron Age' adlı bildiri sundu. Darga, 1989 yılından itibaren yürütmekte olduğu Eskişehir-Şarhöyük kazılarında, höyüğün kuzey kesiminde yer alan basamaklı açma ile batı ve güney kesimindeki açmalarda gün ışığına çıkartılan Frig tabakaları ve buluntuları hakkında bilgi vererek, höyükteki Frig katlarının Gordion ve diğer Frig merkezleri ile kronolojik bağlantısını ortaya koymaya çalıştı. Darga özellikle tabaka dışında bulunan, el yapımı koyu ağırlıklı seramik örneklerinin form ve yapım tekniği bakımından Troya, Boğazköy ve Gordion'da ele geçen Erken Demir Çağ malzemesi ile benzerliğine dikkat çekerek Şarhöyük'ün bölgedeki stratejik konumuna vurgu yaptı. Sempozyumun ikinci konuşmacısı Dekan Prof. Dr. M. Taner Tarhan idi. Uzun yıllar Van-Çavuştepe kazılarına katılan Tarhan, 'A Third Temple at Çavuştepe-Sardurihinili (?): Uç Kale' adlı bildirisinde Çavuştepe'nin bugüne değin gözden kaçtığına inandığı bir yapısı hakkında saptamalarda bulundu. Tarhan'a göre, Çavuştepe-Uçkale olarak adlandırılan ve II. Sarduriye atfedilen anıtsal yapının, kalenin üçüncü tapınağı olabilme ihtimali çok yüksektir. Çavuştepe Uçkale'nin işlevinin tespiti için, Van Kalesi'nde İç Kale'nin doruğundaki yapı, II. Sarduri'ye ait olan Analı-Kız Kutsal Alanı'nı ve Adilcevaz-Kef Kalesi'nde bulunan kabartmalı paye ipuçları veren önemli noktalar olarak öne çıkarılmıştır. Tarhan'a göre Van Kalesi'nde bulunan yapı çift cellalı bir tapınak planındadır ve bu plan anlayışı Uçkale yapısı ile paralellikler taşır. Ayrıca Adilcevaz Kef Kalesi'nde bulunan paye üzerindeki yapı tasviri Çavuştepe-Uçkale yapısının tıpa tıp benzeridir. Konuşmacı

bu örneklerden ve bazı Urartu yazıtlarından hareketle Çavuştepe-Uçkale yapısının, üst katında kült törenlerinin gerçekleştirildiği, II. Sarduru'nin kral kültürüne ya da tanrısallığına adanmış çift cellalı, bir yapı olduğunu vurguladı. Sempozyumun ikinci oturumunda Gül Gürtekin Demir, 'Provincial Productions of Lydian Painted Pottery' adlı bildirisinde, zengin görsel malzeme ile farklı bölgelerde yerel olarak üretilen Lidya boyalı çanak çömleklerinin yapım ve boyama teknikleri hakkında bilgi verdi ve bu seramikler için kullanılacak terminolojiyi tartıştı. Oturumun son konuşmacısı Kemalettin Köroğlu 'New Observations on the Origin of the Rock-cut Tombs with a single Room from Eastern Anatolia' adlı bildiride Urartu coğrafyasında yer alan kaya mezarlarının kronolojisi üzerinde durdu. Önce Doğu Anadolu'daki mezarların genel bir yaklaşımla çok odalılar ve tek odalılar olarak ikiye ayrıldığını belirtti. Van-Kalesi, Kayalıdere ve Palu gibi mezarlarından hareketle ilk gruptaki klasik Urartu kaya mezar tipinin özelliklerini ortaya koydu. İkinci aşamada tek odalıların buldukları yerleri, planlarını, ilişkili oldukları merkezlerde ele geçen buluntuları tartışmaya açtı. Sonuç bölümünde ise tek odalıların birçok bakımdan çok odalı Urartu örneklerinden farklı olduklarını ve bunların Urartu döneminden sonraya, Helenistik ve Roma Çağı'na kadar uzayan zaman dilimine tarihlenmesi gerektiğini önermiştir.

Sempozyumun ikinci gününde Scott Branting, 'GIS and Transportation Modelling at Kerkenes' adlı bildirisinde Coğrafi Bilgi Sistemleri (GIS) yardımıyla, bilgisayar ortamında geliştirilen Kerkenes Demir Çağ yerleşmesindeki kent içi ulaşım ve taşımacılık modeli, Geoffrey Summers ise 'Results of the 2004 Seasons at Kerkenes' adlı bildiriyle Kerkenes'de 2004 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmalarının sonuçları üzerine konuştular. Günün ikinci oturumu Anadolu Demir Çağı'nın kronoloji ile ilgili son yıllarda ivme kazanan tartışmaların gündemine oturan Gordion'un Demir Çağ kronolojisi ve stratigrafisinin ateşli bir biçimde tartışıldığı bir oturum oldu. Konuşmacılar, Keith De Vries 'The Date of the Destruction Level at Gordion: Imports and the Local Sequence' ve Mary Voigt 'Middle Phrygian Gordion: It's Form, Organisation and History' başlıklı konuşmalarında Gordion tümülüsleri ve Erken Frig tabakalarından elde edilen C¹⁴ ve Dendrokronolojik veriler ışığında Gordion'un Frig tabakaları için yeni bir tarihlendirme önerdiler. Erken Frig Dönemi'nin son yapı katı olan 6a tahrip tabakası için daha önce kabul edilen M.Ö. 700 tarihinin M.Ö. 820/800 yıllarına çekilmesi gerektiğini vurguladılar. Buna bağlı olarak Orta Frig tabakası ise M.Ö. 820/800-550 yıllarına çekilmelidir. Yeni kronoloji için söz alan O. W. Musceralla bu tarihlendirmenin 100 yıl kadar yukarı taşınmasının, tahrip tabakasında ele geçen bütün arkeolojik malzemenin tarihlenmesini değiştireceğini, bu

noktada tümülüs buluntularının dikkatle değerlendirilmesi gerektiğini, özellikle tümülüs ve tahrip tabakasında ele geçen fibulaların tarihlenmede önemli kriter olduğunu vurguladı. O. W. Muscarella, çevre bölgelerde yapılan kazıların stratigrafisi ve buluntularının yeni C¹⁴ ve Dendrokronolojik çalışmaları tam desteklemediğini örneklerle açıkladı. Daha sonra bu analizleri yapan Peter Ian Kuniholm daha önceki çalışmalarında da çeşitli tarih sapmaları olduğunu belirterek, tahrip tabakasında ele geçen arkeolojik malzemelerin stil kritiği yöntemiyle mutlaka eski kronoloji çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ve Tahrip Tabakası için M.Ö. 700 civarının doğru bir tarihlenme olduğunu savundu. Oturumun diğer konuşmacıları Gordion kazı ekibinden R. C. Henrickson ve L. Roller idi. Henrickson, 'The Mid-first Millennium at Gordion: Phrygians, Lydians and Persians' adlı bildirisini kazı buluntuları ışığında Gordion'un M.Ö. 1. binyılın ortalarında Frigler, Lidyalılar ve Persler'in oluşturduğu farklı kültürel yapıyı değerlendirdi. Roller ise, 'Towards the Formation of a Phrygian Iconography in the Early Iron Age' başlığıyla Gordion kazılarında ele geçen taş bloklar üzerine kazıma tekniğinde yapılmış resimlerden yola çıkarak, Erken Demir Çağ'da Frig ikonografisinin oluşumu ve buna ivme kazandıran komşu kültürleri inceledi. Aynı günün son oturumunda Mehmet Işıklı, 'Erzurum Region in the Early Iron Age: New Observations' adlı bildirisinde Erzurum Bölgesi Erken Demir Çağı'nın, kronolojisi ve stratigrafisini değerlendirdi. Bu oturumun diğer konuşmacıları, Efes Kazı ekibinden M. Kerschner, A. Bammer ve U. Muss, özellikle Efes'in Erken Demir Çağ buluntuları üzerine ilginç bildiriler sundular. Kerschner (The Late Bronze Age and Early Iron Age Ceramic Wares Found at Ephesus and Their Relation to Other Anatolian Sites), Efes kazılarında ele geçen Geç Tunç Çağ ve Erken Demir çanak çömlek örneklerini takdim ettikten sonra bu malzemenin Anadolu'daki diğer yerleşim merkezleri ile mukayeselerini yaptı. Bammer (Iron Age Architecture and Nature at Ephesus), Efes Artemision kazılarında ortaya çıkartılan Demir Çağ yapı kalıntıları ışığında dönemin mimari özelliklerini vurguladı. U. Muss ise (Early Iron Age Terra-cottas from the Artemision at Ephesus) Artemision kazılarında bulunan Erken Demir Çağ terra cottalarını yapım tekniği ve stil açısından değerlendirerek çağdaşı çevre kültürler ile karşılaştırdı.

Sempozyumun üçüncü günü, Friglerin en önemli kale tipi yerleşmelerini ve kaya anıtlarını barındıran Frig Vadileri Yazılıkaya Midas Vadisi ve Köhnüş Vadisi'ne tam günlük gezi düzenlendi.

Sempozyumun son gününün ilk oturumunda konuşan Taciser Sivas, 'Observations on Phrygian Settlement Pattern in Western Phrygia in the Light of 2001-2003

Surface Survey' adlı bildiri sundu. Sivas, bildirisinde Frig yerleşmeleri ve kaya anıtlarının Eskişehir, Kütahya ve Afyonkarahisar il sınırları içindeki yayılım alanının saptanmasına yönelik olarak 2001 yılından itibaren bölgede yürütmekte olduğu yüzey araştırmalarının sonuçlarını zengin görsel malzeme eşliğinde tanıttı. Özellikle daha önce hiç araştırılmamış olan Sivrihisar ve Günyüzü Dağlarının eteklerindeki bereketli ova ve vadilerde saptamış olduğu yeni Frig yerleşmeleri ve kaya anıtlarına dikkat çekti. Sivas, yürütmekte oldukları yeni araştırmaların, ünlü araştırmacı C. H. E. Haspels'in Frig araştırmalarına yön veren değerli çalışmasını bir adım daha ileri götürdüğünü, Frig yerleşmelerinin sadece Dağlık Frigya Bölgesi ile sınırlı olmadığını, özellikle başkent Gordion ile Midas Şehri arasında bir geçiş bölgesi olan Sivrihisar ve çevresinin de kalabalık bir Frig nüfusunu barındırdığını vurguladı. İkinci konuşmacı Susanne Berndt-Ersöz, 'Phrygian Rock-cut Step Monuments: An Interpretation' başlığında arkeoloji literatüründe "Frig kaya altarı" olarak bilinen basamaklı kaya yapılarından örnekler vererek, bunların tipolojisi ve işlevleri üzerine yeni görüşler ileri sürdü. Berndt'e göre bunlar, görünmeyen ilahi gücü simgeleyen kaya tahtlarıdır ve bu yapılar ile bağlantılı kaya çanakları, platform, seki ve niş gibi elemanlar basamaklı yapıların kült törenleri ile yakın ilişki içinde olduklarını göstermektedir. Berndt, ayrıca bu yapıların bir bölümünde en üst basamağın gerisinde yer alan çift idol kabartmalarından birini Friglerin Ana Tanrıçası Matar, diğerini ise Hitit dini geleneğinin Frig dinine uzanan etkisi çerçevesinde, Baba Tanrı (Ata) olarak yorumlayarak Frig dininde, tartışmaya açık yeni bir görüş getirdi.

Oturumun diğer konuşmacıları Catherine Draycott, Pillar Tombs and Dynasts in Archaic Lycia, U. Kelp, 'Elements of Phrygian Monuments in Hellenistic and Roman Times ve Ursula C. Seidl 'Kubaba of Karkamis at Olympia' adlı bildirileri sundular. Sempozyumun öğleden sonraki son oturumunda, Hermann Genz, 'Late Iron Age Occupation on the Northwest Slope at Boğazköy' adlı bildirisinde yeni kazılar ışığında Boğazköy Geç Demir Çağı hakkında bilgi verip, buluntular çerçevesinde İskit-Kimmer bağlantılarına değindi. Hakan Sivas, T. Sivas ile birlikte Batı Frigya Bölgesi'nde Frig yayılım alanlarının saptanmasına yönelik olarak yürüttükleri yüzey araştırmalarında tespit edilen yeni Frig merkezlerinde toplanan Frig gri çanak çömleklerini 'Phrygian Grey Ware from Western Phrygian Survey' başlığında sundu. Sivas, farklı merkezlerde ele geçen çanak çömlek örneklerini formlarına göre tipolojik olarak gruplayarak bunların hamur özellikleri hakkında bilgi verdi. Ayrıca, bu malzemeyi kazı heyet üyesi olarak yer aldığı Şarhöyük kazısında tabaka buluntusu olarak ele geçen Frig gri çanak çömlekleri ile karşılaştırdı. Sempozyumun son konuşmasını,

sempozyum sekreteri Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu yaptı. Çilingiroğlu 'Grain, Weapon and Fire: A Combination in the Urartian Cultic Ceremonies' başlıklı konuşmasında, Van-Ayanis kazıları ışığında Urartu Dini ve Kültürleri hakkında kimi değerlendirmeler sundu. Özellikle Ayanis-Haldi Tapınağı duvar kenarlarında saptanan yakma yerleri ve içlerinden bulunan silahlar, Urartular'ın yeni bir özelliğine işaret eder. Tanrılara kurbanlar yanında silahlar da adanmıştır. Konuşmacı bu çerçevede Urartular'da ateşin dinsel bir karakteri olabileceği üzerinde durdu.

Sempozyum Charles Burney tarafından yapılan kapsamlı bir değerlendirme konuşması ile sona erdi.

Erkan Konyar

Kırkklareli Kültür Sektörü Projesi ve Halkla Buluşma

1980 yılından bu yana İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı adına Prof. Dr. Mehmet Özdoğan tarafından sürdürülen kapsamlı ve çok yönlü araştırma projeleri 25. yılını geride bırakmak üzere. Halen süren proje kapsamında Kırkklareli'nin hemen hemen tümü taranarak, ildeki kültür varlıklarının envanteri çıkartılmış, M.Ö. 1. binyıla ait Taşlıcabayır ve M.Ö. 4. binyıla ait Tilkiburnu mevkiinde kurtarma kazıları gerçekleştirilmiştir. 1993 yılında başlayan ve halen devam eden, Kırkklareli Höyüğü kazıları ise, il merkezinin hemen güneyinde yer alan Aşağıpınar ve Kanlıgeçit mevkiilerinde sürdürülen geniş kapsamlı bir arkeolojik çalışmadır. Bunların dışında, proje ile bağlantılı olarak Kırkklareli kentsel kültür varlıkları, Kırkklareli ili kırsal kültür varlıkları, Istranca Bölgesi megalitik anıtları, Istranca Bölgesi tarihi madenciliği ile Kırkklareli Müze Müdürlüğü tarafından başlatılan Demirköy maden ışıkları, Vize Antik Kenti ve Kırkklareli Tümülüsleri gibi çalışmalar da Kırkklareli'ni uygarlık tarihi içindeki yerinin anlaşılmasına katkı sağlayacak diğer çalışmaları oluşturur. Bilimsel nitelikteki bu projelerin yanı sıra Ahmetçe Köyü'nde inşasına başlanan "Kırkklareli Arkeolojik Araştırma Merkezi", ildeki çalışmaların tek merkezden yürütülmesini sağlayacak bir girişim niteliğindedir.

Söz konusu tüm çalışmalar, elde edilen sonuçların ilin sosyal ve ekonomik zenginliğine kazandırılması ve böylelikle çağdaş anlayışa uygun bir "Kültür Sektörü" oluşturulması fikrini doğurmuş ve bu kapsamda bir dizi çalışma planlanmıştır. Bunun ilk adımı olarak bölgede çalışan bilim insanları ile burada yaşayanları bir araya getiren ve kültür sektörü ile ilgili ileriye yönelik çözümlerin arandığı bir toplantı düzenlenmiştir.

27 Kasım 2004 tarihinde, Kırkklareli Hareketi derneğinin katkılarıyla düzenlenen ve Kırkklareli halkının geniş katılımı ile gerçekleşen toplantı bölgede çalışan

bilim insanlarının bildirimleri ile başlanmış, yukarıda sıralanan beklentiler çerçevesinde katılımcıların öneri ve sorunlarının tartışıldığı forum ile devam etmiştir. Bir anlamda bilim insanının sorumluluğu dahilinde, bilginin paylaşıldığı bu toplantıda kültür varlıklarının korunması, yaşama kazandırılarak gelecek kuşaklara aktarılması konusunda, onlarla birlikte yaşayan insanların sorumluluğu üzerinde durulmuştur.

Alışlagelmişin aksine bir bilgilendirme toplantısı görünümü taşımayan toplantıda birçok öneri tartışılmış ve özellikle kentteki sivil toplum örgütlerinin katılımıyla gerçekleştirilecek bir toplantı kararı alınmıştır. Bunun dışında tarihsel dokusunu koruyan, kent merkezindeki Yayla Mahallesi'ni koruma ve buradaki yapıların restorasyonu kararlaştırılmıştır. Ayrıca kentteki arkeolojik ören yerleri için hazırlanan Açık hava Müzesi projeleri de değerlendirmeye alınmıştır.

Alınan tüm kararların dışında Kırkklareli'nde gerçekleştirilen toplantı, bir kentin yaşayanlarıyla, ülkemizin birçok yerinde olduğu gibi, orada herkesten habersiz çalışan bilim insanlarını bir araya getirmesi bakımından önem taşımaktadır. Diğer taraftan toplantının, kültür varlıklarının devlet otoritesinden çok, yerel insanların sahip çıkması sayesinde korunabileceği ve bu konuda insanların bilinçlendirilmesinin zorunlu olduğunu ortaya koyduğu, vurgulanabilir.

Necmi Karul

Strukturierung & Datierung in der hethitischen Archäologie, Voraussetzung-Probleme-Neue Ansätze, Workshop Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul

26 ve 27 Ekim 2004 tarihlerinde, Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi'nin 75. kuruluş yıldönümü nedeniyle, "Hitit Arkeolojisi"nde Bölümlendirme ve Tarihlendirme: Önşartlar-Problemler-Yeni Yaklaşımlar" konulu uluslararası bir Workshop düzenlenmiştir. Organizasyonu Dirk Paul Mielke, Ulf-Dietrich Schoop ve Jürgen Seeher üstlenmişlerdir. Konu, Hitit Arkeolojisi'ni yakın zamanda artarak ilgilendiren bir problem olarak seçilmiştir. Geçmiş zamanda yapılan uygulamalar, yazılı kaynaklardan edinilen bilgilerin direkt olarak arkeolojik buluntulara aktarmanın problem oluşturabileceğini, hatta yanlış sonuçlara neden olabileceğini göstermiştir. Bugün artık Hitit Arkeolojisi'nde gelinen durumu tespit etmenin ve bu bilim dalını, yazılı belgelere endeksli araştırmalara olan bağımlılığından kurtarmanın zamanı gelmiştir. Doğal olarak her iki bilim dalını birbirinden tamamıyla koparmak amaçlanmamaktadır. Workshop bu konu ile ilgili geniş yelpazeli görüşlere yer vermiştir. Bununla birlikte asıl ağırlık noktasını doğal olarak arkeolojik araştırmalar

oluşturuyordu, yani Hitit maddi kültürünün bölümlendirilmesi. Hem konu ile ilgili bilinen problemlere, hem de imkân dahilinde olan çözüm önerilerine dikkat çekmeyi amaçlanmıştır.

Jörg Klinger, filolog olarak Hitit metinlerin, arkeolojideki önemi üzerinde durdu. Andreas Müller-Karpe, doğa bilimlerinin tarihleme konusundaki etkisi ve sınırlı oluşunu tartıştı. Jak Yakar, Hitit kültürünün yıkılış dönemine dair bilgiler verdi. Dirk-Paul Mielke Eski Hitit Dönemi, arkeolojik malzemelerin tarihlendirmesinde bulunan uyumsuzluklara dikkat çekti. Belkis Dinçol, Hitit Kralları'nın hükümdarlık dönemlerinin kesin kronolojisinin hâlâ ne denli problemli olduğunu gösterdi. Suzanne Herbordt, Hitit mühürcülük araştırmalarının bugünkü durumu hakkında bilgi verdi. Daliah Bawanypeck, Nişantepe arşivinin mühür deposundan elde edinilen bilgileri anlattı. Aslı Özyar, Hitit sanat tarihi araştırmalarında gelinen durumu özetlerken; Andreas Schachner, mimarlık araştırmaları; Hermann Genz ise, Hitit Bölgelerine getirilen ithâl malzemeler hakkındaki bilgilerimizi özetlediler. Jürgen Seeher, başkent Hattuşa'nın kronolojik gelişimi üzerindeki yeni tasarımlarını sundu. Çanak-çömlek araştırmalarında da gelişmeler kaydedildi, özellikle de istatistiksel kullanımlarında: Vuslat Müller-Karpe, Kuşaklı'daki yeni sonuçlar hakkında; Robert C. Henrickson, Geç Bronz Çağı'ndaki Gordion hakkında; Tadashi Katsuno, Kaman Kalehöyük hakkında; Marie-Henriette Gates, Kinet Höyük hakkında; Éric Jean, Mersin-Yumuktepe hakkında; Erkan Konyar, İmikuşağı hakkında ve bu satırların yazarı Boğazköy hakkında bilgi verdi. Ann Gunter ise, Workshop'un son konuşmasında, Hitit etki alanının sınır bölgelerindeki Hitit maddi kültürü üzerine konuştu.

Bu workshop yeni bir yöne doğru bir ilk adım olarak değerlendirilmelidir. Bilim dallarının, hangi problemlerle karşı karşıya oldukları ve gelişmenin ne yönde ilerleyeceğini bize göstermiştir. Sonuçlarını sabırsızlıkla bekliyoruz. Workshop'da sunulan bildirimler, Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün özel bir cildi olarak yayınlanacaktır. O zamana kadar bildiri özetlerini Workshop'un web sitesinde okuyabilirsiniz: <http://www.hethiter-workshop.de>

Ulf-Dietrich Schoop

“Aslantepe-İktidarın Kökenleri” Sergisi

Malatya Aslantepe Höyüğü'nde 1932 yılında başlayan kazıların ardından yerleşme Geç Hitit Dönemi heykel ve kabartmaları ile ünlenmişti. Roma La Sapienza Üniversitesi tarafından 1961 yılında üstlenilen araştırmalar ise höyüğün tarihöncesi dönemlerinin aydınlanmasını sağlamıştı. Böylece M.Ö. 3800-3000 yılları arasına tarihlenen, dünyanın bilinen en eski saray yapısı da dahil olmak üzere bir çok yeni veriye ulaşıldı.

Evrensel kültür tarihinin en önemli dönüşümlerden biri olan devletin ortaya çıkış süreci, Aslantepe'de de izlenebilmektedir. Aslantepe Höyüğü'nde yapılan kazılar, M.Ö. 4200 yıllarından itibaren, devlet kavramının, tüm göstergeleri ile Mezopotamya'ya rakip olarak geliştiğini ortaya çıkarır. Doğu Anadolu'nun bu verimli ve zengin bölgesinde gelişen uygarlık, yeni bir yönetim modelini yansıtanın yanı sıra bürokrasi, yazı, organize ticaret, ordu ve seri üretim gibi bir çok kavramın arkeolojik izlerini de taşımaktadır. 40 yılı aşkın süredir devam eden çalışmalar Mezopotamya'da sistemin tapınağa bağlı ekonomi ve sosyal düzen içerisinde gelişme gösterirken, Malatya Aslantepe'de krallık sisteminin geliştiğini, bütün ayrıntılarıyla ortaya koyar.

Gerek uygarlık tarihimizin anlaşılmasına, gerekse ülke arkeolojisine büyük katkılar sağlayan Aslantepe kazıları, kazı başkanı Prof. Dr. Marcella Frangipane ve İtalyan ekibinin düzenlediği bir sergi ile tanıtıldı. Roma La Sapienza Üniversitesi'nin kuruluşunun 700. yılı nedeniyle düzenlenen etkinlikler kapsamında açılan sergi, “Aslantepe-İktidarın Kökenleri” adını taşıyordu. Roma'nın, tarihi Traianus Agorası'nda (Mercati di Traiano) Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Malatya Müzesi'nin desteği ile oluşturulan sergi 9 Ocak 2005 tarihine kadar açık tutulmuştur. Bu çalışma, arkeolojik buluntuların yanı sıra fotoğraf, maket, çizim, resim ve anlatım panoları ile çağdaş bir sergileme anlayışını yansıtmaktadır.

Sergiye ek olarak bir de katalog yayınlanmıştır. Prof. Frangipane'nin yayına hazırladığı “Arslantepe alle origini del potere” adlı bu katalog, sergiyi tanıtmaktan çok Aslantepe'yi anlatan bir kitap niteliğindedir. Detayları <http://www.arslantepe.it> adresinde bulunabilecek sergi ile, Aslantepe'nin Anadolu uygarlık tarihine yaptığı katkı, kolay anlaşılır bir şekilde sunulurken, gezenlerin beğenisini toplayarak, ülkemizin tanıtımına büyük katkı sağlamıştır.

Necmi Karul

Gre Virike Kazıları

Fırat nehri üzerine kurulan Karkamış Baraj Gölü sınırları içerisinde kalan Gre Virike'de kurtarma kazıları 1999-2001 yılları arasında Kültür Bakanlığı'nın izni, Devlet Su İşleri'nin mali desteği ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin organizasyonu çerçevesinde Hacettepe Üniversitesi'nden bir ekip tarafından Şanlıurfa Müzesi ile ortak yürütülmüştür. Karkamış'ın yaklaşık 10 km kuzeyinde yer alan çakıl tepe üzerine, M.Ö. 3. bin başlarında inşa edilen teras 50 x 35 m boyutlardadır ve etek kesiminde 2 m yükseklikte bir bazalt duvar ile desteklenmiştir.

Terasın kuzeydoğu kesimine yerleştirilen 1.20 m derinlikte iki dörtgen havuz ile güneybatı yamaç

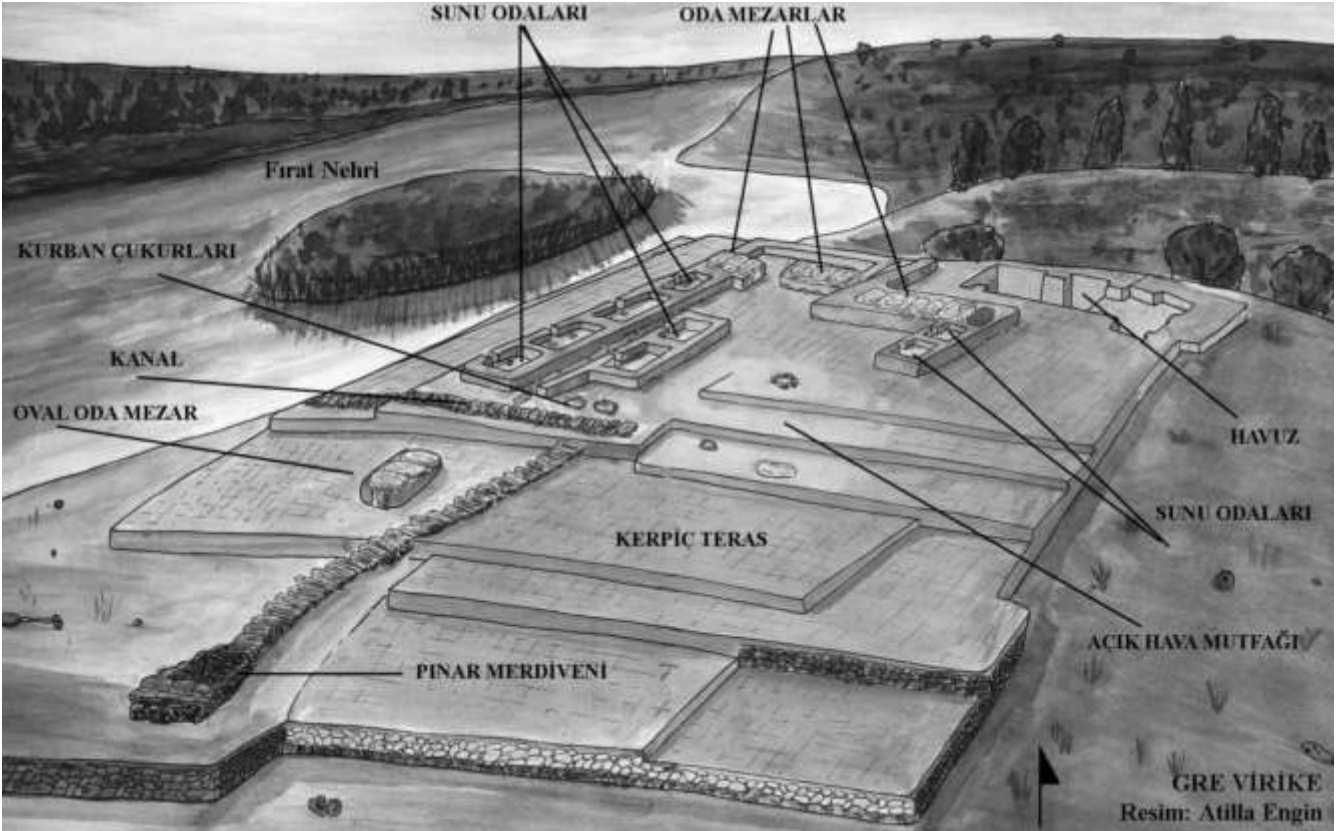
kesimine yerleştirilen bir bazalt kanal ile buna bağlı dört çukur, Dönem I'de kullanılmıştır (Erken Tunç Çağı I-II). Çukurlar içinden adak figürinleri, tahıl ve hayvan kemikleri, kanal içinden de tahıl ele geçmiştir. Çukurların kapak taşları ile kanal üst örtü taşları arasındaki sıvalı bölümde, içleri kül dolu küçük çukurluklar açığa çıkartılmıştır. Güneybatı kesime iri bazalt bloklarla inşa edilen merdivenli tunel, yer altındaki bir pınara ulaşmaktadır.

Tepe üzerine iri kireçtaşı bloklarla inşa edilmiş üç dizi mekân Dönem IIA'da kullanılmıştır (Erken Tunç Çağı III). Küçük boyutlu bu mekânların üzerleri açık bırakılmış olup, tabanları üzerinde bulunan kireç sıvalı çukurlarda kül ya da dipleri delinmiş çömlek parçaları, en büyük boyutlu mekânın tabanı üzerinde çok sayıda mutfak kabı bulunmuştur. Batıdaki iki mekân dizisinin kuzeyinde yoğun tahribat görmüş iki oda mezara ait duvar kalıntıları bulunmuş, doğudaki oda dizisinin ise bir oda mezara bağlandığı görülmüştür. Oda mezar komplekslerinin üzerine ya da yanlarına bırakılmış yedi farklı tipte 10 bebek ve küçük çocuk mezarı, (Dönem II B) Erken Tunç Çağı IV'e tarihlenmektedir. Kerpiç terasın güneydoğu yamaç kesiminde saptanan bir açık hava mutfağı da bu mezarlarla çağdaştır.

Ortalama 9000 ton ağırlığındaki kerpiç teras ile destek duvarlarında kullanılan bazalt blokların yaklaşık 6 km mesafedeki Karadağ'dan getirilmesi için harcanan emek, bu yapıya özel bir önem verildiğini göstermek-

tedir. Gre Virike'de günlük yaşamın geçtiği herhangi bir kalıntı bulunmamış, bu alanın normal bir mezarlık olarak kullanıldığını düşündürecek sayı ve tipte mezara da rastlanmamıştır. Dönem I'de kullanılan kanal ve buna bağlı kurban çukurlarının; su, ateş ve tahılın birlikte kullanıldığı bir ritüel alanı olduğu, Dönem II A oda mezar komplekslerinin de toplumda ön planda bulunan, olasılıkla zengin ya da yönetici sınıfa ait bireylerin mezarları ile bu kişilerin ruhlarına su, yiyecek ve tütsü sunulmasında kullanılan sunu odacıklarından oluşan, anıt mezar kompleksleri olduğu düşünülmektedir. Bu tipte birer kompleks yapı oluşturan oda mezarlar Tilmen Höyük, Tell Ahmar, Jerablus Tahtani, Umm el-Marra, Tell Banat, Tell Chuera, Ur Kral Mezarları gibi anıt mezarlar arasında yerini almıştır. Dönem II A'da bu komplekslerin çevresine bırakılan bebek ve çocuk mezarlarının yedi farklı tipte olmaları da bu merkezin özel önemini vurgulamaktadır. Kuzey Suriye ve Kuzey Mezopotamya'daki benzeri anıt mezarlar çevresinde de bu tip "uydu mezarlar" bulunmuştur. Terasın güneybatı kesimindeki merdivenli yapı ile ulaşılan kaynak suyu da benzeri çağdaş mezarlıklarda görüldüğü gibi, mezarlara sunulan ve törenler sırasında kullanılan temiz kaynak suyunu sağlamış olmalıdır.

Çivi yazılı kaynaklarda, ilkbaharda doğanın canlanmasının kutlandığı yeni yıl bayramı (*Akitu*) şenliklerinde ve sonbaharda hasat ve ölümler bayramına (*Abu*) ilişkin yas törenlerinde tanrılara ve ölü ruhlarına temiz

Gre Virike Kazılarında Genel Bir Görünüm

kaynak suyu, yiyecek ve tütsü sunulduğundan söz edilmektedir. Gre Virike'deki kurban çukurları ile bazalt kanalın oluşturduğu kompleksin bereket kültü çerçevesinde, havuzların yağmur kültü, oda mezar komplekslerinin de ölü kültü çerçevesinde kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Gre Virike'nin Karkamış Baraj Gölü dolmuş alanının ortasında yer alması, çağdaş höyüklere olan mesafesinin fazla olmaması (en uzun mesafe 17 km) ve çevresindeki küçük yerleşim birimlerinde yaşayan insanların en fazla birkaç saatlik yürüme mesafesinde olması, buranın merkezi bir ritüel alan olarak kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Buradaki terasın ve bağlantılı yapıların inşasında kullanılan büyük miktardaki malzeme ile gereken iş gücü, Gre Virike'nin çevre halkı için önemli bir merkez olduğu izlenimini bırakmaktadır.

Kaynakça

Ökse, A. T.

- 1999 "Gre Virike 1998 Araştırması" *İlsu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1998 Yılı Çalışmaları*, Ankara: 119-155.
- 2001 "Gre Virike 1999 Kazısı" *İlsu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1999 Yılı Çalışmaları*, Ankara: 263-307.
- 2002 "Gre Virike 2000 Kazısı" *İlsu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2000 Yılı Çalışmaları*, Ankara: 241-285.
- 2002 "Gre Virike: Fırat Kenarında Bir MÖ. 3. Bin Kutsal Alan" *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 19-2: 53-74.
- Baskıda "Gre Virike 2001 Kazısı" *İlsu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2001 Yılı Çalışmaları*.
- Ökse, A. T. – E. Bucak
- 2001 "Karkamış Barajı - Gre Virike 1999 Kurtarma Kazısı" 22. *Kazı Sonuçları Toplantısı*: 191-202.
- 2002 "Karkamış Barajı - Gre Virike 2000 Kurtarma Kazısı" 23. *Kazı Sonuçları Toplantısı*: 151-162.
- 2003 "Karkamış Barajı - Gre Virike 2001 Kurtarma Kazısı" 24. *Kazı Sonuçları Toplantısı*: 359-368.

A. Tuba Ökse

Emar Kazıları

Ebla ve Mari belgelerinde adına çok sık rastlanan ticaret şehri Emar, Halep'le Raqqa arasındaki karayolunun tam ortalarında, Fırat Nehri kıyısında yer alır. Dörtgene yakın bir alana yayılan şehir, İlk Tunç Çağı'ndan (İTÇ) Eyyubiler Dönemi'ne kadar yerleşme buluntuları vermektedir. Emar'daki ilk bilimsel kazılar J.-C. Margueron başkanlığında yapılmıştır. Assad Barajı'nın yapımı dolayısıyla bir kurtama kazısı niteliğinde olan bu kazılarda 1972 ve 1976 yılları

arasında Geç Tunç Çağı'na (GTC) tarihlenen yapı kalıntıları ortaya çıkartılmıştır. Bu kazılarda yaklaşık 900 kadar, çoğu Akkadca olan kil tabletler de bulunmuştur.

Assad Baraj Gölü'nün dolmasından sonra höyüğün üçte ikisi su altında kalmıştır. Bugün halen su üzerinde kalan bölüm şehrin en yüksek kesimi olup; batıya doğru yükselen bir kayalık üzerine kurulmuştur. Bu ilk kazılarından sonra koruma altına alınmayan höyükte, kil tablet bulmak amacıyla kaçak kazılar başlamıştır. Kaçak kazılardan gelen bir çok kil tablet bugün Amerika, İsrail ve Japonya'da özel koleksiyonlarda bulunmaktadır.

1992 ve 1995 yılları arasında DGA (La Direction Générale des Antiquités et des Musées de Syrie) ve Halep Üniversitesi tarafından kazı çalışmalarına Dr. Shawki Sha'ath ve Dr. Farouk Ismael'in bilimsel başkanlığı altında tekrar başlanmıştır. Bu kazıları, 1996 yılından itibaren Almanya'nın Tübingen Üniversitesi'nden Dr. Uwe Finkbeiner ve DGA'nın ortaklaşa yaptığı kazılar izlemektedir. 1996, 1998, 1999, 2001 ve 2002 yıllarında gerçekleştirilen beş Alman-Suriye ortak kazılarında daha önce Fransız Arkeologlar tarafından gözlenen GTC kalıntılarının yanı sıra İTÇ ve Orta Tunç Çağı'na (OTÇ) ait tabakalar da tesbit edilmiştir.

Emar'ın İTÇ yapı katı, Kuzey Suriye'nin İTÇ IVb katına tarihlenmektedir. Bu yapı katında bir yamaca kurulmuş olan birbirine bağlı odalar bulunmuştur. Bu odalardan *in situ* çanak çömlek ve küçük buluntular gelmektedir. Odalar bir çeşit Pisé tekniğinde yapılmış duvarlara sahiplerdir. Büyük bir ihtimalle geniş bir komplekse ait olan odaların güney kısımları, daha geç dönemde yapılmış olan bir glacis tarafından kesilmektedir.

Yaklaşık dört metre kalınlığındaki OTÇ tabakaları bir derin açmada tespit edilmiştir, ama henüz geniş bir alanda kazılmamıştır. Bu açmanın yanı sıra, yine OTÇ'ye tarihlenen bir sur, şehrin güneyinde ve batısında saptanmıştır. Taş temelli ve kerpiç duvarlı olan sur yaklaşık 2,5 m genişliğinde olup, büyük bir ihtimalle belirli aralarla yapılmış burçlara sahipti. Batıda tespit edilen surun iç kısmında, sura bitişik olarak yapılmış ocak ve tandırlar, ayrıca yerlerdeki direk çukurları, buranın, ev olarak kullanılmasından daha çok, açık avlu biçimde kullanıldığını düşündürmektedir.

GTC'ye ait olan yapılardan, şehrin en yüksek kısmı olan batı ucundaki iki tapınak ve "Oberstadt" (Yukarı Şehir) olarak adlandırılan bölümde ortaya çıkarılan evler sayılabilir. Ba'al ve "Aštarte" adına yapılmış olan tapınaklar, bu çevre için çok tipik olan Anta Tapınağı planında yapılmışlardır. İlk olarak 1970'li yıllarda tespit edilen bu tapınaklar, kaçak kazılarda

oldukça tahrip edilmişlerdir. Alman-Suriye kazılarında tapınaklar temizlenerek yeniden çizimleri yapılmış ve giriş bölümlerinde kazılara başlanmıştır. Ba'al Tapınağı'nın eski bir katının yanı sıra bir terasa sahip olduğu ve teras önünde yer alan merdivenlerle de tapınaklar avlusuna inildiği tespit edilmiştir. "Aštarte" Tapınağı'ndan da merdivenlerle avluya iniliyordu, fakat Ba'al Tapınağı'nın aksine buradaki merdivenler antalar arasında başlamaktaydı. GTÇ evleri "Emar Evi" planında, yani bir ön avlu ve buradan girilebilen iki arka odaya sahip bir biçimde yapılmışlardır. Bu evlerden gelen küçük buluntular, Emar'ın kuzeyinde bulunan Munbaqa şehrinin Mittani Dönemi buluntularına benzemektedir. Hitit Çağı'na ait buluntular höyük yüzeyinden ele geçmektedir. En önemlileri arasında Luwi Hieroglifli iki damga mühür sayılabilir.

Helenistik, Roma ve Bizans Dönemlerinde Barbalissos adıyla tanınan şehir Araplarca, Balis olarak adlandırılmış ve 1261 tarihinde Moğollar tarafından tahrip edilmiştir. Balis kazıları yine 1970'li yıllarda A. Raymond başkanlığında yapılmıştı. Baraj gölünün dolmasından sonra sadece iki savunma kulesi ve bu ikisi arasında uzanan sur haricinde tamamıyla baraj gölü altında kalan Balis'teki yeni çalışmalar, Prof. Dr. Thomas Leisten'in bilimsel başkanlığında Amerika'nın Princeton Üniversitesi tarafından gerçekleştirildi.

Baraj gölünün yol açtığı dalgalarca altları oyulan yaklaşık 18 m yüksekliğindeki kuleler, (Praetorium ve güneydoğu kulesi) Dr. Uwe Finkbeiner başkanlığında Alman Dışişleri Bakanlığı, Würth Vakfı ve Tübingen Üniversitesi Dostları Derneği'nce verilen bağışlarla restore edilmiş ve çökmeleri engellenmiştir.

Tunç Çağları'ndan sonra şehrin batı kısmı, özellikle Geç Roma Çağı'nda mezarlık olarak kullanılmıştır. Mezarlar, kaçak kazılarca tahrip edilmiş olmalarına rağmen, tahribat sırasında gözden kaçan fibula veya cam şişeler gibi buluntularla, Geç Roma Dönemi hakkında halen bilgiler vermektedirler.

Alman Araştırma Derneği'nce (Deutsche Forschung Gemeinschaft) finanse edilen 1996 ve 2002 arasında sürdürülen Alman-Suriye kazıları, şu sıralarda yayına hazırlanmakta olup, stratigrafi ve mimarisi Dr. Uwe Finkbeiner ve Ferhan Sakal M.A., çanak çömleği Wendy Eixler M.A., küçük buluntuları ve mezarlığı yine Ferhan Sakal M.A. tarafından yayınlanacaktır.

Kazı hakkında ayrıntılı bilgi için;
<http://www.uni-tuebingen.de/emar> adresine başvurulabilir.

Ferhan Sakal

Kazı - Araştırma

Akalan ve Yakın Çevresi Yüzey Araştırması - 2004

Akalan ve Yakın Çevresi Yüzey Araştırmaları 6-19 Eylül 2004 tarihleri arasında iki aşamalı olarak gerçekleştirildi. Bu dönem çalışmalarına araştırma heyeti üyesi olarak İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hüseyin Madenli, stajyer lisans öğrencisi Mehmet Sağır ile Mimar Ali Kamil Yalçın katıldı.

Yüzey araştırmanın birinci aşamasını, 6-9 Eylül 2004 tarihleri arasında 4 gün süreyle gerçekleştirilen Zindankaya araştırmaları oluşturdu. Zindankaya, Samsun ili Vezirköprü ilçesinin 15 km güneybatısında yer almaktadır. Esenköy ile Boruk Köyü yolu üzerinde bulunan yerleşim Esenköy arazisi içindedir. Tavşan Dağı'nın batı eteğinde Esenler Deresi'nin aktığı vadi üzerinde konumlanmış olan Zindankaya yerleşmesi adını aldığı, yaklaşık 20 m yüksekliğinde ve 60 x 50 m boyutundaki bir kaya kütleli etrafında yer alır. Üzerinde işlenerek oluşturulmuş çok sayıda basamak olduğu gözlenen kaya kütleinin tepe kısmında, 7 x 4 m boyutunda ve 5 m derinliğinde tekne şeklinde oyulmuş bir

bölüm bulunmaktadır. Kaya kütleinin yaklaşık 300 m kuzeybatısında Evkaya adı ile anılan üç sütunlu ve iki odalı bir kaya mezarı yer almaktadır. Odalarının önünde bir galerisi bulunan kaya mezarı, yaklaşık 25 m yüksekliğinde ve 50 x 30 m boyutundaki bir kaya kütleinin güney yüzüne oyulmuştur. Zindankaya yerleşmesinin ismini aldığı kaya kütleinin yaklaşık 300 m kuzeyinde ise Ziraat Tepesi olarak adlandırılan 20 m yüksekliğinde ve 80 x 60 m boyutunda bir höyük bulunmaktadır. Evkaya ve Ziraat Tepesi'ni içine alacak şekilde büyük olan yerleşme ilk saptamalarımıza göre, 1200 x 500 m boyutundadır. Yerleşme kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur. Zindankaya yerleşmesinde gerçekleştirdiğimiz araştırmalar sonucunda Geç Demir Çağı ve Helenistik Çağ'a ait boya bezekli ve yalın çanak-çömlek parçalarının yanı sıra, Samsun ilinde Akalan ve Köyiçi Tepesi'nden de bildiğimiz pişmiş toprak mimari kaplama levha parçaları da ele geçti. İlk gözlemlerimize göre Akalan ve Köyiçi Tepesi örneklerinden biraz farklı olan pişmiş toprak mimari kaplama levhaları, Zindankaya'nın çok önemli bir Demir Çağı yerleşmesi olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca yerleşmenin boyutu da bu durumu destekler niteliktedir.

Yüzey araştırmamızın ikinci aşaması Akalan'da gerçekleştirildi. Samsun il merkezinin 18 km güneybatısında yer alan ve Büyükşehir'e bağlı İlkadım İlçesi, Çatmaoluk Köyü, Yeniköy Mahallesi'nin 2 km güneyinde bulunan kale tipi bir yerleşme olan Akalan'da, 2004 yılında geliştirdiğimiz yüzey araştırmaları, 10-19 Eylül 2004 tarihleri arasında toplam 10 gün süre ile gerçekleştirildi. Orta Karadeniz Bölgesi'nin bilinen tek Demir Çağı kale tipi yerleşmesi olan Akalan'da 2000 yılında yaptığımız ayrıntılı bir yüzey araştırması sonucunda, daha öncelilere ilaveten büyük çapta tahribatlar olduğunu gözlemledik ve belgeledik. Söz konusu bu tahribatların daha fazla ilerlemesine engel olmak, gerekli önlemleri almak ve günümüze kadar ayakta kalmış mimari kalıntıları ayrıntıları ile belgelemek için de 2001 yılında topografik plan çalışmaları yaptık. Topografik plan çalışmalarının tamamlanmasından sonra, Akalan'da gelecek yıllarda yapmayı planladığımız restorasyon ve kazı gibi arkeolojik faaliyetler öncesi hazırlığın en önemli aşaması olan jeofizik araştırmalarına, Ankara Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeofizik Mühendisliği Bölümü öğretim üyelerinden, Yrd. Doç. Dr. Emin Ulugergerli'nin sorumluluğunda 2002 yılında başladık ve 2003 yılında tamamlayarak olumlu sonuçlar elde ettik.

Yukarıda özetlenen sistematik, planlı ve programlı 4 dönemlik (2000-2003) araştırmalarımız sonucunda, Akalan'da saptadığımız tahribatlarla ilgili kaygı verici durum bir ölçüde giderilmiş bulunmaktadır. Akalan'da bu aşamadan sonra, özellikle tahribatın çok yoğun olduğu savunma sisteminde, restorasyon çalışmaları yapılması gerektiği düşüncesindeyiz. Bu nedenle 2004 döneminden itibaren güneydoğu ve kuzeydoğu girişlerde restorasyon hazırlık çalışmalarına başlandı. Mimar Ali Kamil Yalçın sorumluluğunda yürütülen restorasyon hazırlık çalışmalarında sitadelin güneydoğu ve kuzeydoğu girişlerinde rölöve ve restorasyon projeleri için arazi çalışmaları gerçekleştirildi. Söz konusu röleve ve restorasyon projelerinin çizim çalışmalarının sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için, savunma duvarları üzerinde yoğun bir şekilde bulunan çalıların büyük bir kısmı kesilerek temizlendi. Ayrıca bu temizlik çalışmaları ile söz konusu çalılar, sur duvarlarını oluşturan taş örgüyü kökleri ile yerlerinden oynatarak tahrip etmesi engellenmiş oldu.

Bütün bu çalışmalara ek olarak 2003 yılı çalışmaları sırasında hazırlanmaya başlanan ve ancak Kasım ayında bitirilebilen tanıtım levhası ile açıklama levhalarının ilgili yerlerine dikilme çalışmaları gerçekleştirildi.

Toplam 14 gün süren yüzey araştırmalarımıza manevi destek sağlayan Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İ.Ü. Edebiyat

Fakültesi Dekanlığı, Samsun Müzesi Müdürlüğü ve Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü ile maddi katkıda bulunan İ.Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliği'ne teşekkür ederiz.

Şevket Dönmez

Allianoi Kurtarma Kazısı - 2004

Pergamon'un 18 km kuzeydoğusunda yer alan Paşa Ilıcası Mevkii'ndeki Allianoi'daki kazı çalışmaları ancak 19.08.-08.10.2004 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çoğunluğu Trakya Üniversitesi'nden olmak üzere 25 heyet üyesi, 50 işçi görev almıştır. Bu yıl yoğunlukla Ilıca'nın Kuzey Salonları ve Decumanus ve güneyindeki mekânlar ve yeni saptanan sokakta çalışılmıştır.

Allianoi'un dörtte birini kapsayan Ilıca, 9000 m² bir alan üzerine kurulduğu anlaşılmıştır. Doğu-batı doğrultusunda 100 m kuzey güney doğrultusunda 90 m boyutlarındaki Ilıca'nın ortasından İlyca Çayı geçmektedir. Kızıl Avlu'da olduğu gibi yan yana iki tünel yapılarak suyun alttan geçmesi sağlanmış ve Ilıca kompleksinin kuzey ve güneyi birbirine bağlanmıştır. Böylece tünellerin üzerinde palaestra olarak kullanılacak bir platform elde edilmiştir.

2004 yılında iki ayrı sektörden biri; Ilıca'nın kuzey kısmında KI A1 ve A2 salonlarında kazı ve tespit yapılmıştır. Kriptopotikus'un güneyinde yer alan bu mekânların özellikle A1 ve A2 salonlarında 7 m derinliğe inilmiş mekânların içindeki sedimantasyon tamamen boşaltılmıştır. Apsisli A1 Salonu; kuzey-güney doğrultulu 14.35 x 12.80 cm ölçülerinde olup değişik form ve ölçülerde 7 niş saptanmıştır. Bunlardan kuzeyde, ortada bulunan 1 nolu nişte 2000 yılı kazı sezonunda Nymphe heykeli bulunmuştu (Basında da sürekli yer alan heykel, bu yıl yayınlanmıştır; A. Yaraş, "Allianoi Nymphesi", *60.Yaşında Fahri Işık'a Armağan, Anadolu'da Doğdu, Festschrift für Fahri Işık zum 60. Geburtstag*, İstanbul, 2004; s.803-815). Diğer nişlerin içinin boş olduğu görülmüştür. Çünkü nişlerin içinde Çam Tepe'den getirilen soğuk su, Kriptoportikus ve doğudaki havuzun doğusundaki depo aracılığı ile nişlere künklerle ulaşıyordu. Bu nişlerde ise olasılıkla su ile ilgili heykeltıraşlık eserleri olmalıydı. A1 Salonu'nda üç piscina bulunmuştur. Piscinalara göre salonunun en az iki yapı evresi olduğu anlaşılmıştır. Mekânın üstü iki aşamalı beşik tonozla kaplıydı.

A1'in güneydeki A2 Salonu ise, doğu batı doğrultusunda 23 x 16.05 m ölçülerindedir. Taban farklı geometrik bezemelerden oluşan oldukça sağlam kalabilmiş mozaikle kaplıdır. Salon ortasında, iki sıra halinde 472 cm uzunluğunda Kozak granitinden *in situ* ve

monolit 8 sütun saptanmıştır. Mekân içinde, antik çağ yağış rejimini ortaya koyan sedimantasyon dolgusu içinde çok sayıda sütun başlık parçası ele geçmiştir. Kuzeydoğudaki iki sütun üstünde ise *in situ* durumda kompozit başlık bulunmuştur. Başlıklar, tipolojik açıdan oldukça unik örnekleri oluştururlar. Ayrıca 2000 yılında Ilıca'nın kuzeyindeki A11 salonunda ortaya çıkartılan antea başlıkları ile bezeme açısından büyük benzerlik gösterir. Başlıklar, ornamentlerinden dolayı M.Ö. II. yy'ın ilk 60 yılına tarihlendirilir. Başlık dekorasyonu Aphrodisias ekolü ile ilintili olabilir. Salonun tavanı 15 çapraz tonozla kapatılmıştı. Tonozun altında ise kaburga kısımlarında akanth yaprakları daha plastik işlenmiştir. Sarı, yeşil ve mavi renklere ağırlık verilerek daha gösterişli yapılırken diğer düz hatların daha sade işlendiği sedimantasyon içinde ele geçen sütüko ve fresklerden anlaşılmıştır. Yassı kıygın taşından yapılmış tonozlar ise, daha geç bir dönemde sedimantasyonun üstüne çökmüştür. Salonun kuzeyindeki A1 salonu ile arasındaki tonozlu giriş ve batısında A3 mekânına geçişi sağlayan kısım, 2005 kazı sezonunda açılması planlanmaktadır. Salonun güneyinde tonozlu 5 anıtsal giriş tespit edilmiştir. Doğusunda peristylli avludan bu mekânlara geçişi sağlayan çift kanatlı kapı ve 8 basamaklı geniş bir merdiven bulunmaktadır. Ilıca'nın kuzeybatısındaki bu iki salonun doğusunda ard arda sırlanmış mekânların sınırları 2004 yılında tespit edilmiş ancak tümüyle tamamlanamamıştır.

İkinci kazı sektörü, decumanusun üzerinde ve güneyinde yapılan çalışmalardır. Bu alanda elde edilen sonuçta göre, temennos duvarını aşan güneye bağlanan, 3 m genişliğinde bir yol olduğu ortaya çıkartılmıştır. Klasik çağlarda yerleşim olduğunu daha önceki yıllarda saptadığımız Paşaköy ile Alliano'i'a bağlantı sağlanıyor olmalıydı. Aynı yol güzergâhından Apdal Tepe'den su getiren birkaç evrelî kanallarda da ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, Alliano'i'un güneyini boydan boya kapatan, 70-75 cm kalınlığındaki temennos duvarında gösterişsiz bir girişin varlığı tespit edildi. Decumanusun andezit güney bordürleri üzerindeki tekerlek izleri, bir yolun varlığını kuşku bırakmaz.

Sonuç olarak, 2004 yılı Alliano'i kurtarma kazısında; Ilıca'nın kuzeyinde en az iki yapı evresi olduğu anlaşıldı. Bu evreler, M.Ö. II. yy'ın ilk çeyreği ile en geç III. yy'ın başı arasında yaşanmış olmalıdır. Daha sonra gelen doğal afetler, A1 ve A2 salonlarını hatta kuzey Ilıca'yı tekrar kullanılamaz hale getirmiştir. Decumanusun güneyinde ortaya çıkartılan yol ise, Alliano'i'un doğu ve batı girişlerine ek olarak, güneyden de bir girişi olduğu ve bu girişin bağlı olduğu yolun olasılıkla Paşaköy'deki antik yerleşime kadar gidebileceğini göstermiştir. Çok sayıda Roma ve Bizans keramiği, cam, kemik ve bronz eser ve 375 bronz, gümüş ve

altın sikke, küçük buluntu olarak müzeye envanterlenerek teslim edilmiştir.

2005 kazı sezonunda kuzeydeki salonların açılması ve decumanusun güneyinde ortaya çıkartılan yolun devamının tespiti yapılması planlanmaktadır.

Ahmet Yaraş

Altın-tepe Urartu Kalesi Kazı ve Onarım Çalışmaları-2004

Erzincan İli, Üzümlü İlçesi sınırları içinde kalan Altın-tepe Kale Kazısı'nın 2004 yılı çalışmaları 09 Ağustos-10 Eylül 2004 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı-DÖSİM ve Atatürk Üniversitesi Araştırma Fonunca desteklenen kazıların bu yılki programında geçen yıl başlatılan Tapınak ve Kilise alanlarının dışında Apadana ve çevresi de çalışma kapsamına alınmıştır.

1) Tapınak Çalışmaları:

Tapınağın onarım çalışmalarına 2003 sezonunda başlanılmış olup, öncelikle sella kısmının temizlenerek zeminin düzleştirilmesi ve iç duvarlar taşlarının dizilmesi gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında, tapınak duvarlarının dış kenar ve köşelerinde, temel seviyesine kadar inilerek temel-duvar bağlantıları incelendi. Tapınağın dört köşesinde yer alan temel taşlarının üzerinde açılmış, dairesel oyuklar tespit edilmiştir. Bu oyuklar içinde bulunan ve çapları yaklaşık 8 cm olan bronz döküm madalyonlar (temel plakaları), örneklerini daha önceden Toprakkale Tapınağı ve Van Kalesi Saray Yapısı'nda gördüğümüz, önemli buluntulardı. Ayrıca, 2003 sezonunda toplam 3 sıra olması gereken ve çoğu etrafa dağılmış, özellikle güney ön cephe ve kısmen yan cephelere ait, Urartu'nun karakteristik taş işçiliğinin en güzel örneklerinden olan düzgün bazalt blokların ilk sırası ve tapınak girişindeki eşik ve basamak taşları yerlerine yerleştirilmiştir. 2004 döneminde, Atatürk Üniversitesi Araştırma Fonunca satın alınan hidrolikli calaska sayesinde, 2. ve 3. sraya ait blokların yerleştirilişi de büyük ölçüde tamamlanmıştır. Tapınak taşları defineciler tarafından yıkılıp dağıtıldığı için çalışmalar, Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün Altın-tepe-I kitabındaki fotoğraflar dikkate alınarak sürdürülmüştür. Defineci tahribatlarının yanı sıra, bölgede sık sık yaşanan büyük depremlerin etkisi, özellikle tapınağın kuzey arka cephesinde net biçimde izlenmekteydi. Yer yer 15-20 cm kadar dışa doğru kayan bu taşlar da bu yılki çalışmalarda onarılmıştır. Ancak tapınağa ait bazı taşların başka yerlere taşındığı bu onarım ve ölçümler sırasında anlaşılmıştır. Yapının doğu yan cephesine ait ilk sıra taşlardan bazılarının orijinal olmadığı saptanmış, hatta bu taşların doğrudan temel taşlarına oturmadığı tespit edilmiştir. Tapınağın diğer köşelerindeki rizalitler 4.30 m olduğu

Altıntepe-Kilise Zemin Mozaiklerinde Yer Alan Hayvan ve Av Sahnelerinden Bir Örnek

halde bu kısım 3.85 m, yani 45 cm kısadır. Planlara da bu şekilde yansıtılan bu farkın, onarım hatası sonucu oluştuğu temel taşına kadar açılan küçük bir açmayla saptanabilmiştir.

2) Kilise Çalışmaları:

Tepenin doğu eteğinde yer alan Kilise kazılarına 2003 sezonunda başlanmış, bu dönemde iç mekânı tamamen açılmıştı. Kilise'nin zeminini kaplayan ve Doğu Anadolu için tek örnek olan zemin mozaiklerinde, bitkisel ve geometrik motiflerle bunlar arasındaki çerçevelerde işli çeşitli hayvanlar ve av sahnesi görülmektedir. 2004 dönemi çalışmalarında, mozaiklerin üzerindeki geçici koruyucu örtü değiştirilerek jeo-textil kaplanmıştır. Gerek mozaikler gerekse duvarlar üzerinde yer yer korunmuş olan geometrik boyalı duvar sıvaları, yapının kiliseye çevrilmeden önce 2 x 4 sütunlu bir Roma Dönemi yapısı olduğunu gösterir. Bu görüşümüzün diğer bir kanıtı da, taban mozaiklerinin Kilise'nin apsis platformunun altına doğru devam ediyor olması, apsisinin mozaiklerin üzerine sonradan ilave edildiğinin kesinlik kazanmasıdır. Yamaca inşa edilen Kilise'nin batı duvarı burada oluşabilecek baskı da göz önünde bulundurularak, payandalarla desteklenmiştir. Son olarak, Kilise'nin dış çevresinde yapılan kazı çalışmalarında, ilişkili yapı gruplarının olmadığı saptanmıştır. Gerek yapı duvarlarının, gerekse ziyaretçilerin güvenliği dikkate alınarak Kilise'nin etrafı dikenli tellerle çevrilmiştir. Önümüzdeki kazı dönemlerinde, hem tarihsel ve kültürel hem de turistik önemi nedeniyle, söz konusu yapı ve taban mozaiklerinin gerekli finans kaynakları araştırılarak korunma ve sergilenmesine yönelik bir yapı ve örtü sistemiyle kapatılması amaçlanmaktadır.

3) Apadana (Kabul Salonu) Çalışmaları:

Kazılarına ilk olarak 2004 döneminde başladığımız Apadana, gerek konumu gerekse işlevi açısından dikkat çekici bir yapıdır. Diğer Urartu Merkezlerinde

örneği ve benzeri olmayan yapının özellikle avluya bakan doğu duvar dış cephesindeki taş işçiliği ve tekniğindeki farklılıklar, Apadana'nın en az iki evreli bir yapı olabileceği olasılığını düşündürmüştür. Bu amaçla, öncelikle bu duvar önünde temizlik çalışmaları yoğunlaştırılmıştır. Apadana'nın, tapınağın güney doğu avlu duvarını kısmen kapatan kuzeydoğu köşesindeki kazı çalışmaları devam ettikçe, Apadana iç zeminin altında, farklı yapı evrelerinin kanıtları da ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu kısımda doğu duvarının, kuzey kesiminin zigzag çizerek batıya doğru ilerlediği tespit edilmiştir. Diğer yandan, Apadana'nın içinde, zeminin hemen altında, büyük boyutlu bir yapıya ait harçlı temel kalıntılarıyla karşılaşmıştır. Temel kalıntıları izlenerek yapılan genişletme ve açma çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılan 14 x 10 m boyutlarındaki mekânın içinden az sayıda Bizans Dönemi seramik parçaları çıkarılmıştır. Yer yer inebildiğimiz daha derin seviyelerde, Apadana doğu duvarından 90°'lik açıyla batıya doğru zigzag yaparak uzayan duvarın devamı görünümündeki erken dönem duvarı, Apadana'nın ilk yapım evresinin Urartu Dönemi'ne ait olabileceği olasılığını güçlendirmiştir. Buna göre, T. Özgüç başkanlığındaki kazılarda çıkarılan duvar resimleri Apadana'nın ilk evresine aitti ve Apadana ikinci evrede genişletildiğinde Tapınak işlevini çoktan yitirmişti. Ayrıca, zeminin altında kalan ilk evre duvarının üstüne ikinci evrede bir sıra sütun altlığı yerleştirilmişti. Apadana'nın kronolojisinin daha iyi anlaşılabilmesi ve yorumlanabilmesi için önümüzdeki kazı sezonlarında çalışmalara devam edilmesi planlanmaktadır.

4) Harita ve Plan Çalışmaları:

Tapınak, Kilise ve Apadana çalışmalarının başlatılmaması dolayısıyla, zamanı değerlendirmek adına tepe genelinde yapılan genel temizlik ve ölçüm çalışmaları yapıların konumlanması ve işlevi konusunda önemli fikirler vermiştir. Uzman bir ekip eşliğinde gerçekleştirilen total-station ölçüm çalışmalarında, hem tepenin fiziki durumu hem de toprak üstündeki yapıların planları ayrıntılı biçimde kaydedilmiştir. Daha önceki kalıntıların yanı sıra son iki sezonda çalışılan Tapınak, Kilise ve Apadana'nın kazı ve onarımlardan sonraki durumları da plana aktarılmıştır. İlk dönem kazılarına ait yayınlarda tam olarak yer almayan yapı grupları, bu ölçüm çalışmalarıyla kent olanı içinde yerini almıştır. Özellikle yapıları çevreleyen sur duvarlarının plana aktarılması, kent dokusunu kağıt üzerinde büyük ölçüde tamamlamıştır. Çeşitli yapım evreleri barındıran sur duvarlarının bazı kısımlarda değiştirilip genişletilerek, bazı kısımlarda da aynen korunarak geç dönemlerde de kullanıldığı saptanmıştır. Sur duvarlarının kentnin kuzeybatısında kalan bölümünde gözlenen kanalizasyon çıkışı, 2003 kazı sezonunda çalışılan Urartu Dönemi Kale Kapısı altındaki atık su

tahliye sistemiyle aynı tekniğe sahiptir. Bunun dışında, yine ölçüm ve temizlik çalışmaları sırasında gözlemlenen diğer bir yapı, Kale Kapısı'nın kuzeyindeki zemini taş döşeli ve olasılıkla galerili dikdörtgen bir yapıya ait kalıntılardır. Ayrıca bu yapı içinde, büyük bir kaba ait üzerinde boğa başı protomu bulunan kırmızı hamurlu seramik parçası bulunmuştur.

5) Küçük Buluntular:

2004 dönemi kazı evi çalışmaları, ağırlıklı olarak son iki sezon çalışmalarında elde edilen çok sayıda seramik buluntunun çizim, envanter ve fotoğraflama çalışmalarına yönelik olmuştur. Arkeoloji Bölümü öğrencilerinden oluşan çizim ekibi tarafından çalışılan seramik ve az sayıda cam buluntular, önümüzdeki dönem çalışmalarında da değerlendirilmek üzere, Erzin-can Arkeoloji Müzesi depolarında korunmaktadır.

Mehmet Karaosmanoğlu – Birol Can

Aşağı ve Yukarı Anzaf Urartu Kaleleri Kazısı - 2004

2004 yılında 11 nolu büyük salonda yapılan kazı çalışmalarında, salonun batı duvarı saptanmıştır. Sonuçta 10 x 30 m büyüklüğünde, dikdörtgen bir plan gösteren büyük salon, toplam olarak 300 m²'lik bir alanı kaplamaktadır.

10 nolu Ana Koridor:

Anıtsal bir görünüme sahip olan 10 nolu koridor, 5 nolu depo odasının güneyinde yer almaktadır. 2.5 m genişliğindeki koridorun batı duvarı ortalama 4 m, doğu duvarı ise ortalama 3.70 m yüksekliğindedir. Temelleri taştan ve üst kısmı da kerpiçten yapılan koridorun duvarları beyaz badana ile sıvanmıştır. Ayrıca bu yüksek duvarlar, çıkan yangından dolayı yer yer tuğlalaşmıştır. Sıkıştırılmış kilden yapılan taban döşemesinin içine, yuvarlak çakıl taşlarının gömüldüğü görülmüştür. Bir elma büyüklüğündeki çakıl taşlarının taban döşemesine gömülmesiyle, oldukça sağlam bir zemin elde edilmiştir. Böylesine ilginç taban döşemesinin benzerine, bugüne kadar, diğer Urartu kalelerinde rastlanılmamıştır. Ana koridorun en önemli özelliği, koridora açılan odaların ikisi dışında şimdilik dört tanesinin doğu yönünde yapılmış olmasıdır.

14 nolu Oda:

Koridordaki kapı girişinin 6 m güneyinde, doğu yönüne açılan üçüncü odanın kapı girişi yer almaktadır. Şimdilik bu odanın yalnızca kapıdan 7 m uzunluğunda olan kuzey duvarının sınırı bulunabilmiştir. Odanın doğu duvarına ise rastlanılamamıştır. Dikdörtgen planlı olduğu sanılan bu odanın planı ve hangi amaçla kullanılmış olduğu, 2005 yılı kazı çalışmaları ile anlaşılacaktır.

12 nolu Oda:

Doğuya açılan 14 nolu odanın 10.40 m güneyinde, batı yönüne açılan bir başka kapı girişi ile karşılaşmıştır. Bu odayı da geçici olarak 12 nolu oda olarak adlandırdık. 1 m genişliğindeki kapı girişi, 1.30 m derinliğinde ve ortalama 1.80 m yüksekliğindedir. 8.60 m uzunluğunda ve 2.50 m genişliğinde olan bu oda, dikdörtgen bir plan göstermektedir.

13 nolu Koridor:

2004 yılında yapılan kazı çalışmalarında, güney yönünde Haldi Tapınağı avlusuna kadar ilerleyen 10 nolu ana koridorun toplam 46 m uzunluğunda olduğu anlaşılmıştır. Bundan sonra ana koridor 45°'lik dik bir açı ile doğu yönüne doğru devam etmektedir. 2 m genişliğinde ve 38 m uzunluğunda olan 13 nolu koridorun güney duvarı üzerinde herhangi bir kapı boşluğu görülmezken, kuzey duvarı üzerinde belirli aralıklarda kapı girişleri bulunmaktadır.

Küçük Buluntular:

Büyük Salon'un yıkılan batı duvarı önünde kırık parçalar halinde bulunan rhyton, oldukça ilginçtir. Kutsal şarabı akıtacak delik kısmı, başın hemen arkasındadır. Şimdiye kadar Urartu Krallığı'nın yayılım alanında benzerine rastlanılmayan bu rhyton, Urartu dini ve sanatı için çok büyük bir önem taşımaktadır.

11 nolu büyük salon ile 13 nolu odada bulunan demir duvar halkalarının benzerleri, Toprakkale'de (*Rusa-hinili*) yapılan arkeolojik kazılarda da ortaya çıkarılmıştır. 10 nolu ana koridorda bulunan çivi yazılı bronz kapı halkaları, Yukarı Anzaf Kalesi'ndeki çeşitli mimari yapıların Kral Menua'dan sonra gelen diğer Urartu kralları tarafından da kesintisiz bir şekilde inşa edildiğini göstermesi açısından çok büyük bir önem taşımaktadır. Halkaların dış kısmına 1.2 cm genişliğinde çizilen çizginin arasına çivi yazısı yazılmıştır. Yazıda Urartu Kralı II. Sarduri'nin kalede, bir silah deposu (arsenal) yaptırdığından söz edilmektedir. Yazıt üzerindeki çalışmalar, Anzaf Kalesi Kazılarının Dilbilimcileri olan Prof. Dr. Ali M. Dinçol ve Prof. Dr. Belkıs Dinçol tarafından devam etmektedir.

Oktay Belli

Bademağacı Kazıları - 2004

Prof. Dr. Refik Duru ve Prof. Dr. Gülsün Umurtak yönetiminde sürdürülen Bademağacı Höyüğü Kazıları'nın 12. dönem çalışmalarına, 1 Ağustos-16 Eylül 2004 tarihleri arasında devam edildi.

Neolitik Çağ Yerleşmeleri:

2004 yılı çalışmaları sonunda, höyüğün eski kazı dönemlerinde saptanmış olan tabakalaşma durumunda, herhangi bir değişiklik yapılmasını gerektirecek gelişmeler olmadı. İki yıl önce açılmasına başlanan

2. Derinlik Açması'nda (2. DA) ana toprağı saptamak için çalışıldı. Söz konusu alanda -9 m'de, ana toprak görünümündeki steril bir katman içinde de 30 cm kadar daha derinleştikten sonra, -9 m'nin ana toprak düzlemi olduğuna karar verilerek, çalışmalara son verildi. Burada yapılan kazılarla, daha önceki yıllarda açılan 1. Derinlik Açması'dan sonra ikinci bir yerde daha 'Ana Toprağı' erişilmiş ve ilk derinlik açmasındaki sonuçlar kontrol edilmiş oldu. 2. DA'nın alt katlarında, büyük olasılıkla Erken Neolitik Çağ (ENÇ) I/7 yapı katı düzeyinde, hocker durumunda yatırıldığı saptanan yetişkin bir insana ait iskelet bulundu. Bu gömüt, şimdiye kadar Bademağacı ENÇ yerleşmelerinde bulunmuş en erken örnektir. Höyüğün kuzey kenarı yakınlarındaki ENÇ II / 3 yapı katının 7 numaralı evinin batısında yapılan düzenleme kazıları sırasında, bitişik inşa edilmiş, dört bağımsız depolama kutusu ortaya çıkartılmıştır. Bu depo grubunda, kutu kenarları ayrı ayrı kil levhalardan yapılmıştır. Kutulardan birinin içinde bol miktarda tahıl taneleri bulunmuştur. Neolitik tabakalardan ele geçen çanak çömlek, önceki yıllarda bulunanlardan farklı değildir. Savunma sistemine ait olduğu düşünülen ızgara planlı temellerin olduğu kesimdeki çalışmalarımızın ilk gününde, bir önceki yıl indiğimiz düzeyde, toprak üzerinde, çok sağlam durumda, kırılmadan günümüze kadar gelmiş olan bir damga mühür –*pintadera*– ele geçmiştir. Üzerinde 'Gamalı Haç' motifi olan eser, Bademağacı mühür koleksiyonunun en güzel parçalarından biridir. Diğer pişmiş toprak eserler içinde hayvan başı şeklinde biten tutamağı olan küçük bir kepe ile ayak şeklinde bir kap parçası ilginçtir. Değişik yerlerde ve derinliklerde ele geçen taş buluntular arasında, çok sayıda keski ve balta ile taş boncuklardan yapılmış kolyeler, çakmaktaşı ve obsidyen dilgi çekirdekleri ile dilgiler ağırlıklı bir yer tutmaktadır. Bademağacı ENÇ buluntuları arasında sayı bakımından önemli bir yer tutan kemik spatulalardan, eklem kemiğinden yapılmış delici ve diğer aletlerden bu yıl da bir çok örnek ele geçti. Kemik eserlerden biri de, olta biçimli buluntudur.

Arkeobotanist Dr. Danièle Martinoli, suda yüzdürme yöntemi ile çok miktarda bitki kalıntısı toplamış, söz konusu malzeme Basel Üniversitesi Laboratuvarları'nda incelenmek üzere İsviçre'ye gönderilmiştir.

İlk Tunç Çağı Yerleşmeleri:

İkinci ve en geniş ölçekli çalışma alanı olarak, höyüğün şimdiye kadar araştırılmamış olan kuzeybatı yamacı seçildi. Bu alanda yapılan araştırmalarla, özellikle İlk Tunç Çağı II (İTÇ II) yerleşmelerinin batıdaki durumunun aydınlığa kavuşturulması istenmiş, bu bağlamda 10 x 40 m boyutunda, doğu-batı yönünde yeni bir açmada çalışmalara başlanmıştır. Bu alanda kazılan İTÇ II / 3 yerleşmesi ve onu çevreleyen yamaç döşe-

mesi –*glacis*– doğu yamaçta olduğu gibi, hemen hemen simetrik şekilde batı yamaçta da devam etmektedir. İTÇ mimarları hiç kuşkusuz, bu yerleşmeyi önceden planlamışlar ve kasabayı adeta bir ön planlama sonunda, bir defada inşa etmişlerdir. Kazılan beş yapı, höyükte İTÇ II / 3 ve 2'de tekrarlanan 'Megaron' planıdır. İTÇ II çömlekçiliğinin tipik örneklerine bu sezondaki kazılarda da rastlandı. Kulplu, gaga ağızlı küçük boy testilerden –testicikler– ile çift kulplu çömleklerden çok sayıda ele geçti. 2004'ün az sayıdaki pişmiş toprak eserlerinden biri, basitçe biçimlendirilmiş olan 'idol'dür. Bu tür idollerden eski kazı dönemlerinde de örnekler bulunmuştu. Bademağacı'nın İTÇ döneminin taştan ve pişmiş topraktan yapılmış damga mühürlerinin sayısı giderek artmaktadır. Bu yılki çalışmalarda, dairesel baskı alanına geometrik desenler kazınmış olan mühürler ele geçti. Maden buluntu olarak, İTÇ II/3 yapı katı yıkıntısı içinden gelen birkaç tunç iğne'den söz edilebilir.

Bademağacı Kazıları'nın 12. yılında, kazılan alanların genişliği yaklaşık 7000 m²'ye ulaşmış; 1. Derinlik Açması ve 2. Derinlik Açması'nda -9 m de Ana Toprak'a varılmıştır. Höyükteki çalışmalarımızın 2-3 yıl kadar daha sürdürüldükten sonra tamamlanması planlanmaktadır.

Gülsün Umurtak

Çamaltı Burnu I Batığı Demir Çapaları

Marmara Adası'nın kuzey batısında 20-30 metre derinlikte bulunan Çamaltı Burnu I Batığı üzerindeki bilimsel kazı çalışmaları 1998-2004 yılları arasında Prof.Dr. Nergis Günsenin'in bilimsel başkanlığında tamamlanmıştır. XIII. yüzyılın başlarına tarihlendirilen batığın kalıntılarını, geniş bir alanda kumluk zemine yayılmış durumda olan amphoralar, sayıları otuzun üzerinde olan demir çapalar ve bu iki grup arasında yer alan düz dipli taşıma kapları oluşturur.

Batık üzerinde ve batığın kargosuna paralel, 112 m uzunluğunda bir alana yayılmış olarak bulunan ve toplam ağırlığı yaklaşık 1,5 ton gelen çapalar, 2003-2004 kazı kampanyalarında, ekip liderliğimde sürdürülen başarılı bir sualtı çalışmasıyla gün ışığına çıkartılmıştır. Projenin tüm aşamaları dijital-dia fotoğraflar ve dijital video kamera ile belgelendi. Çapaların İstanbul'a taşınması ve depolanması amacıyla 15 adet ahşap kasa ve 2 adet çelik konstrüksiyon imâl edildi. TAEK, Çekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi'nde, Doç. Dr. Şinasi Ekinci başkanlığında radyografik incelemeleri tamamlandı. Bu çalışmalar sırasında 130 adet radyografi filmi çekildi. Yapım teknolojisi ve metal içeriğinin anlaşılmasına yönelik XRF analizleri yapıldı.

Batıkta Bulunan Çapaların Güneşiğine Çıkarılma Çalışması

Sualtı arkeologları ve konservatörler olarak, şimdi çoktan unutulmuş olan bu “Y” ve “T” formlu çapaları, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Laboratuvarlarında, Prof. Dr. Sait Başaran ve Prof. Dr. Oktay Belli’nin danışmanlığında sürdürdüğümüz bilimsel çalışmalarla yeniden canlandırarak, onları denizcilik tarihindeki gerçek yerlerine iade etmeye çalışıyoruz.

Hazırlamakta olduğum doktora tez projesi kapsamında yürüttüğüm bu çalışma, PADI Project AWARE Foundation ve İ.Ü. Rektörlüğü, Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliği tarafından (Proje No: T-193/06032003) desteklenmektedir.

Ufuk Kocabaş

Enez (Ainos) Kazı ve Onarım Çalışmaları - 2004

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, DÖSİM, Edirne Valiliği Tarihi Çevre Koruma Başkanlığı ile İ.Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri Fonu tarafından desteklenen Enez (Ainos) 2004 yılı kazı ve onarım çalışmaları 19.07.-24.09.2004 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar kazı, onarım ve çevre düzenleme konularını içermiştir.

K4f Açması ve Mahzen İçi Kazı Çalışmaları:
Kale içi kazı çalışmalarına 19.07.2004 tarihi itibarıyla -2.20 m düzeyinde K4 açmasının güneyini oluşturan K4f açmasında başlanmıştır. Bu çalışmalar sırasında, K4f açmasının kuzey kısmında yerli kayanın işlenmesiyle oluşturulmuş olan duvara bitişik durumda kesme taşlarla harçsız örülmüş yuvarlak ağızlı, olasılıkla girişini henüz saptayamadığımız mahzenin havalandırma bacası yer almaktadır. Aynı açmanın güneydoğusunda yapılan derinleştirme çalışmaları sonucunda, yerli kaya yontularak yapılmış üç basamaktan oluşan bir merdiven ortaya çıkmıştır. Havalandırma bacası ile açmanın değişik yerlerinden Arkaik, Klasik ve

Hellenistik Dönemlere ait çeşitli keramik kalıntıları ele geçmiştir. Kalede yürüttüğümüz diğer bir çalışma IV nolu açmada yer alan mahzenlerin içinde gerçekleştirilmiştir. Mahzenler bilindiği üzere 1978-1983 yılları arasında kazılmış ancak alanın çok büyük ve 15 m derilikte yer alması, ayrıca o yıllarda iş emniyetinin gerektiği şekilde sağlanmamış olması nedeniyle mahzenleri oluşturan mekânlardan yalnızca A odasının molozu temizlenebilmişti. Bu yıl B, C ve D olarak isimlendirilen odalarda bulunan molozun temizlenmesi, ayrıca geçen yıl yeri ve havalandırması saptanan ancak girişi bulunamayan yeni mahzenle olan ilişkilerinin ortaya çıkartılması amacıyla buradaki çalışmalara tekrar başlanmıştır. Mahzenleri dolduran molozu temizleme çalışmalarına önce giriş kısmından başlanmış, daha sonra ise, mahzenin girişinin sol kısmında kesme taşlarla örülmüş duvarın ortaya çıkarılmasıyla devam etmiştir. Burada yer alan B ve C odalarından iki amfora, tekstil ağırlıkları, pişmiş toprak kandiller, kantharoslar, figürin parçaları, biberon (guttus) ve boyalı keramik kalıntıları ele geçmiştir. Bunların kuzeybatısında yer alan D odası, diğerleriyle 3 m uzunluğunda tonozlu bir koridorla bağlandığı anlaşılmıştır. Odaya girişin sağında 2 m uzunluğunda tavanı tonoz biçiminde işlenmiş bir niş yer almaktadır. Duvarlarında isli kandil yuvaları ile kısa kenarında oturma sekisi olan bu nişin, bir kült yeri olarak yapılmış olduğu sanılmaktadır. Çakıllık Nekropolü’nde bu yıl yapılan çalışmalarda 500 m karelik alan kazılarak 7 mezar gün ışığına çıkarılmıştır. Değişik tipteki bu mezarlarla birlikte, Çakıllık Nekropolü’nde bugüne kadar ortaya çıkarılan mezar sayısı 22’ye ulaşmıştır. Bu yılki çalışmalarda bulunan gömülerin dört tanesi lahit içi, üçü kremasyon gömüsü biçimindedir. P4 plan karesinde ortaya çıkan ve kremasyon gömü için kullanılan bronz hydria önceki yıllarda bulunanlarla benzer bir gömü biçimi göstermiştir. İki ayrı blok taşın iç kısımları karşılıklı oyularak açılan yuvaya hydria yerleştirdikten sonra taşlar üst üste getirilerek kurşun kenetlerle perçinlenmiştir. Hydrianın içinden kül ve ufalanmış kemik parçaları, pişmiş topraktan kırmızı figürlü beş parçaya ayrılmış bir oinokhoe ve kırık durumda bronz ayna ele geçmiştir. S4 plan karesinde ortaya çıkarılan diğer bir mezar tipi ise, Ainos Nekropollerinde bu güne değin benzerine rastlanmayan bir yapı tarzı göstermiştir. Söz konusu mezar, yerli kaya 1.90 m derinlikte oyularak oluşturulmuş kuyu mezar tipindedir. Mezarın tabanında kalın bir kömür tabakası ve bunların üzerinde iyice yanmamış kemiklerle birlikte kül artığı ve irili ufaklı parçalar halinde beş lekythos bulunmuştur. Laboratuvarımızda parçaları birleştirilerek onarılan lekythosların yükseklikleri 25-53 cm arasında değişen büyüklüklerde oldukları anlaşılmıştır. M.Ö. 5. yy’ın ikinci yarısına tarihlenen lekythosların ağız,kulp, kaide ve

Enez-Çakıllı Nekropolü'nden Lekythoslar

karın altı kısımları siyah firnisli, gövdeleri ise beyaz boyalıdır. Gövdeleri üzerinde kırmızı boya kullanılarak çizgi tekniğinde oturur ya da ayakta bir bazen iki figür betimlenmiştir. S3 plan karesinde, 70 cm derinlikte M19 ve M20 nolu lahit mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan M19 nolu mezar, pişmiş topraktan yapılmış olup ağız kısmı boyunca uzanan yumurta dizisinden oluşan kalın bir silmeye sahiptir. 1.90 cm uzunluğunda olan lahdin içinden, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda yerleştirilmiş bir iskelet ile üzerinde kırmızı figür tekniğinde, arkasına sarkan elbisesinin ucunu kendine doğru çekmekte olan bir kadının betimlendiği lekythos ve pişmiş topraktan bir alabastron gün ışığına çıkmıştır.

Aya Sofya Kilisesi Koruma ve Onarım Çalışmaları:
Kiliseye ait çatı ile ara duvarlardan bazılarının 1965 yılında yıkılması sonucunda orta nefin taban kaplaması olan mermer döşeme parçalanmış ve tabanda 50 cm derinlikte iki çöküntü oluşmuştu. Kilise tabanının düzeltilmesi ve rahatça gezilebilir duruma getirilmesi amacıyla, bu alanda restorasyon çalışmalarına başlandı. Yapılan rölöve çalışmalarından sonra orta nefin batısındaki çöküntülerin içinde bulunan kaplama levhaları yerlerinden alınarak aynı yerde 2.00 x 1.00 m boyutlarında bir sondaj yapıldı. Bir metre derinliğe kadar inilen sondajda, kilisenin bir önceki evresine ait olduğu anlaşılan kuzey-güney yönünde uzanan duvar kalıntıları ve bunların arasında 7. yy'a ait bronz bir sikke ile çok sayıda Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen keramik parçası, hayvan kemikleri, kırık bronz ve kemik iğne ile cam mozaik tesseraları bulundu. Kilisenin ayakta kalan üst yapısının titreşimden etkilenip yıkılabileceği varsayımı göz önünde bulundurularak,

sondajın derinleştirilmesinden vazgeçildi. Açma çizim ve belgeleme işlemlerinden sonra aynı toprakla kapatılarak, yerinden kaldırılmış taban döşemesine ait mermer levhalar, özgün yerlerine yerleştirildi. Yapılan onarım sırasında özgün malzemenin kullanılmasına özen gösterilmiş bağlayıcı harç olarak kireç harcı kullanılmıştır.

Çevre Düzenleme Çalışmaları:

Kale ana girişi ile bunun güneyinde geçen yıl yapılan moloz temizleme çalışmaları sonunda açılmış olan alan düzeltilerek, tabanı ince mıcırla kaplandıktan sonra, buraya kentin çeşitli yerlerinden toplanan ve müzelik değeri bulunmayan antik mimariye ait taşlar ve diğer kalıntılar yerleştirilmiştir. Ayrıca, kale ana girişi ile güneyindeki surun önüne bir bordür yapılarak çimlendirilmiştir.

Sait Başaran

Hakemi Use Kazıları - 2002

Hakemi Use'deki kazılar, Dicle Nehri üzerinde yapılmı planlanan Ilısu Baraj Gölü etki alanı içinde kalan kültürel varlıkların tespiti ve kurtarılmasına yönelik çalışmalar kapsamında, Diyarbakır Müze Müdürlüğü başkanlığında, Hacettepe Üniversitesi'ne mensup bilim heyeti tarafından yürütülmektedir. Hakemi Use, Diyarbakır şehir merkezinin yaklaşık 70 km doğusunda, Bismil ilçe merkezinin 12 km güneydoğusunda, Dicle'nin sağ kıyısında yer alan küçük bir höyük yerleşimidir. Bölgenin boyutları bakımından en büyük höyüklerinden biri olan Ziyaret Tepe'nin yaklaşık 3 km batısındaki bu yerleşim, 120 m çapında ve ovoidan yaklaşık 4 m yüksekliğe sahiptir. Höyükte kazılara 2001 yılında başlanılmış ve 2002 yılında da devam edilmiştir. Proje kapsamındaki diğer yerli kazılarda olduğu gibi mali kaynak sorunu çözümlenemediği için 2003 yılında kazı çalışmaları gerçekleştirilememiştir.

İlk iki kazı sezonu sonunda Hakemi Use'de sadece bölge arkeolojisi açısından değil, aynı zamanda Önasya arkeolojisi açısından da önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Kazı çalışmaları höyüğün Dicle'ye bakan kuzey kısmında yürütülmüş; burada, 10 x 10 m boyutlarında beş açma açılarak yaklaşık 500 m²'lik bir alanda çalışılmıştır. Bu çalışmalar sonunda yerleşimde ana toprağa ulaşılamamakla birlikte üç ana kültür katı saptanmıştır. Bunlar:

- I. Kat: M.Ö. I. binyıl (Erken Demir Çağ-Yeni Assur)
- II. Kat: M.Ö. II. binyıl (Orta ve Eski Assur)
- III. Kat: Geç Neolitik (Hassuna/Samarra)

Söz konusu tabakalardan üstteki ilk iki kat hakkında mimari kalıntı yok denilecek kadar azdır. Höyüğün içinde bulunduğu arazi bir şahsın tapulu malı olduğundan

uzun yıllardan beri tarımsal faaliyetler nedeniyle tahrip olmuştur. Kazıların yürütüldüğü alan aynı zamanda 20. yy başlarında mezarlık olarak kullanıldığından tahribatın boyutu daha da artmıştır.

Geç Neolitik mimarisi kısmen takip edilebilir niteliktedir. Dönemin karakteristik yerleşme planına sahip olan Hakemi Use’de bu tabakaya ait iki yapı katı saptanmıştır. Her iki yapı katı benzer özellikler göstermektedir. Dikdörtgen planlı konutlar birkaç küçük odaya sahiptir. Gün ışığına çıkartılan ocakların pek çoğu yapıların dışında yer almaktadır. Ocakların içinden ve civarından toplanan botanik kalıntılarından, bunların beslenme amaçlı kullanıldığını göstermektedir.

Geç Neolitik seramik yapı katlarına göre belirgin farklılık göstermektedir. Üstteki I. yapı katındaki örnekler daha ince bir işçilik göstermekte olup, kap yüzeylerini süsleyen boya bezekler daha itinalı yapılmıştır. Bu yapı katı seramiği içinde bölgenin Kuzey Suriye-Kilikya ile ilişkisini gösteren seramik örnekler dikkat çekmektedir. Bunlar arasında Amuq, Tell el-Kerkh, Tell Aray, Tell Halula ve Kosak Shamali gibi yerleşimlerden bilinen çizi bezeli ve baskı bezekli kaplar ile Dark Faced Burnished Ware olarak bilinen örnekler yer almaktadır. Bu yapı katında aynı zamanda Orta Mezopotamya ile ilişkiyi gösteren Samarra parçalarına rastlanmıştır. Söz konusu parçalar arasında “Kuzey” tipi örneklerin yanı sıra “Klasik” Samarra tipi parçalar da ele geçmiştir.

Geç Neolitik II. yapı katında ise seramik daha kaba görünümlüdür. Bezekler daha düzensizdir. Bu yapı katı kapları arasında Proto Hassuna tiplerinin yanı sıra Standart Hassuna tipleri de ele geçmiştir. Hem çizi hem de boyalı parçalardan oluşan bu seramikler son yıllarda Suriye’nin Türkiye sınırı yakınlarındaki Tell Sabi Abyad’daki buluntulardan hareketle “Orange Fine Ware” olarak adlandırılan örnekler ile yakın benzerlik göstermektedir. Seramiğin yanı sıra diğer küçük buluntular da göz önüne alındığında Hakemi Use’nin II. yapı katının, Sabi Abyad’ın 8-6. yapı katlarıyla çağdaş görmek mümkündür. Orta Habur bölgesindeki Tell Boueid II yerleşimi de Hakemi Use ile çağdaş olmalıdır (Early Transitional Period).

Hakemi Use’nin içinde bulunduğu bölge Akeramik Neolitik için önemli referanslara sahiptir (Hallan Çemi, Çayönü, Kortik gibi). Ancak, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin bu bölümünde Seramikli Neolitik hakkında bilgi yok denilecek kadar azdır (Çayönü’nde kısıtlı bilgiler vardır). Bölgenin seramik öncesi ile seramikli Neolitik arasındaki geçiş kültürleri hakkında neredeyse hiçbir şey bilinmemektedir. Hakemi Use’de II. yapı katında az sayıda oldukça kaba çanak-çömlek parçalarına rastlanmıştır. Bu parçaların daha alt katlara

ait olması muhtemeldir. Bu kaba yapım örnekler Önasya’da ilk üretilen çanak çömleklere yakın benzerlik gösterirler (Coarse Ware). Hakemi Use’de henüz ana toprağa inilmediği dikkate alındığında yerleşimin alt katmanlarında seramik kullanımının başlangıcı üzerine önemli bilgilere ulaşılabileceği beklenebilir. Hakemi Use kazıları aynı zamanda Hassuna/Samarra seramiğinin yayılımı hakkında da önemli sonuçlar vermiştir. Şimdiye kadar Hassuna ve Samarra seramiğinin Anadolu içlerindeki varlığı şüpheyle karşılanmaktaydı. Buluntular daha çok günümüz Türkiye-Suriye modern sınırı boyunca ele geçmekteydi. Oysa Hakemi Use buluntularıyla daha da iç kısımlarda, Toroslar’ın güneyine kadar bu seramiklerin ulaştığı ispatlanmıştır. Bugünkü buluntuların ışığı altında Hakemi Use’nin Hassuna/Samarra seramiğinin Önasya’daki en kuzey sınırını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Hakemi Use yine aynı zamanda Şanlıurfa’dan Hakkariye kadar uzanan coğrafyada kazısı yapılmış ilk ve tek Seramikli Neolitik yerleşme olma özelliğine sahiptir. Gelecekteki kazılardan elde edilecek sonuçlar ile sadece bölge için değil, aynı zamanda Önasya prehistoryası için önemli verilere ulaşılabileceği kuşkusuzdur.

Halil Tekin

Harmanören (Göndürle Höyük) Mezarlık Kazısı - 2004

2004 Harmanören Mezarlık kazısına İ.Ü. Rektörlüğü, Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliği’nin maddi desteğiyle devam edilmiştir. Ayrıca, sınırlı olarak da Akdeniz Medeniyetleri Enstitüsü, Vehbi Koç Vakfı ile Türk Tarih Kurumu yöneticilerinden destek alınmıştır. Kazımıza yardımcı olan bu kurum yöneticilerine candan teşekkür ederim.

Alan yöneticiliğini Arkeolog Nesrin Özsait’in yaptığı kazıya Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı’ndan Yrd. Doç. Dr. Özdemir Koçak, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı’ndan Araş Gör. Dr. Erkan Konyar, Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı’ndan Öğretim Görevlisi Dr. Adem Işık, Arkeolog Mustafa Bilgin, Mühendis Pelin Ercan, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Yüksek Lisans öğrencilerimizden Özden Özdemir, Başak Güvel, ile Tarih Bölümü mezunlarımızdan Harun Oy, İsmail Baytak, Salih Kaymakçı, Beyil Öner ile, Arkeoloji, Klasik Filoloji ve Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım bölümlerinden 14 lisans öğrencisi katılmıştır. Özveriyle çalışan ekip üyelerimize candan teşekkür ederim.

18.08.-27.09.2004 tarihleri arasında sürdürülen kazıda tek açmada çalışıldı. 3 x 5 m boyutlarında başlanan V açması açılan ceple batıya doğru 2 m genişledi.

Açığa çıkarılan on üç küp mezarın ağız açıklıkları doğuya bakmakta olup, doğu batı yönünde yerleştirilmiştir. Sonuçları özet olarak vereceğiz:

Mezar V1 ve V2 define aramak gayesiyle tahrip edilmiş, Mezar V2'nin tutamaklı, orta boy bir küp olduğu anlaşılmakta, yönü ve örtü şekli hakkında bilgi edinilememekte. Mezar V2 ağız parçasının yanında minik yarım çömlekçik (HÖM04V2-1) ele geçmiştir. Mezar V1 ağız açıklığının düz büyük bir kapak taşı ile örtüldüğü anlaşılmaktadır. Tahrip edilmiştir. Mezar V3, Mezar V6, Mezar V7, Mezar V8, Mezar V9, Mezar V10 ve Mezar V12 buluntu vermedi. Mezar V4 Ağız açıklığı, dar ağızlı yuvarlak gövdeli bir çömlekle örtülmüştür. V4 dar ağızlı, yuvarlak gövdeli, simetrik dört dikey kulplu, düz dipli küçük bir küptür. V4 mezarında kemiklerden bir çocuğa ait olduğu görülen iskelet kalıntısı ve şevron bezemeli bir testicik (HÖM04V4-1) ele geçti. Mezar V5 El değmemiş, dört dikey kulplu, dibe doğru daralan geniş gövdeli, dar dipli büyük bir küptür. Burada orta boy çan şeklinde bir küpün kırılarak boyun çevresinde destek olarak kullanıldığı görüldü. Üstten kırılarak iki defa kullanıldığı anlaşılmakta. Bu mezarda iki bireye ait iskelet kalıntısı ile iki gaga ağızlı testi (HÖM04V5-1 ile HÖM04V5-2) ele geçti. Mezar V11 ağız açıklığı çok iri düz kalın bir tarla taşıyla kapatılmış. Kapak taşının önü keramik kırıkları, toprak ve iri toplama taşlarıyla desteklenmiş. Dışa çekik ağızlı, kısa dik boyunlu dikey dört tutamak kulplu, dibe doğru daralan gövdeli, düz dipli büyük bir küp. Kemik durumundan birkaç kez gömü yapıldığı anlaşılmakta. Küp içinde dört bireye ait kemikler görülmekte. Küp içinde bulunan bir çömlekçik (HÖM04V11-2) ilk gömülerden birine, küp dışında küpün kuzeyinde bulunan ağız zamanında kırılmış bir testi (HÖM04V11-1) son gömüye ait olmalı. Mezar V13 Mezar V10'nun alt seviyesinde, mezar V11'in kuzey yanında bulunmuştur. V11'de son gömü yapılırken HÖM04V13 mezar küpünün üst yarısı tamamen tahrip edilmiş, buraya yerleştirilen toplama taşlar arasına armağan olarak gaga ağızlı bir testi (HÖM04V11-1) yerleştirilmiştir.

Kazıda ele geçen iskelet kalıntıları Paleoantropolog Dr. Songül Alparslan Roodenberg tarafından incelenmektedir.

2004 yılı çalışmalarımızda ele geçen buluntular, İTÇ2 ve İTÇ3 dönemlerine aittir. Bu yıl da restorasyon çalışmalarına devam edilmiştir. Daha önceki yıllarda çok parçalı olarak kaldırılan küplerden HÖM93A7, HÖM93B3, HÖM97M1-A, HÖM97M3, HÖM99P7 ve HÖM00R6'nın gerekli temizleme ve restorasyonu yapılarak ayağa kaldırılmıştır. Yine, bu yıl çıkarılan gaga ağızlı dört testi (HÖM04V4-1, HÖM04V5-1, HÖM04V5-2, HÖM04V11-1) ile iki çömlekçik

(HÖM04V2-1, HÖM04V11-2), gerekli temizlik ve bakımı yapıldıktan sonra Isparta Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir.

Mehmet Özseit

Samsun-İkiztepe Kazıları - 2004

İ.Ü. ile Kültür ve Turizm Bakanlığı adına Türk Tarih ve Türkiye Turing ve Otomobil Kurumlarının mali katkıları ile 17 Temmuz - 31 Ağustos 2004 tarihleri arasında 46 gün süreyle gerçekleştirilen Samsun İkiztepe kazılarının 2004 dönemi çalışmalarına kazı heyeti üyesi olarak Arş. Gör. Aslıhan Yurtsever, yüksek lisans öğrencisi Junko Yamamoto ile İstanbul Üniversitesi stajyer lisans öğrencileri Meral Başaran, Kezban Polat, Züleyha Doğan, Osman Ocak, Sezer Seçer, Ergün Çağırın, Samim Eliboloğlu, Togay Doğan, Evren Çoğal, Direnç Şentürk, Merve Kocaaslan katıldı. Bakanlık uzmanı olarak Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü araştırmacılarından İpek Karaman kazıda görev aldı.

Bu dönem arazi çalışmaları 1974 yılında ilk defa kazılmaya başlanan ve 2000, 2001, 2002 ve 2003 dönemlerinde tekrar kazılmasına devam edilen Tepe I'de geliştirildi. Tepe'nin kuzey yamacında yer alan "M" açmasının C 15-18/IV 8 ile C 15-18/IV 9 plankarelerini kapsayan 200 m²'lik alanında kazılar gerçekleştirildi.

1975-1986 dönemlerinde ortaya çıkartılmış bulunan mezarlığın devamını aramak için höyüğün formasyonuna paralel olarak söz konusu plankarelerde ortalama 4 m kadar derinleştirildi. Bu derinleşme sonucunda farklı plankarelerde ve ayrı seviyelerde 7 mimari tabaka saptandı. Bu mimari tabakaların üzerinde yer alan mezarlık dolgusu içinde ise sadece Sk.686 numarası verilen bir bebek mezarı bulundu. Böylece İlk Tunç Çağı III mezarlığının batı kesimdeki sınırı belirlenmiş oldu.

Mezarlık dolgusu altında ortaya çıkan ve birbiri üzerinde yer alan tabakaların herbirinde fırın ve işliklerin ile birlikte çok sayıda dokuma tezgahı ağırlığı ile tarakları, ağırşak gibi aletlerin bulunmasından yerleşmenin bu kesiminin İlk Tunç Çağı II döneminde imalat merkezi olarak kullanılmış bulunduğu düşünüldü.

Dönem çalışmalara son verildikten sonra kazı alanı koruma altına alındı ve 42 adeti müzelik ile 518 adeti etüdü olmak üzere toplam 560 aded pt, kemik, kavrık, tunç, taş ve çakmaktaşıdan yapılmış eser Samsun Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'ne 31.08.2004 tarihinde teslim edildi.

Önder Bilgi

Kağızman Çallı'da Tarihöncesi Döneme Ait Kayaüstü Resimleri Bulundu!

Kağızman ilçesinin yaklaşık 8-9 km kuzeyinde yer alan andezit kayalıklar üzerinde yeni keşfetmiş olduğumuz Çallı Kayaüstü Resimleri, Anadolu ve komşu bölgelerin kayaüstü resim sanatına çok büyük bir katkı sağlamaktadır.

Büyük Pano Resimleri:

Büyük Pano olarak adlandırdığımız kaya yüzeyindeki resimler, yaklaşık olarak 50 cm x 240 cm'lik bir alana yapılmıştır. Bu alanda 20 hayvan resmi bulunmaktaysa da, bunun çevresine 6 adet hayvan resmi daha çizilmiştir. Böylece 130 cm x 320 cm'lik bir alana toplam 26 adet çeşitli hayvan resimleri çizilmiştir. Hayvan resimlerinin hemen hepsi çizgi tekniği ile yapılmıştır. Kayalığın cam gibi düzgün yüzüne yapılan resimler, yerden ortalama 3.5-4 m yüksekliğindedir.

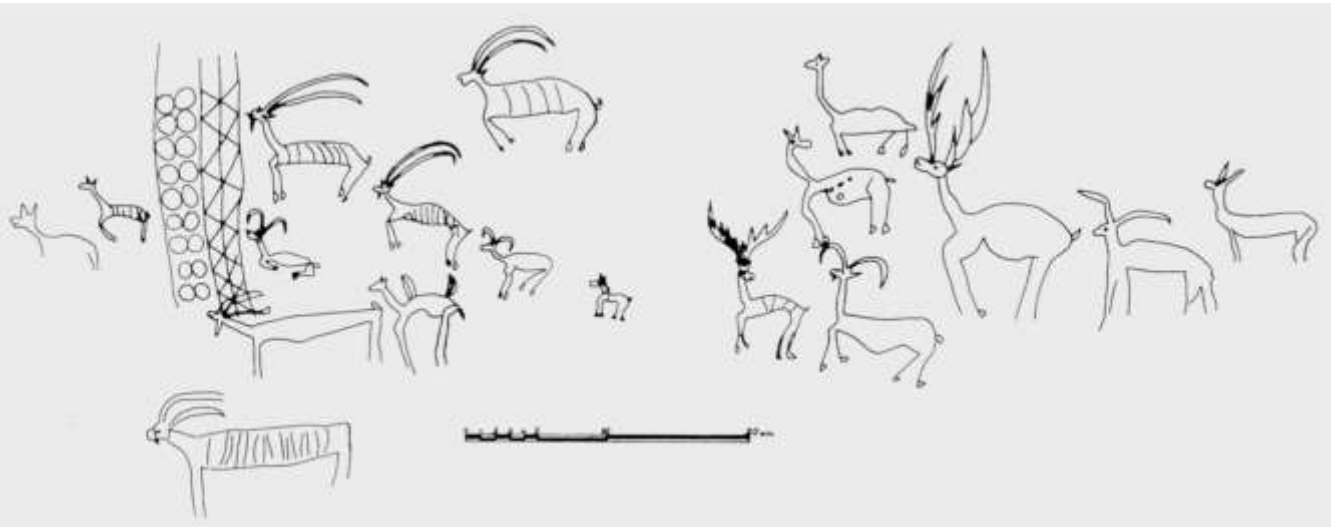
Büyük Pano'da çizilen resimlerin iki grupta toplandıkları görülmektedir; sağ taraftakiler iki geyik, bir ceylan, üç dağ koyunu ve bir dağ keçisinden oluşmaktadır. Hayvan resimlerinin büyük bir kısmı yandan, yani sol taraflarından gösterilmiştir, başını arkaya çeviren ceylan ve geyik ise perspektif bir yöntem ile betimlenmiştir. Av hayvanlarının hemen hepsi sağdan sola doğru yürür veya koşar durumda bir hareketlilik içinde gösterilmiştir. Bu gurubun solunda küçük bir köpekten sonra, yine sol tarafta tuzağa doğru sürülen bir başka hayvan gurubu dört dağ keçisi, iki dağ koyunu ve bir hörgüçlü deveden oluşmaktadır. Sol tarafta av hayvanlarının önünde dikey olarak gösterilen üç çizginin arası, baklava dilimi biçiminde çapraz çizgilerle taranmıştır. Bunun ağaçlardan yapılmış bir tuzak olduğu anlaşılmaktadır. Yani burada anlatılmak istenen konu, köpeğin de yardımı ile soldan sağ tarafa doğru düzenlenen süreklilik avında, hayvanların tuzağa düşürülerek avlanmasıdır.

Büyük Pano'da herhangi bir insan figürünün çizilmemiş olması ilginçtir. Hayvan resimlerinin büyüklükleri ortalama 4-15 cm uzunluğunda ve 6-19 cm arasında değişmektedir. Hayvan gövdeleri oldukça orantılı bir biçimde çizilmiş ve vücut ayrıntıları özenli bir şekilde belirtilmiştir. Perspektif olarak gösterilen ceylan ile erkek geyik figürü o kadar gerçekçi ve başarılı bir şekilde betimlenmiştir ki, sanatçının yeteneği karşısında şaşırılmamak olanaksızdır. Aynı durum diğer hayvanlar için de geçerlidir; ceylanın gövdesindeki benekler ile dağ keçilerinin gövdelerindeki kaburgaları, sakalları ve özellikle boynuzları çok ayrıntılı ve özenli bir biçimde belirtilmiştir.

Büyük Pano'da ilginç olan bir başka özellik, büyüklük, biçim ve ayrıntı yönünden hiçbir hayvanın diğerinin benzeri olarak yapılmadığı gözlemlenmiştir. Türü anlaşılamayan bir başka av hayvanı, tuzak sahnesinin altına betimlenmiştir. Çok büyük bir olasılıkla bunun büyük baş bir hayvanı yansıttığı sanılmaktadır. Bir başka ilginç resim, çift hörgüçlü olarak gösterilen hayvandır; çok büyük bir olasılıkla bu hayvanın da deve olduğu sanılmaktadır.

Küçük Pano Resimleri:

Büyük Pano'nun yaklaşık 13-14 m batısında bulunan Küçük Pano üzerindeki resimlerin sayısı daha azdır. Toplam olarak 17 adet hayvan resminin hemen hepsi tıpkı Büyük Pano'daki resimler gibi çizgi tekniği ile yapılmıştır. Yerden ortalama 170-210 cm yüksekliğinde düz bir kaya yüzeyine yapılan hayvan resimlerinin hemen hepsi yandan, yani sol taraftan gösterilmiştir. 60 x 80 cm'lik bir alana yapılan 14 hayvan resminin çevresine 3 adet daha hayvan resmi çizilmiştir. Buradaki hayvan resimleri de ortalama 8-14 cm uzunluğunda ve 6-18 cm yüksekliğindedir. Büyük Pano'daki resimler gibi, buradaki resimler de bir hareketlilik içinde betimlenmiştir. Burada da anlatılmak istenen konu, sağ taraftan sol tarafa doğru hayvanların köpek yardımı ile sürülerek, önlerinin bir tuzak ile kesilerek

Kağızman-Çallı Kayaüstü Resimleri, Büyük Pano

Kağızman-Çallı Kayaüstü Resimleri, Küçük Pano

avlanılmasıdır. Ancak tıpkı Büyük Pano'daki resimlerde olduğu gibi, buraya da herhangi bir insan resmi çizilmemiştir. Resimler yedi adet erkek ve dişi dağ keçisi, bir erkek ceylan, bir oğlak, bir dağ koyunu, bir köpek, bir tilki ve iki kuştan oluşmaktadır. Sağ üst kısımda gösterilen köpek, tazıya benzemektedir. Oldukça iri olarak betimlenen köpek, bölgenin yerel türünü yansıtmaktadır. Köpeğin pençelerindeki tırnaklar, büyük bir özenle belirtilmiştir.

Küçük Pano'daki ilginç tuzak sahnesi ve av hayvanlarının resimleri, tıpkı Büyük Pano'daki tuzak sahnesi ve av hayvanları gibi, yaklaşık olarak günümüzden 10.000 yıl önce, yani Neolitik Çağ'dan itibaren çizilmeye başlanmıştır.

Oktay Belli

Trakya'da Bir Tunç Çağı Yerleşimi: Kanlıgeçit

1993 yılından bu yana İ.Ü. Prehistorya Anabilim Dalı adına Prof. Dr. Mehmet Özdoğan ile Alman Arkeoloji Enstitüsü adına Prof. Dr. Herman Parzinger başkanlığında yapılan Kırklareli Höyüğü kazıları, Son Neolitik-Orta Kalkolitik Çağ'a tarihlenen Aşağı Pınar mevkinde başlamış, 1994 yılında yerleşimin İlk Tunç

Çağ'da 300 m kadar batıya Kanlıgeçit mevkiine kaydığıının görülmesi üzerine, kazı alanı bu bölgeyi de kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Kanlıgeçit mevkiindeki çalışmalara 1998 yılından itibaren ara verilmiş, ancak burada geçen yıl bir restorasyon ve "Açık-hava Müze Projesi"nin gündeme gelmesiyle birlikte kazılara yeniden başlanmıştır. Bu nedenle geçtiğimiz sezon Kanlıgeçit'te sürdürülen kazı çalışmaları sırasında ağırlıklı olarak, önümüzdeki yıl başlanması düşünülen restorasyon ve Açık-hava Müze Projesi'ne yönelik sorunlar üzerinde durulmuştur.

Kanlıgeçit mevkiindeki İlk Tunç Çağı yerleşimi kültürel açıdan iki farklı evreye ayrılabilir. İlk evre M.Ö. 3000'li yılların başına tarihlenmekte ve daha çok Balkan etkileri göstermektedir. Ezero kültürünün özelliklerini yansıtan bu evrede, Balkan İlk Tunç Çağı için tipik olan, ahşap evlerden oluşan küçük bir yerleşim ve yine bu kültüre özgü siyah yapım kaba çanak çömlek bulunmaktadır (Özdoğan, M. – H. Parzinger – N. Karul, "Kırklareli Kazıları Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Höyükleri", *Arkeoloji ve Sanat* 77, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1997: 2-11). Kanlıgeçit mevkiindeki Balkan etkili bu yaşam biçimi İlk Tunç Çağı ortalarından itibaren Anadolu etkileri göstermeye başlamıştır. Bir süre sonra gerek mimari gerekse çanak

çömleği ile, Anadolu'daki örneklerinden daha küçük ancak, onların tipik bir örneği olan bir yerleşim ortaya çıkmıştır (Özdoğan, M., "Anadolu'dan Avrupa'ya Açılan Kapı: Trakya" *Arkeoloji ve Sanat* 90, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999: 2-28).

İlk evreden daha geniş ve daha tanımlı bir şekilde açılan ikinci evre (M.Ö. 2600-2100) surla çevrili bir "iç kale" ile, bu alanın etrafında bulunan ve olasılıkla seyrek yapılardan kurulu bir aşağı şehirden oluşur. İTÇ III dönemine tarihlenen ve iç kaleyi saran sur duvarı, höyüğün kuzey kısmı boyunca 40 m uzunluğunda açılmış ve duvarın yaklaşık olarak 50 m çapında bir alanı çevrelediği anlaşılmıştır. İri ve yassı taşlardan temelleri bulunan duvarın üst kısmı, olasılıkla ahşap ile yükseltilmiş, savunma ve dayanıklılığı artırmak için ise, küçük taşlardan yapılmış bir glasiden (taş kaplama) faydalanılmıştır.

Sur duvarı ile çevrelenen bu alanın içerisinde megaron planlı yapılardan oluşan ve en az iki yenileme katı bulunan bir yerleşim bulunmaktadır. Bunlar; sur duvarı, yerleşim planı ve yapı özellikleri bakımından, Troya II ile yakından benzeşmektedir. Sur duvarının kuzeydoğu kısmına koşut olarak, 1-1.5 m aralıklarla kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu, 14 x 6 m boyutlarında, taş temel üzeri kerpiç kullanılarak yükseltilmiş yapılar bulunmaktadır. Yapılar daha çok alanın kuzeydoğu kısmında yoğunlaşmış, güneybatısı ise avlu olarak kullanılmıştır. Avlu niteliğindeki bu alanda bulunan iki adak çukuru, buranın daha çok tören alanı olarak düzenlendiğini düşündürür. Megaron planlı yapıların son evresinde olasılıkla sur işlevsiz bir hale gelmiş, yerleşme küçülmüş ve surun yerine megaronları çevreleyen bir temenos duvarı inşa edilmiştir.

İTÇ III döneminin sonlarına doğru yerleşmenin işlevini kaybettiği, sur duvarına ait glasiyi kuzeydoğu kısmında keserek tahrip eden anıtsal bir yapı kalıntısından anlaşılmaktadır. 6 x 7 m boyutlarında olan dörtgen planlı bu yapı kalıntısı yer yer 5-6 taş sırası yüksekliğine kadar koruna gelmiştir. Henüz işlevi anlaşılamamış olan yapı kalıntısının inşasında da farklı bir teknik uygulanmıştır. Oldukça büyük taşlar kullanılarak yapılan duvarların içi ham toprakla doldurulduktan sonra, toprağın üst kısmı duvar köşelerinden başlayarak üst üste bindirilen, orta boy/küçük taşlarla yayvan bir kubbe biçiminde örülmüştür.

Bilindiği gibi İlk Tunç Çağı'nda Anadolu'da kent devletleri gelişirken, Balkanlarda daha çok kırsal bir yaşam biçimini sürdüren topluluklar bulunmaktaydı. Farklı yaşam biçimlerini yansıtan bu iki bölge arasında yer alan Trakya'daki Kanlıgeçit yerleşmesinin gelişim süreci, bölgeler arası etkileşime de ayna tutar. Buna göre, Balkan özellikleri gösteren yerleşme zaman içinde, olasılıkla bölgede bulunan zengin maden

yatakları nedeniyle, Anadolu kentlilerinin dikkatini çekmiş ve bir süre sonra Anadolu etkisine girmiştir.

Eylem Özdoğan

Karadeniz Bölgesi Yüzey Araştırmaları - 2004

Bu yıl, 12-27 Temmuz 2004 tarihleri arasında Samsun'un Lâdik ve Havza ilçeleri ile Amasya'nın Merkez İlçe, Göynücek, Suluova, Merzifon ve Gümüşhacıköy ilçelerinde yüzey araştırmaları yaptık. Başkanlığımız altında sürdürülen yüzey araştırmalarına Arkeolog Nesrin Özsait, öğrencilerimizden Harun Oy, İsmail Baytak, Salih Kaymakçı ve Bakanlık temsilcisi olarak, Arkeolog Nihan Çiftçi katılmıştır.

Samsun İli Yüzey Araştırmaları:

Samsun İli Ladik ve Havza İlçelerinde daha önceki yıllarda yaptığımız çalışmalarda önceden bilinen Salur Höyük (Yüktepe), Mazlumoğlu Köyü'nde Yurtyeri (Köyiçi Tepesi) ile bizim önceki yıllarda tespit ettiğimiz Çakır Höyük, Ağcıtape, Sarıgazel Höyük, Acıklıeşme gibi 18 yerleşme, Akdağ ve Cüceköy Tümülüsü ile Havza İlçesi'nde Kömürlük Höyük, Yel Tepesi, Sivri Tepe gibi yerleşme yerlerinin son durumları incelenmiş, yapılan çalışmalarda söz konusu alanların GPS ve fotoğrafları alınmıştır. Ladik'te Mazlumoğlu Köyü sınırları içinde kalan ve bugün ada durumunda olan Köyiçi Tepesi'ne (=Yurtyeri Tepesi) de geçilememiştir. Son yağışlarla, özellikle de regülatörün kodunun yükseltilmesi sebebiyle Ladik Gölü çanağındaki su seviyesi çok yükselmiştir. Bu durumda, M.Ö. III. binyıldan itibaren yerleşmeye sahne olan ve özellikle de M.Ö. I. binyılının ilk yarısında son derece önemli bir konuma geldiği yüzey buluntularından anlaşılan Köyiçi Tepesi'nin, bu son durumda önemli ölçüde tahrip olduğu görülmüştür. Amasyalı coğrafyacı Strabon eserinde (XII III 38), Stiphane Gölü kıyısında Kizari Kalesi ve yanında harabe haline gelmiş, kralî bir sarayın kalıntılarının varlığını kaydetmiştir. Burasının, yüzey buluntularının ışığı altında, Strabon'un anlattığı yer olduğu düşüncesindeyiz. Bu yerleşme, yalnızca Lâdik'in tarihi yönünden değil, aynı zamanda bölgenin Demir Çağı'na önemli ışık tutacak buluntular vermektedir. Bu bakımdan burada bir kurtarma kazısının yapılması çok isabetli olur görüşündeyim.

Amasya İli Yüzey Araştırmaları:

Amasya İli, Merkez İlçe, Göynücek, Merzifon, Gümüşhacıköy ilçelerini kapsayan yüzey araştırmasında daha önceki yıllarda bölgede tespit ettiğimiz Aliğapınarı, Üçtaş Höyük, Bel Höyük, Selçuk, Höyük, Toklu Tepe, Doğantepe-Ballıkaya gibi yerleşme yerlerinin GPS verileri ve fotoğrafları alınmıştır. Amasya'yı her yönüyle araştırabilmek amacıyla, Türk Eskiçağ

Bilimleri Enstitüsü ile Fransız Georges Dumezil Anadolu Araştırmaları Enstitüsü ortak bir çalışma içine girdi. Bu kapsamda bu yıl bir ön araştırma yaptık. Amasya Valisi Sayın Hüseyin Poroy'un da desteklediği projeye, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni sağlanabilirse, 2005 yılından itibaren başlanacaktır.

Göynücek İlçesi Araştırmaları:

Göynücek İlçesi araştırmaları son derece verimli geçti. Biz 1989 yılı araştırmalarımızda Göynücek İlçesi'nde Çekerek Çayı'nın doğusunda çalışmıştık. Bu yıl, daha önceki yıllarda yeterince araştırmadığımız Karayakup, Çamurlu, Gökçeli, Şeyhoğlu gibi köyleri ve çevrelerini sistematik olarak araştırdık. Sonuçta, Göynücek'in çok yakın çevresi ile mahallelerinde Çıçır Pınarı Mevkii, Ardıçlık Tepe, Laf Tepesi, Kekikli Tepe, Hacitepe, Saz Mevkii, Saz Deresi, Gökçeli Köyü'nde Gökçeli Kalesi'nin yakın çevresinde Güroluk Yerleşmeleri, Yarıkkaya Mevkii, Karayakup Köyü'nde Tilkinin yerleşmelerini tespit ettik. Şeyhoğlu Köyü'nde de, Roma Çağı'na ait iki kaya mezarını bularak inceledik. Burada yalnızca, Gökçeli Kalesi ve Amasya Merkez İlçedeki bazı tespitlerimizi özet olarak vereceğiz.

Gökçeli Kalesi:

Bir Roma Garnizonu olarak tanımlanan Gökçeli Kalesi ve kısmen de yakın çevresini inceledik. Kale çevresinde az sayıda Roma Çağı keramikleri yanı sıra, yoğun olarak, M.Ö. 7. yy'a ait Demir Çağı keramiği gördük. Bu durumda kalenin, esas olarak, Demir Çağı'nda yapıldığını düşünüyoruz. Gökçeli Köyü'nün Güroluk Mevkii'nde Patlakkızı ve Göktepe olarak adlandırılan yerlerde İlk Tunç Çağı (İTÇ) II+Demir Çağ+Roma Çağı yerleşmeleri ve bir nekropol; Yarıkkaya Mevkii'nin Kayaönü olarak bilinen kesiminde ise, Roma ve Geç Antik Çağ yerleşmeleri tespit ettik.

Amasya'nın doğusunda yer alan Aydınca ve Sarayözü araştırılmıştır. Sarayözü'nde, Sarayözü Höyük ile Dikmen Tepe-Malkayası'nda iki Tunç Çağı yerleşmesi tespit edilmiştir. Amasya Merkez İlçe'nin Yolyanı Köyü'nde tespit ettiğimiz Perçemlikaya yerleşmesi (İTÇ+Demir Çağ+Roma Çağı) ve yerleşmenin kuzeypindeki monoblok kaya üzerinde üç adet sarnıç bulunmuştur.

Yine, Amasya Merkez'de yer alan Gökhöyük Teknik Ziraat Okulu ve Devlet Üretim Çiftliği arazisini 1986 yılında araştırmış ve buraya adını veren Gökhöyük'ün 150 m kadar gerisinde Som Tepe-Gökhöyük ve çiftlik arazisinin orta kesiminde de Büyükyuğ-Yassı Höyüğü tespit etmiştik. O yılki araştırmamızda, doğal olarak gördüğümüz Gökhöyük'ün, bu yılki araştırmalarımızda, son yıllardaki tahribatla, orta kesiminde, bir tümülüsün krepisini andıran bir taş sırasının ortaya çıktığını gözledik. Çok yakından inceleyemedik.

İster bir tümülüse ait olsun, isterse de doğal olsun yöreye ismini veren bu güzel anıtın tahribinin önlenmesi amacıyla koruma altına alınması gerektiği düşüncesindeyiz. Burada, bir Kalkolitik ve İTÇ yerleşmesi olan Som Tepe-Gökhöyük, Lâdik Çimento Fabrikası'na malzeme alınması nedeniyle önemli ölçüde tahrip edilmiştir. Yukarıda sözünü ettiğimiz ve Gökhöyük Devlet Üretim Çiftliği'nin 14 Parselinde yer alan Yassı Höyük'te (Büyükyuğ-Bozhöyük) yaptığımız araştırmada İTÇ+M.Ö. II. binyılı+Roma Çağı yerleşmelerine ait keramikler gördük.

Bu yılki araştırmalarımızın ağırlık noktasını Göynücek İlçesi oluşturmuştur. Burada, Gökçeli Kalesi'nin çevresinde yaptığımız araştırmalar ilginç sonuçlar vermiştir. Ayrıca, kale de son derece güzel bir konuma sahiptir. Ormanlık bir arazinin ortasında olan kalenin florası ve faunasıyla birlikte koruma altına alınması, eteklerinde yapılacak sondajlarla da tarihinin kesin olarak aydınlatılması çok yerinde olur. Sulama suyu kaynaklarının yeterli olduğu bu kesimde, içme suyunun da yeterli olduğu görülmüştür. Eğer Amasya projesimiz gerçekleşirse, bu güzelliğin, yakın çevresi, tarihi ve ekolojik dokusuyla, florası ve faunasıyla birlikte kesin olarak, bir "Tarihî Milli Park" statüsü içinde korunma altına alınması yönünde çalışılacaktır. Bölge, Ahududu'ya kadar her çeşit meyvenin ve bitkinin yaşama ve gelişme ortamı bulduğu bir iklime de sahiptir. Bu şekilde turizme de açılacak olan Gökçeli, hizmet bekleyen Gökçelilerin de umutlarını yeşertmektedir.

Mehmet Özsait

Mersin-Olba Yüzey Araştırması - 2004

Mersin-Silifke, Olba yüzey araştırmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı izni ile Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden Yard. Doç. Dr. Emel Erten başkanlığında, Okt. Murat Özyıldırım ve beş öğrencinin katılımıyla yapıldı. Araştırmada Bakanlık Temsilcisi olarak Arkeolog Yeşim Ozan görev aldı. 2004 çalışmaları, aşağıda başlıklar altında gerçekleştirildi:

- 1) Doğu Vadisi anıtsal mezar kompleksinin mimari belgeleme çalışmalarında, aynı alanda tonozlu bir mezar anıtı da saptandı. Çevresinde de çok sayıda lahit, niş ve bir de sarnıç bulunmaktadır. Tonozlu mezar anıtı, Olba'da şimdiye dek bilinen mezar tiplerine yenisini eklemesi bakımından önem taşır.
- 2) Olba nekropolis alanları, Şeytanderesi vadisinde devam eder. Vadinin doğu yamacında, 2004 çalışmalarında kaya mezarı kompleksine rastlandı. Kaya biçimlendirilerek oluşturulan girişten ulaşılan,

merkezi avlu çevresine yerleştirilen mezar odası ve lahitler kompleksin elemanlarıdır. Burada saptanan arkeolojik veriler, alanın biçimlendirme ve yapımının tamamlanmadığını göstermektedir.

- 3) Doğu Tepesi nekropolisi, çoğunlukla lahitlerden oluşur. Burada, chomatorium, sabit kaya lahitleri ve bağımsız olarak işlenen lahit tipleri görülmektedir. Aynı mezarlık alanında, Doğu vadisi girişine yakın tarafta iki adet arcosorium bulunmaktadır.
- 4) Güney nekropolisi olarak bilinen alanda da aynı lahit tipleri izlenir. Burada yer yer kaya mezarları ve nişler vardır. Olba'nın bilinen kaya anıtlarından biri olan ve iki askerin yer aldığı kabartma da güney nekropolisindedir. Ancak, anıt tahrip edilmiş, kabartmalı kısmı kırılarak, yere atılmış durumdadır. Kabartmanın kurtarılması için Silifke Müze Müdürlüğü ile ortak çalışmalarımız sürmektedir.
- 5) Akropolisin tepe noktasında, podium üzerinden yükselen prostylos planlı, Korinth düzenindeki anıtsal Roma yapısı (tapınak) ile çevresindeki mimari çizim ve belgeleme çalışmaları da sürdürüldü.

Emel Erten-Murat Özyıldırım

Tilmen Höyük Kazıları - 2004

Tilmen Höyük'de (Gaziantep) 1959-1972 yıllarında Prof. Dr. U. Bahadır Alkım başkanlığında gerçekleştirilen ilk dönem kazılarından sonra, 2002 yılında Prof. Dr. Refik Duru başkanlığında temizlik ve onarım çalışmalarının gerçekleştirildiği bilinmektedir. 2003-2004 sezonlarında ise, bir Türk-İtalyan ortak projesi kapsamında Tilmen Höyük'de kazılara yeniden başlanmıştır.

Doğu Akdeniz'de Orta (M.Ö. 2000-1550) ve Geç (M.Ö. 1550-1175) Tunç Çağları kent uygarlığını anlama konusunda son otuz yılda ortaya çıkan gelişmeler, Tilmen Höyük'te kazıların yeniden başlatılmasına neden olmuştur. Bu kazılar, beş hektarlık bir alana yayılmış olan başkent'in yerleşim dokusunun daha geniş alanlarda ortaya çıkartılmasına, maddi kültürünün incelenmesine ve Güneydoğu Anadolu ile Kuzey Suriye ilişkilerinin tarihsel çerçevesini aydınlatmaya yarar sağlayacaktır.

Tilmen Höyük'ün 1750-1375 yılları arasında ilk olarak Yamhad/Aleppo krallığına ve daha sonra belki Mitanni Krallığı'na başkent olduğu sanılmaktadır. Yerleşmenin eski adı bilinmemektedir; bir varsayıma göre, isminin Zalbar olabileceği düşünülmüşse de bu durum kesinlik kazanmamıştır. Tilmen Höyük'te bugüne kadar ele geçirilen tek yazılı belge, üzerinde Akkadca *ip-la-tù* yazan bir mühüredir ve "tazminat ödemesi" anlamına gelir.

Tilmen'de hem Yukarı Şehir hem de Aşağı Şehir, kazematlı güçlü savunma duvarlarıyla çevrilidir. Şehre giriş K2 ve K3 olarak adlandırılan iki tali kapıdan ve K1 olarak adlandırılan, iki yanında aslan heykelleri olan bir kapıdan sağlanmıştır. Anıtsal bir merdiven, Yukarı Şehir'de olasılıkla kralın oturduğu (A) saray alanına uzanır. Bu alanda 2003 yılında tekrar çalışılmıştır. Bu alandaki büyük E yapısı Orta Tunç Çağı I ve II'de üç yapı evresi içerir. Yapının ön tarafında girişe bitişik iki kanadı vardır. E yapısının bir konuttan ziyade tapınak olduğu varsayımını ileri sürmek mümkündür. Bu yapıyı Kaneş 7. kattaki iki tapınakla karşılaştırmak açıdan önemlidir. Orta Tunç Çağı II'ye tarihlenen, kralın oturduğu, meşhur A sarayına ait yeni odalar, güney kesimde yoğunlaşan 2003 yılı kazılarında ortaya çıkarılmıştır. Sarayın Alalakh VII sarayı ile benzerliği genelde bilinmektedir. Alalakh sarayı daha kompleks bir yapıdır ama iki sarayın genel yapı düzeni benzeşmektedir. Bitişikteki C yapısındaki muhtelif stratigrafik ve yapısal incelemeler buranın kullanımının Geç Tunç Çağı'na kadar devam ettiği konusunda fikir vermektedir. Görünüşe göre söz konusu yapı A sarayı ile birlikte kullanılmaya devam etmiştir, 2003 yılında çalışılmış olan, Geç Tunç Çağı başına tarihlenen H kalesi ise, tüm planı ortaya çıkarılmış olan A sarayına bitişiktir. 2004 yılında iki yeni açma daha açılmıştır. Bunlardan biri (L) yukarı şehrin kuzey sınırında bulunmaktadır. Bu kesimde birinci katı yangın nedeniyle tahrip olmuş olan 3 katlı geniş bir yapı kazılmıştır. Orta Tunç Çağı başlarının erken evrelerine ait tüm çanak çömlek formları en alttaki tabandan ele geçirilmiştir. Diğer bir yeni alan (M) ise, geçen sene yüzeyinde bazı ilginç özellikler saptadığımız yerde, Aşağı Şehirde bulunmaktadır. Burada, içerisinde dinsel mobilya eşyası olabilecek bazalt parçaları ve bazı banklar bulunmuş olan, çevresi bir temenos duvarı ile çevrili bir taht odası bulunan Geç Tunç Çağı I'e ait anıtsal bir tapınak keşfedilmiştir. Cella'nın içinde, üzerinde çok güzel bir kabartma bulunan bazalt bir stel bulunmuştur. Stelde, fırtına tanrısının karşısında Orta Suriye kralı görülmektedir. Bu stel şu ana kadar Islahiye çevresinde bulunan en eski heykeltraşlık eseridir. Bölgedeki arkeolojik alan, anıtsallığı nedeniyle önemli bir turistik ilgiye sahiptir. Bu nedenle bu bölgenin arkeolojik park olmasını gerçekleştirmek için Gaziantep Müzesi ve sivil yöneticilerle birlikte bir proje geliştirilmektedir. Kazı alanının girişine şimdiden turistler için resimli açıklamalı panolar yerleştirilmiştir. Tilmen Höyük eski bir başkent'in yerleşim dokusunu ve 2. binyıl boyunca Anadolu ile Suriye arasındaki ilişkilerin boyutunu ve tarzını yeniden araştırmak bakımından çok büyük önem taşımaktadır.

Nicolò Marchetti

(Çeviri: Deniz Sarı-Murat Türkteki)

Doğu Anadolu Bölgesi'nde Urartu Baraj, Gölet ve Sulama Kanallarının Araştırılması - 2004

2004 yılında “Doğu Anadolu Bölgesi'nde Urartu Baraj, Gölet ve Sulama Kanallarının Araştırılması” konulu yüzey araştırması projesi kapsamında, 7 adet gölet ile 1 adet sulama kanalının varlığı saptanmıştır.

Aktaş Göleti: Aktaş Göleti, Van'ın yaklaşık olarak 28 km doğusunda ve bugünkü Van-Erçek karayolunun 2.5-3 km güneyinde yer almaktadır. Gölete en yakın yerleşim merkezi, 1.5 km güneyde yer alan Aktaş Köyü'dür. Kabaca yarım ay biçiminde olan göletin duvarı, eğimli olan kuzey kesimi kapatmaktadır. Deniz seviyesinden 1850 m yüksekliğinde olan göletin ilk yapıldığı sırada oldukça büyük olduğu anlaşılmaktadır. Toplam 144 m uzunluğunda olan gölet duvarı, doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Kuzey yönüne doğru akıtılan sular, Erçek Gölü'ne değin uzanan verimli topraklarda yapılan tarımın ve sebze bahçelerinin su gereksinmesini karşılamaktadır. Gölete en yakın arkeolojik kalıntı, 900 m batıda yer alan Aktaş Kalesi'dir. Kale ve gölet Kral Menua döneminde yapılmıştır.

Mercimek Göleti: Mercimek Göleti, Van'ın yaklaşık 96 km güneydoğusunda yer almaktadır. Gölette biriktirilen sular, ünlü Mengene Dağı'ndan alınan Pestekan Kanalı'ndan gelmektedir. Göletin hemen güney eteğine bitişik olarak yapılan kale, kuzey- güney doğrultusunda uzanmaktadır. Çevre halkı bu kaleyi, Mercimek Kalesi olarak adlandırmaktadır. Gerek kale duvarlarının yapılış tekniği, gerekse toplamış olduğumuz çanak çömlek parçaları, kalenin ve göletin, M.Ö. 7. yy'da yapıldığını göstermektedir.

Kurbağalı Göleti: Kurbağalı Göleti, Van'ın yaklaşık 109 km güneydoğusunda yer almaktadır. Büklümdere Köyü'nün 3- 3.5 km kuzeyinde bulunan göletin deniz seviyesinden yüksekliği 2350 m'dir. Oldukça büyük olan gölet, yüksek tepelerin güney eteklerine yapılmıştır. Göletin duvarı, açık olan güney kesimi kapatmaktadır. Göletin açık olan güney ve güneybatı kesimine duvar yapılmıştır. Toplam 220 m uzunluğunda olan duvarın kaç metre genişliğinde olduğu, üzerinin toprak ve çimenler ile kaplı olması yüzünden belli olmamaktadır. Mengene Kanalı ve su taşımış olduğu diğer göletler gibi, Kurbağalı Göleti'nin de M.Ö. 7. yy'da yapıldığı anlaşılmaktadır.

Büklümdere Göleti: Büklümdere Göleti, Van'ın yaklaşık olarak 108 km güneydoğusunda yer almaktadır. Kurbağalı Göleti'nin de 5.5-6 km güneybatısında bulunan gölet, oldukça büyüktür. Kuzey-güney doğrultusunda iki tepe arasına yapılan göletin duvarı, toplam olarak 370 m uzunluğundadır. Göletten güneydoğu yönüne doğru akıtılan sular hem tarım alanlarının su

gereksinmesini karşılamakta, hem de 4.5-5 km güneydoğuda yer alan Albayrak ve Atlılar göletlerine su taşımaktadır. Mengene Sulama Kanalı ve diğer göletler gibi, Büklümdere Göleti'nin de M.Ö. 7. yy'da yapıldığı anlaşılmaktadır.

Kurugöl Göleti: Kurugöl Göleti, Büklümdere (eski Iringani) Köyü'nün 2-2.5 km kuzeyinde yer almaktadır. Deniz seviyesinden 2230 m yüksekliğindeki gölet, yüksek tepelerin güneyinde bulunmaktadır. Kabaca 34 x 42 m büyüklüğünde olan göletin duvarı, eğimli olan güneybatı kesimi kapatmıştır. 36 m uzunluğunda olan duvarın genişliği de 5 m'dir. Güneybatı yönüne akıtılan sular, Büklümdere Köyü'ne kadar uzanan tarım alanlarının su gereksinmesini karşılamaktadır.

Zor Osman Paşa Arkı: Zor Osman Paşa Arkı, Urartu su mühendisliğinin Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki bir başka ilginç örneğini oluşturmaktadır. Çok geniş bir coğrafi bölgede yapılan tarıma hayat veren Zor Osman Paşa Arkı, yöre halkı arasında söylencelere konu olmuştur. Oldukça sert bir bileşime sahip olan andezit kayalıklarının yer yer kesilmesiyle açılan ve arazinin elverişli olmayan kısımlarına yapılan yüksek destek duvarlarından dolayı, yöre halkı kanalı Zor Osman Paşa olarak adlandırmaktadır. Zor Osman Paşa Arkı, Aladağ'daki (3255 m) zengin su kaynaklarını değerlendirmek için planlanan ve elverişli güzergâhlardan geçirilen olağanüstü bir uygulamanın ürünüdür. Bir taraftan Doğubayazıt Ovası'na, diğer taraftan Gürbulak Sınır Kapısı yakınlarından Kuzeybatı İran içlerine kadar su taşıyan böylesine uzun bir kanal, ne yazık ki çok uzun bir süreden beri çalışmamaktadır. Ark M.Ö. 7. yy'da yapılmıştır.

Oktaç Belli

Van-Kalecik Nekropolü Kazısı - 2004

Van Müze Müdürlüğü başkanlığında, Yrd. Doç. Dr. Rafet Çavuşoğlu'nun bilimsel sorumluluğunda Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Veli Sevin ve bölüm elemanlarının katılımıyla Van ili, Merkez, Kalecik Köyü'nün 1.5 km kuzeydoğusunda yer alan Kalecik Nekropolü'nde sürdürülen arkeolojik kazı çalışmaları 04.-22.10.2004 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kalecik Kazıları, Van Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü ve Enerji Van Elektrik Santrali İşletme Müdürlüğü'nün maddi ve manevi katkılarıyla yürütülmüştür.

Kazı alanı; en doğu uçtaki “Dikilitaşlar Tarlası” ile biri bunun 25 m batısında, diğeri ise 200 m kadar kuzeybatısındaki yumruk büyüklüğünde taşlardan iki halka ve nekropolden oluşmaktadır. 2004 yılı çalışmaları tüm kazı alanının topografik açıdan değerlendirilmesi, dikilitaş tarlasındaki çevre temizliği ve kayaya oyulmuş mezarlardan oluşan nekropoldeki arkeolojik kazılar olmak üzere üç ayrı alanda gerçekleştirilmiştir.

Dikilitaşlar Tarlası ve Taş Halkalar:

Kazı sahasının en doğu ucunda yer alan “Dikilitaşlar Tarlası”; 39.00 x 40.50 m ölçülerindeki kare bir alana 45 x 55 sıra ile yerleştirilmiş, kireç taşından, kaba olarak işlenmiş taşlardan oluşmakta ve ilk günkü konumlarını hâlâ koruyan taşların yükseklikleri yaklaşık 1.00 ile 1.30 m arasında değişir. Orijinaldeki toplam sayıları 2475 adettir. Ancak 25 kadar kaçak sondaj nedeniyle şu anda sayıları daha azalmıştır. Düzenli sıralar halinde doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda dizilmiş bulunan taşlar yaklaşık olarak bir birlerinden 0,50 m uzaklıktadır. Güney kesimde, doğu-batı yönündeki XI. ve XII. sıralar arası 1.30 m genişliğindeki dar bir sokak görünümündedir. Dikilitaşların hemen batısında, küçük kireç taşlarından oluşturulmuş, biri 13.00 m diğeri 30.00 m çapında iki taş halka yer almaktadır. Yapay bir yükselti üzerine kurulmuş gibi görünen halkalardan büyüğü ile dikilitaşların arasında bir hendek bulunmaktadır. Düz bir alan üzerindeki üçüncü bir halkanın çevresi bir duvarla çevrili gibidir; içerisinde büyük taşlardan örülmüş radyal duvarlı bir takım bölümlerin varlığı sezilmektedir. Ancak bu alan da defineciler tarafından bozulmuştur. Dikilitaşların ne amaçla dizilmiş ve yönlendirilmiş oldukları açık değil. Ancak büyük bir emek ve özenle hazırlanmış oldukları belirgin yön ve konum anlayışı astronomik bir gözlem amacı gütmüş olabileceklerini akla getirmektedir. Büyük bir devlet düzeni kurmuş olan Urartular bir takvim sistemine sahip olmalıydılar. Benzerleri Avrupa’da yoğun ve uzun süreli kullanım görmüş güneş ve ayla ilgili astronomik gözlem evi olarak nitelendirilmiş taş halkaların da dikilitaşlarla birlikte böyle bir takvim sisteminin oluşturulmasında kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

Nekropol Alanı Kazı Çalışmaları:

Kalecik kurtarma kazılarının temelini oluşturan nekropol kesimi Dikilitaşlar Tarlasının yaklaşık 150 m batısında ve çalışma alanının en güney kesiminde yer almaktadır. Bu alanda yapılan ilk çalışmalar daha önce defineciler tarafından yapılan kaçak kazılar sonucu açılarak soyulmuş mezarların tespit edilmesi

doğrultusunda olmuştur. Şimdiye kadar nekropol sahasında 30 ayrı alanda kaçak kazı yapılmış olduğu, bunlardan 18 adedinde mezar tespit edildiği ve diğerlerinin ise boş çıkmış olduğu anlaşılmıştır. 2004 kazı çalışmaları esnasında bunlardan ancak 9 adedinde çalışılabilmiş, diğerleri ise, kazı izninin gecikmiş olması nedeniyle zaman yetersizliğinden 2005 yılına bırakılmıştır. Nekropol doğu-batı yönünde uzanan, Miyosen Dönem’de meydana gelmiş, ortalama 1.00 m kadar kalınlıktaki konglomera, altındaki bataklık ortamında oluşmuş küçük tatlı su fosili ile killi tabakadan bir katmanın bulunduğu alana yayılmış vaziyettedir. Mezar girişleri genellikle konglomera tabakanın güney ve kuzey kenarı boyunca, hemen tabakanın kesitine açılmış vaziyettedir.

Klasik Urartu halk mezarlarında olduğu gibi üstten girilen bir dromos ve bir odadan oluşan mezarların dromosları genellikle dörtgen yapılıdır. Tek istisna olarak Ka. 5 mezarı yuvarlak girişlidir. Adilcevaş Mezarlarında olduğu gibi, çoğunlukla dromosla oda arasındaki giriş, daha küçük taşlarla desteklenmiş büyük sal taşlarla kapatılmıştır. Genellikle dikdörtgen yapılı mezar odalarından bazılarında, değişik Urartu mezarlarından tanınan nişler ve sekilere yer verilmiştir. Ancak diğer Urartu mezarlarından ayrılan en belirgin özellikleri, mezar odalarının, inşa edilmiş olduğu yumuşak killi toprak nedeniyle fazla yüksek olmamasıdır.

Defineciler tarafından soyulmuş ve içleri tamamen karıştırılmış olan mezarlarda yapılan kazılar sonucunda; tunç, gümüş ve altından haşhaş ve aslan başlı süs iğneleri, tunç at koşum parçaları, ejder başlı tunç ve gümüş bilezikler, gümüş ve tunç küpe ve yüzükler, çeşitli boylarda akik ve cam boncuklar, demirden kılıç, balta, bıçak, mızrak ucu ve kın ile işlevleri bilinmeyen spatula, keski ve kalın yüzlü orak benzeri aletler ele geçirilmiştir. Ayrıca çok sayıda çanak-çömlek parçası ile in-stu durumda olmayan insan iskeletleri ortaya çıkarılmıştır.

Rafet Çavuşoğlu-Hanifi Biber

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yıllık Konferansları

Enstitümüz yeni dönem yıllık konferanslarına, Cartoon Hotel’in ev sahipliğinde devam etmektedir. İlk konferansçımız İktisatçı Dr. Mahfi Eğilmez idi. Kendisi 24 Kasım 2004 tarihinde “Hitit Ekonomisi ve Günümüz ile Karşılaştırmalar” başlıklı ilginç bir konferans vermiştir. 26 Ocak 2005 tarihinde gerçekleşen ikinci konferansımız, Enstitü Üyelerimizden Prof. Dr. Gülsün Umurtak tarafından verildi. “Burdur-Antalya Bölgesi’nde İlk Tunç Çağı Öncesi Mimarlık Geleneği: Gözlemler ve Değerlendirmeler” konulu konferans, büyük ilgi gördü.

Devam eden Yıllık Konferans Programımız aşağıdaki gibidir:

Prof. Dr. Orhan Bingöl, 9 Mart 2005 “Hades’e Girmek: Mezar Mimarisinin Görsel Yanına Eleştirel Bir Yaklaşım”

Dr. Wayne Horowitz, 23 Mart 2005 “Looking for the Transition from the Middle to the Late Bronze Age in Cuneiform Tablets from Canaan”

Dr. Uwe Finkbeiner, 19 Nisan 2005 “Neue Ausgrabungen in Emar-Syrien: Kampagnen (1996-2004)”

Enstitü Kütüphanesine Bir Bağış Daha

Prof. Dr. Güven Arsebük, kitaplığının bir bölümünü teşkil eden 400'ü aşkın yayını enstitü kütüphanemize bağışladı. Sayesinde kütüphanemiz daha da zenginleşti. Göstermiş olduğu bu hassasiyetinden dolayı, kendisine enstitümüz tarafından 24 Kasım 2004 tarihinde bir teşekkür plaketi takdim edildi. Burada, üyemize bir defa daha teşekkür etmek ve bu gibi örnek davranışların çoğalmasını dilemek istiyoruz.

Kütüphanemiz daha önce Alexoğlu Ailesi'nin, Şeref Üyemiz Prof. Dr. Mustafa Kalaç'ın ve Rahmetli Hocamız Prof. Dr. Afif Erzen'in bağışlarıyla zenginleşmişti. Enstitü binamızın üç odasını dolduran kütüphanemiz, Prof. Dr. Güven Arsebük'ün de bağışıyla, yakın zamanda binamızın başka bir odasını daha işgal edecek gibi görünmektedir.

Enstitü Kütüphanesinden Haberler

Her sayıda olduğu gibi, okurlarımıza bu sayıda da iyi haberler verebiliyoruz. Kitaplarımızın elektronik ortama kaydedilmesi son hızla sürüyor ve en yakın zamanda tamamlanması planlanmaktadır. Takas yaptığımız kurumlar çoğalmakta ve bu sayede süreli yayınlarımızın çeşidi de artmaktadır. Son olarak Tübingen Üniversitesi ile bir anlaşma yapılarak *Die Welt des Orients* adlı süreli yayının devamlı olarak gelmesi sağlanmıştır. Kütüphanemizi ziyaret eden herkes, düşünülebilecek en küçük bütçe ile, ne denli büyük işlerin başarılabilirliğini görebilir. Ancak üyelerimiz ve enstitü dostlarımız olmadan, bu işleri başarmamız da mümkün

değildi. Destek veren herkese burada, tekrar teşekkür ediyor ve desteklerini devam ettirmelerini rica ediyoruz.

Bununla beraber bu sayıda da, yakın zamanda yapmış oldukları kitap bağışlarıyla gücümüze güç katan dostlarımıza ayrıca teşekkür etmek isteriz: Prof. Dr. M. Usman Anabolu, Prof. Dr. Ö. Bilgi, Prof. Dr. R. Duru, Prof. Dr. C. Karasu, Prof. Dr. M. Özsait, Prof. Dr. M.H. Sayar, Prof. Dr. O. Tekin, Prof. Dr. N. Tuna, Dr. Ş. Karagöz, Dr. H. Şahin, A.C. Üstüner, Amasya Müzesi, Ankara Üniversitesi, Ege Yayınları, Mimar Sinan Üniversitesi.

Monografiler

- Akarca, A., *Neandreaia Kuzey Ege'de Arkaik ve Klasik Çağlara Ait Bir Şehir*, İstanbul, 1977.
- Aktüre, S., *Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri*, İstanbul, 1994.
- Albright, W.F., *From the Stone Age to Christianity*, New York, 1957.
- Bahar, H. – Ö. Koçak, *Eskiçağ Konya Araştırmaları 2*, Konya, 2004.
- Bayburtluoğlu, C., *Lykia*, İstanbul 2004.
- Bıçakçı, E., *Çayönü Tepesi*, Karlsruhe, 2001.
- Bittel, K., *Grundzüge der Vor- und Frühgeschichte Kleinasiens*, Tübingen, 1950.
- Bittel, K., *Önasya Tarih Öncesi Çağları –Mısır, Filistin, Suriye–*, İstanbul, 1945.

- Bottini, A., Et al., *Antike Helme* (RGZM M14), Mainz, 1988.
- Bossneck, J. – D. Angela, *Die Tierknochenfunde aus der Neolithischen Siedlung auf dem Fikirtepe Bei Kadıköy am Marmarameer*, München, 1979.
- Braidwood, S.L. – R.J. Braidwood, *Prehistoric Village Archaeology in South-Eastern Turkey*, England, 1982.
- Breasted, H.J., *A History of Egypt*, New York, 1956.
- Burrows, M., *What Mean These Stones?*, New York, 1957.
- Burney, C., *The Ancient Near East*, Great Britain, 1977.
- Burney, C. – M.D. Lang, *The Peoples of the Hills*, London, 1971.
- Butzer, W.K., *Early Hydraulic Civilization in Egypt*, London, 1976.
- Childe, G.V., *Doğu'nun Prehistoryası*, Ankara, 1946.

- Coulborn, R., *Der Ursprung der Hochkulturen*, Stuttgart, 1962.
- Coulborn, R., *The Origin of Civilized Societies*, New Jersey, 1959.
- Driesch, A. Von den – N. Pöllth, *Boğazköy-Berichte 7*, Mainz, 2004.
- DURU, R., *Eski Önasya Dünyasının En Büyük Heykel Atelyesi Yesemek*, İstanbul, 2004.
- Frankfort, H., *Kingship and the Gods*, Chicago, 1948.
- Frankfort, H., *The Birth of Civilization in the Near East*, The United States of America, 1958.
- Frankfort, H. – J.A. Wilson – T. Jacobsen – W. Irwin, *The Intellectual Adventure of Ancient Man*, Chicago, 1946.
- Goguy, R. – M. Redde, *Le Camp Legionnaire De Mirebeau* (RGZM M36), Mainz, 1995.
- Lloyd, S., *Early Anatolia*, London, 1956.
- Naumann, R., *Architektur Kleinasien*, Tübingen, 1955.
- Orthmann, W., *Der Alte Orient*, Germany, 1975.
- Parrot, A., *Archeologie Mesopotamienne, Les Etapes*, Paris 1946.
- Parrot, A., *Archeologie Mesopotamienne, Technique et Problemes*, Paris 1953
- Pearson, K. – P. Connor, *The Dorak Affair*, New York, 1968.
- Pritchard, B.J. (Ed.), *The Ancient Near East*, London, 1958.
- Ramsay, M.W., *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, İstanbul, 1961.
- Russell, H.F., *Pre-Classical Pottery of Eastern Anatolia*, Ankara, 1980.
- Shotwell, T.J., *The History of History I*, New York, 1950.
- Vandier, J., *La Sculpture Égyptienne*, France, 1951.
- Veenhof, K.R., *The Old Assyrian List of Year Eponyms From Karum Kanish and Chronological Implications*, Ankara 2003.
- Wilson, J.A., *The Culture of Ancient Egypt*, London, 1951.
- Williams, G., *Eastern Turkey*, London, 1972.
- Woldering, I., *Agypten*, Spain, 1979.
- Wooley, L., *A Forgotten Kingdom*, The United States of America, 1953.
- Wright, T.H., *The Administration of Rural Production in An Early Mesopotamian Town*, Michigan, 1969.
- Yüce, A., *Amasya Müzesi*, Amasya 2004.

Sürelî Yayınlar

- Adalya*, VII (2004).
- Anatolia Antiqua*, XI (2003), XII (2004).
- Antike Welt*, 23, 1992.
- Archaeologischer Anzeiger*, 2003/2.
- Arkeo Atlas*, 3 (2004).
- Die Welt Des Orients*, XX/XXI (1989/90), XXIII (1992)-XXXIV (2004).
- Istanbul Mitteilungen*, 52 (2002), 53 (2003).

- Jahreshefte Des Österreichischen Archäologischen Institutes*, 72 (2003).
- Kazı Sonuçları Toplantısı* 25 (2004).
- Olba*, IX-X (2004).
- Palmet*, V (2005)
- Rei Cretariae Romanae Favtorvm*, 33 (1996), 35 (1997), 38 (2003).
- Studi Micenei Ed Egeo-Anatolici*, XLV/2 (2003).
- Tel Aviv*, 31 (2004).
- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums*, 50/1-2 2003.
- Studi Micenei Ed Egeo-Anatolici*, XLVI/1 (2004).
- Varia Anatolica*, XVI (2003).

Metin Alparslan

Enstitümüz Bir Ödülün Daha Sahibi Oldu

1950 yılına kadar ülkemizin kültürüne büyük katkılarda yapmış olan Halkevleri'ni anımsatan sanat ve kültür etkinlikleriyle, Akdeniz Bölgesi'nin bir aydınlanma merkezi durumuna gelmiş, Mersin'deki İçel Sanat Kulübü, bu yıl, *Kültürel Mirasa Katkı Ödülü*'nü, Enstitü Başkanımız Prof. Dr. Ali Dinçol'a verdi.

İçel Sanat Kulübü tarafından 1-3 Ekim 2004 tarihlerinde, Mersin Kız Kalesi Rotary Kulübü'nün de katılımıyla düzenlenen IX. Mersin Arkeoloji Günleri'ndeki törende bir teşekkür konuşması yapan Prof. Dinçol, kültürel mirasa yaptığı en önemli katkının Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün kurulmasına gayret etmesi olduğunu söyleyerek, bu değerli ödülü Enstitümüz adına kabul ettiğini vurguladı ve ödülü Edebiyatçı Özdemir İnce'nin elinden alırken, İçel Sanat Kulübü Başkanı Teoman Sungur'un şahsında Arkeoloji Komitesi Üyeleri'ne ve yakın ilgisinden dolayı özellikle Ali Murat Merzeci'ye şükranlarını sundu.

IX. Mersin Arkeoloji Günleri'ne enstitümüz üyelerinden Prof. Dr. Fahri Işık, Prof. Dr. Havva Işık, Prof. Dr. Serra Durugönül, Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar da ilginç konferanslarıyla katkıda bulundular.

Yeni Bir Atölye Çalışması

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, 20-21 Mayıs 2005 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirecek yeni bir uluslararası atölye çalışmasının hazırlığı içindedir. Atölye "The Achaemenid Impact on Local Populations and Cultures in Anatolia - 6th-4th centuries BC" / Anadolu'nun Yerli Halk ve Kültürleri üzerinde Akhaimenid Etkisi - MÖ 6.-4. yüzyıl" konusunu ele alacak ve Enstitü tarafından, Başkan Prof. Dr. Ali Dinçol'un önerisiyle 2002 yılında düzenlenen "Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions" (Değişimi Tanımlama: Anadolu ve Yakın Çevresinde Tunç Çağı'ndan Demir Çağı'na Geçiş) konulu uluslararası atölyenin devamını oluşturacaktır.

Çalışmalar için dört alt başlık belirlenmiştir:

1. Filoloji,
2. Antroponümi: etnik kökeni tanımlama,
3. Din: ithal ve yerli kültürler,
4. Maddî kültür: mimari, ikonografi (heykel, resim, mühür ve sikkelerde), maden sanatı, keramik.

Enstitü Başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol ve Asbaşkan Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'nun desteklediği atölyeye Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü katkıda bulunacaktır. Organizasyon komitesinde Olivier Casabonne, İnci Delemen, Şehrazat Karagöz ve Oğuz Tekin görev almakta ve yazışmalar devam etmektedir. Program henüz kesinleşmemiş olmakla birlikte, katılımcıların çoğu sunacakları bildirim başlığını iletmiştir (alfabetik sıra ile):

Tomris Bakır, *Auswertung der Keramik für relative Chronologie im perserzeitlichen Daskyleion*

Jürgen Borchhardt, *Das Gürtel als Zeichen der Gevolkschaft*

Pierre Briant - José Paumard, *A virtual Achaemenid Museum on the web: Call for collaboration*

Olivier Casabonne, *The formation of Cappadocia: Iranian populations and Achaemenid influence*

Sedef Çokay-Kepçe - Matthias Recke, *Achaemenid Cups in Pamphylia*

Şevket Dönmez, *The Achaemenid impact on the Central Black Sea region*

Aytekin Erdoğan, *Remarques sur les constructions architecturales de la période Achéménide à Daskyleion*

Gül Işın, *An Achaemenid seal from Patara*

Deniz Kaptan, *A Channel of Communication: Seals in Anatolia during the Achaemenid period*

Şehrazat Karagöz, *Neue Ansichten zu freistehenden Grabmonumenten aus Daskyleion*

Frédéric Maffre, *Achaemenid, Persian, and Oriental populations living in the Hellespontine Phrygia and working for the Persian authorities*

Gürçan Polat, *On a new Anatolian-Persian stele from Daskyleion*

Eric A. Raimond, *Persian power and Lycian cults*

Brian Rose, *New archaeological survey and excavation in the Granicus Valley region*

Latife Summerer, *Achaemenid wood paintings from Phrygia*

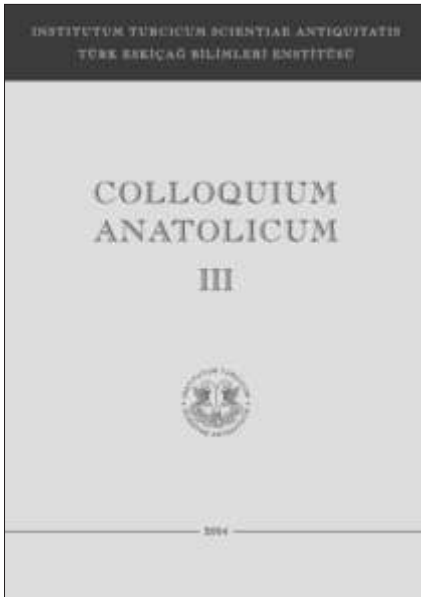
Christopher Tuplin, *A foreign perspective: Xenophon on Achaemenid Anatolia*

Novella Vismara, *Some reflections on iconographic motifs in the Lycian coinage: A powerful political presence of the Achaemenid Empire in a border region*

1997 yılında ülkemizde düzenlenen ve Anadolu'da Akhaimenid varlığını nümismatik ve tarih alanları üzerinden irdeleyen iki toplantıdan sonra 2005 atölyesi bu bölgede çalışan bilim adamlarının dikkatini konuya bir kez daha çekme amacındadır.

İnci Delemen

Colloquium Anatolicum'un III. Sayısı Çıktı!

Olivier Casabonne, *Rhodes, Cyprus and Southern Anatolia During the Archaic and Achaemenid Periods: The Ionian Question*

Turan Efe, *Kültür Gruplarından Krallıklara: Batı Anadolu'nun Tarihöncesi Kültürel ve Siyasal Gelişim Profili*

Wayne Horowitz – Takayoshi Oshima, *Cuneiform Tablets from Canaan in the Istanbul Arkeoloji Müzeleri*

Joachim Marzahn, *Ein Amulett-Rohling aus Assur*

Ali M. Dinçol – Belkıs Dinçol, *Über die neuen hethitischen Hieroglyphensiegel aus Emar*

Michel Mazoyer, *Defense et Illustration du Hatti, Les divinités hatties de la fondation CTH 726.11*

Alice Mouton, *Anatomie animale: le festin carné des dieux d'après les textes hittites I, Les membres antérieurs*

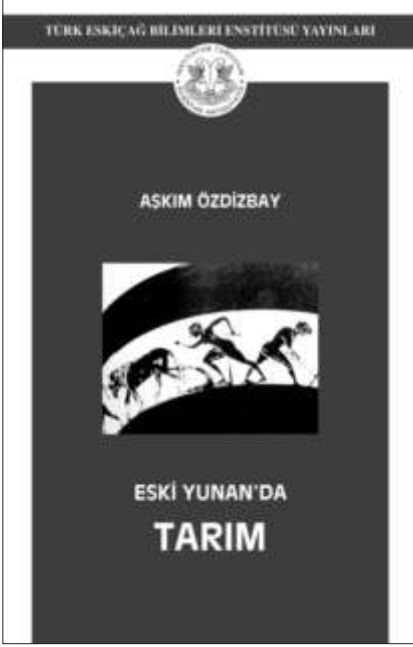
Eric Raimond, *La problématique lukkienne, Les mentions des Louvites dans les sources égyptiennes*

Julien De Vos, *Qawê, Qode et la Biographie de Sinouhé La grande lyre symétrique en Égypte*

Julien De Vos, *À propos des instruments de musique orientaux employés à l'époque amarnienne*

Mustafa Hamdi Sayar, *Tarsos ve Mallos; Nehirlerin Suladığı Zengin Çukurova Topraklarını Paylaşmayan Düşman Komşular*
Kitap Eleştirisi: Delemen, İ., *Tekirdağ Naip Tümülsü*, İstanbul, Ege Yayınevi, 2004 (Sedef Çokay-Kepçe)

Yeni Yayınlarımız

Özdizbay, A., *Eski Yunan'da Tarım*, İstanbul, 2004, 46 sayfa, 22 resim. ISBN 975-807-085-1

Önsöz

Yazılı ve Arkeolojik Kaynaklar

Tarım Aletleri

Saban

Bahçıvan Beli ve Çapa

Orak

Tohum Sepetleri

Harman Savurma Sepeti ve Küreği

Toprak Kullanımı ve Tarımsal Uygulamalar

Yetiştirilen Ürünler

Tahıl Üretimi

Bağcılık ve Üzüm Üretimi

Zeytin Üretimi

Yetiştirilen Diğer Ürünler

Yetiştirilen Meyveler

Ekonomik ve Politik Açından Tarım

Kısaltmalar ve Kaynakça

Gülbay, O., *Eskiçağ'da Tuvalet Kültürü*, İstanbul, 2004, 50 sayfa, 12 resim. ISBN 975-807-072-X

Önsöz

Roma Öncesi Tuvalet Kültürü Tarihi

Yazılı Kaynaklarda Tuvalet Kültürü Seramik Buluntularında Tuvalet Kültürü

Roma Tuvalet Kültürü ve Latrinalar

Roma Kamu Latrinalarının Tipolojisi

I Oturma Planlı Tip

L Oturma Planlı Tip

U Oturma planlı Tip

Peristil Planlı Tip

Eksedra Planlı Tip

Yapı Malzemesi, İç Mekân

Unsurları ve Atık Sistemi

Kullanım Şekli ve Sosyalleşme Ev Latrinaları

Atıklar ve Halk Sağlığı

Anadolu Latrinaları ve Genel Değerlendirme

Planlama ve İlişkili Yapılar

Yapı Malzemesi ve Dekorasyon

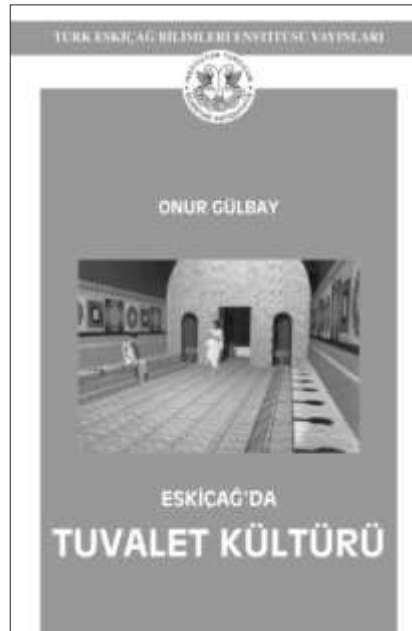
Tipoloji

Çatı

Temiz Su Kanalları

Pis Su Kanalları

Kaynaklar

Köroğlu, G., *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, İstanbul, 2004, 77 sayfa, 68 resim, 2 levha. ISBN 975-807-084-3

Önsöz

Giriş

Takı Yapımında Kullanılan Malzemeler

Takı Yapımında Kullanılan Teknikler

Anadolu Uygarlıklarında Takı

Tarih Öncesi Dönem

Eski Anadolu Krallıkları

Helen Uygarlığı

Anadolu'da Roma Hakimiyeti

Bizans İmparatorluğu

Selçuklu Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu

Levhalar

Seçme Bibliyografya

Mercedes-Benz

Japan Tobacco International - Türkiye

Sponsorlarımız ve Enstitüye Kazandırdıkları

Atilla Doğrusoy: Bir konferansımızın yurtdışından geliş masrafı.

Borusan: Nakit olarak enstitünün yıllık giderleri.

Bülent Eray: Eray Reklamcılık tarafından teşekkür plaketi ve ajandalarımızın yapılması.

Cartoon Hotel: Enstitümüzün yıllık konferansları için salon tahsisi.

Garanti Leasing: Enstitü kütüphanesinin giderleri için maddi destek.

İbrahim Koral: Kitap basımı için maddi destek.

Mehmet Ali Yula: Aracılığıyla JTI Firması tarafından beş enstitü yayınının basım masrafı.

Mercedes Türk A.Ş. (Tülin Steinhäuser): Süreli yayınıımız *Colloquium Anatolicum*'un basım masrafları.

Enstitü Yayınları

Popüler Dizi

Alp, S., *Hititler'in Mektuplaşmaları*, İstanbul 2001².

Anadolu (Usman), M., *Antik Çağda Et ve Balık Pazarları*, İstanbul, 2003.

Çete, İ., *Geçmişe Yolculuk Bir Gezi Rehberi*, Journey into the Past: A Short Guide, İstanbul, 1996.

Çokay, S., *Antikçağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul, 2000².

Delemen, İ., *Antik Dönemde Beslenme*, İstanbul, 2003².

Demiriş, B., *Eskiçağda Yazı Araç ve Gereçleri*, İstanbul, 2002³.

Dinçol, B., *Eski Önasya ve Mısır'da Müzik*, İstanbul, 2003².

Dinçol, B., *Eski Önasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza*, İstanbul, 2003, Sponsor: JTI.

Dürüşken, Ç., *Eskiçağda Spor*, İstanbul, 1995, Sponsor: Efes Pilsen.

Dürüşken, Ç., *Roma Dini*, İstanbul, 2003, Sponsor: JTI.

Fazlıoğlu, İ., *Eskiçağda Dokuma*, İstanbul, 2001².

Güllbay, O., *Eskiçağ'da Tuvalet Kültürü*, İstanbul, 2004.

Hırçın, S., *Çivi Yazısı Ortaya Çıkışı, Gelişmesi, Çözümü*, İstanbul, 2000³.

İren, K., *Vazo Resimlerinin Işığında Eski Yunan Çanak Çömlekçiliği*, İstanbul, 2003, Sponsor: JTI.

Köroğlu, G., *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, İstanbul, 2004.

Özdizbay, A., *Eski Yunan'da Tarım*, İstanbul, 2004.

Serdaroğlu, Ü., *Eskiçağda Tıp*, İstanbul, 2002².

Tekin, O., *Eskiçağda Para, Antik Nümizmatikçe Giriş*, İstanbul, 1998³.

Tekin, O., *Byzas'tan I. Constantinus'a Kadar Eskiçağda İstanbul (Byzantion)*, İstanbul, 2001².

Kazı Monografileri

Köroğlu, K. (Ed.), *5. Yılında Yumuktepe/The V. Anniversary of the Excavation at Yumuktepe (1993-1997)*, İstanbul, 1998.

Bilimsel Dizi

Savaş, Ö. S., *Anadolu (Hitit-Luvi) Hiyeroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahıs ve Coğrafya Adları/Divine, Personal and Geographical Names in the Anatolian (Hittite-Luwian) Hieroglyphic Inscriptions*, İstanbul, 1998.

Bilimsel Toplantılar Dizisi

Dinçol, Ali M. (Yayına Haz.), *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu (5-7 Haziran 1996)/International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages (5-7 June 1996)*, İstanbul, 1999, Sponsor: Harun Yılmaz.

Fischer, B. – H. Genz – E. Jean – K. Köroğlu (Ed.), *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*, İstanbul, 2003.

Süreli Yayın

Colloquium Anatolicum I, (Ed. M. Doğan-Alparslan – M. Alparslan), İstanbul, 2002, Sponsor: Mercedes Türk A.Ş.

Colloquium Anatolicum II, (Ed. M. Alparslan – M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2003, Sponsor: Mercedes Türk A.Ş.

Colloquium Anatolicum III, (Ed. M. Alparslan – M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2004, Sponsor: Mercedes Türk A.Ş.